

Archaeologische Berichten

No. 5

ÄRCHAEOLOGISCHES

No5,

Redactie:

C.,J.H.FRANSSEN
Bennekom.

A.M.WOUTERS
Lent.O.B,

STICHTING
RAPPORTAGE
Postbus 485
Doetinchem.

OMSLAG:

De "LEEMDIJKBIJL"

Vinder:Tjerk VERMANING,

Collectie:Drents Museum.

Traditie: Jong-Acheuléen.

ARCHAEOLOGISCHE BERICHTEN

No 5.

INHOUD:

REDACTIE:

Onze gelukwensen aan Tjerk Vermaning.

JAN-EVERT MUSCH en AD WOUTERS:

Middenpalaeolithische vondsten op het eiland Vlieland.

ANONYMUS:

Alweer een Mammoetjagerskampement ontdekt.

G.J.B.HEIJNEN:

Actieve Praktijkarchaeologie Nederland.APAN.

AD WOUTERS:

Waarom ?.....Daarom.....

P.BEERSMA:

De "Onjuistheid" van de vindplaatsopgaven van Tjerk Vermaning.

AD WOUTERS:

De "LEEMDIJKBIJL".De bewogen geschiedenis van een Drentse vuistbijl.

REDACTIE:

Mededelingen.

No part of this book may be translated or reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the publishers.

Prijs van dit nummer: f.17.50.

Reeds verschenen nummers van de "Archaeologische Berichten", voor zover nog voorradig zijn verkrijgbaar, door f.17.50 te storten op girorekening 826753 t.n.v. dr ir C.Franssen, Groenestraat 34
6721 JC BENNEKOM.

Bennekom/Lent

April 1979.

Foto:dr J.Buma.

TJERK VERMANING op bezoek bij EMILE FRADIN in september 1978.

Deze franse boer uit Glozel, werd 50 jaar geleden eveneens voor vervalser uitgemaakt.

Pas in 1975 kwam een symposion van 150 geleerden in Oxford tot de slotsom, dat met moderne methoden van ouderdomsbepaling, aangetoond was, dat FRADIN onschuldig was.

Op de foto: Vermaning overhandigt zijn "lotgenoot" het boekje: "Tjerk VERMANING, steen des aanstoots" van Ton HULST.

FRADIN tot VERMANING: "Als je de waarheid in je hebt, hoef je niets te vrezen. De waarheid komt altijd aan het licht.....".

ONZE GELUKWENSEN AAN TJERK VERMANING.

Het recht heeft gezegevierd! Tjerk Vermaning werd op 21 december 1978 in hoger beroep door het Hof in Leeuwarden vrijgesproken van alles wat hem ten laste was gelegd. Het Hof achtte het bewijs niet geleverd, dat Vermaning enigerlei vervalsing zou hebben gepleegd, of zich aan enige vindplaatsvervalsing zou hebben schuldig gemaakt. Daar Vermaning reeds op deze gronden moest worden vrijgesproken, was het Hof van oordeel, dat het in het midden kon laten, of de betrokken stenen als echte en onvervalste stenen voorwerpen uit de Préhistorie moeten worden aangemerkt, dan wel of één of meer van deze stenen modern vervaardigde artefacten zijn.

Tevens vernietigde het Hof in Leeuwarden het vonnis van de Rechtbank in Assen, die zonder bewijzen de heer Vermaning tot één maand voorwaardelijk veroordeeld had.

Met deze uitspraak wensen wij Tjerk Vermaning en zijn gezin, mede namens vele praktijkarchaeologen, van harte geluk.

Of Prof. H. T. Waterbolk en drs D. Stapert (door hun rapporten werd de familie Vermaning in de diepste ellende gedompeld) eveneens verheugd zullen zijn over de uitspraak van het Hof, menen wij te moeten betwijfelen, omdat zij hebben nagelaten hun excuses aan te bieden.

In hun beschuldigingsrapport van 10 maart 1975 schreven zij op pagina 7:

"Dat Vermaning bedrog pleegt (en pleegde), staat ten aanzien van allerlei opgaven m.b.t. de vindplaatsen wel vast en dit bedrog is de hoofdaanwijzing voor het vermoeden dat hij ook op de hoogte is van het vervalst zijn. Alleen JUSTITIEEL onderzoek zou nadere opheldering hieromtrent kunnen verschaffen".

Daags na de vrijspraak van Vermaning is drs D. Stapert echter plotseling van mening veranderd, hetgeen moge blijken uit een citaat uit het Dagblad Trouw van 22 december 1978:

"Stapert zegt er ongelukkig mee te zijn, dat de zaak voor de rechter is gekomen. Hij beschouwt dat als een verantwoordelijkheid van de provincie Drenthe....." "Ik hoop dat het nu wat justitie betreft is afgelopen."

Enige dagen later onderschrijft Prof. H. T. Waterbolk de zo juist geciteerde uitspraak tijdens een uitzending van Tros-Aktua TV:

"Wat de mensen moeten denken is, dat het toch jammer is, dat deze zaak voor het Gerecht is gekomen, want dit is een discussie die in de wetenschap thuis hoort....."

Destijds voelden Prof. H. T. Waterbolk en drs D. Stapert zich bijzonder sterk hetgeen blijkt uit het slot van het B.A.I.-rapport van 10 maart 1975:

"Tot slot zij opgemerkt, dat de in dit voorlopig Rapport genoemde opvattingen alle door nadere rapporten, expertises, illustraties etc. kunnen worden geadstrueerd.

In enkele gevallen dienen daarvoor nog enige aanvullende waarnemingen te worden verricht."

Was getekend:

Prof. dr H. T. Waterbolk.

drs D. Stapert.

Deze "enige aanvullende waarnemingen" zijn opgenomen in het tweede Rapport Stapert van 26 maart 1976. Intussen werd ook een diepgaande studie gemaakt door de getuigen-deskundigen à décharge, die hiermede de vrijspraak van hun vriend Tjerk Vermaning bewerkstelligden. De resultaten van hun onderzoekingen zullen binnenkort gepubliceerd worden met letterlijke citaten uit de

beschuldigingsrapporten en de onder ede gedane uitspraken door de aanklagers te Assen en Leeuwarden. Een ieder kan dan kennis nemen van de tegenstrijdigheden, halve waarheden en bewijsbare pertinente onwaarheden in de Rapporten van de getuigen à charge. Het zal dan duidelijk worden wat de getuige P. Beersma in zijn "Analyse-Rapport" schrijft:

"Het Biologisch Archaeologisch Instituut, het Gerechtelijk Laboratorium en Prof. G. Bosinski, zijn er niet in geslaagd om hun onderzoekingen zodanig te coördineren, dat ze allemaal dezelfde ONWAARHEDEN vertellen".

Uit de reeds genoemde TROS-AKTUA TV-uitzending halen wij nog eenmaal Prof. dr H.T. Waterbolk aan:

"Dit is een discussie die in de wetenschappelijke kring gevoerd moet worden; die is gevoerd en die discussie is ten einde. Er is duidelijk komen vast te staan dat een aantal van de stukken die destijds van Vermaning zijn aangekocht, dat die vals zijn. Die discussie is afgelopen en wat men moet zien is dat het moeilijk is voor een aantal mensen om dat te aanvaarden. Maar helaas, ik kan er ook niets aan doen. Deze stukken zijn en blijven geen authentieke stukken uit de praehistorie."

Jammer voor Prof. H.T. Waterbolk, want de discussie is voor ons nog niet ten einde; in een "wetenschappelijke kring", die binnen enkele weken een ommezwaai van 180 graden maakte***, hebben wij geen enkel vertrouwen, zeker niet nadat wij het gestotter van deze wetenschappers voor het Hof in Leeuwarden hebben gehoord en aanschouwd. Het leek wel of zij op de beklaagdenbank zaten en niet Tjerk Vermaning. Wij zijn van mening, dat in de echte wetenschap de discussie altijd open moet blijven. De "wetenschappelijke kring", waarvan Prof. H.T. Waterbolk spreekt, plaatst zich met zijn uitspraak buiten de wetenschap. Dergelijke uitspraken horen thuis in een bekrompen, onwetenschappelijk en dogmatisch denkmodel.

Waarom is de "wetenschappelijke kring" niet blij, dat een aantal personen zich geheel belangeloos hebben ingezet om aan te tonen, dat het omstreden Drents archaeologisch kultuurbezit echt en onvervalst is? Of gaat het thans niet meer om de archaeologie en de stenen van Vermaning?

Noch Prof. dr H.T. Waterbolk noch drs D. Stapert hebben blijkbaar iets geleerd van hun "archaeologisch avontuur" dat een volkomen onschuldig man met zijn gezin vier jaar lang in de grootste ellende bracht. Ze gaan over tot de orde van de dag..... En dit is mogelijk in de rechtstaat, waarin wij in 1979 leven.

Het moet daarom voor Tjerk Vermaning een grote voldoening zijn, dat wij en met ons een snel groeiend aantal praktijkarchaeologen, verenigd in de "APAN" zijn belangen net zo lang zullen blijven behartigen totdat hij ten volle gerehabiliteerd zal zijn en zijn grote verdienste voor onze nederlandse archaeologie algemene waardering zal hebben gevonden.

Tjerk, wij wensen je veel succes bij je verdere onderzoekingen en wij stellen de kolommen van dit tijdschrift gaarne open voor je publicaties, want je bijdrage in "Archaeologische Berichten" no 4 heeft vooral in het buitenland grote belangstelling gekregen.

Bennekom-Lent, 1979.

De Redactie.

***In 1975 draaide de Hooggeleerde Waterbolk ook al eens 180 graden, door ...het verloothenen van zijn eigen publicaties, geschreven in samenwerking met Prof. dr J.D. van der Waals en drs D. Stapert.

MIDDENPALAEOOLITHISCHE VONDSTEN OP HET WADDENEILAND VLIELAND.

door

J.E.Musch en A.M.Wouters.

DE GEOLOGIE VAN VLIELAND IN RELATIE TOT DE OUDE STEENTIJD.

Inleiding:

De sinds eind zestiger jaren door de heer Idzard Vonk op het waddeneiland Vlieland verzamelde stenen artefacten, waarvan een groot deel de typische kenmerken bezit, die wijzen op een vervaardiging in het Oud- en Middenpalaeolithicum, roepen de vraagstelling op, of vondsten van een ouderdom tussen 40.000 en 250.000 B.P. gedaan kunnen worden in een geologisch gezien zo jonge omgeving van een waddeneiland, dat immers nog steeds in wording verkeert.

Zowel ten Westen als ten Oosten van het eiland Vlieland worden in de stroomgeulen grondlagen aangesneden, die door middel van boringen bekend werden en die tenminste 250.000 tot 300.000 jaren geleden ontstonden.

Het hoofddoel van deze eerste bijdrage over het palaeolithicum van Vlieland betreft echter de studie van de periode juist vóór en ook nog tijdens de laatste ijstijd. Deze omvat de warme tussenperiode van het EEMIEN (=Riss-Würm Interglaciaal) en het WEICHSEL-(=Würm) Glaciaal met zijn diverse onderbrekingen, de zogenaamde interstadialen.

Van tijd tot tijd worden ook oudere perioden belicht, voor een beter begrip van het geheel.

Reconstructie van de wordingsgeschiedenis.

Het gebied, omsloten door Engeland, België, Midden-Duitsland en Noorwegen vormt een groot bekken, dat zich over perioden van tientallen miljoenen jaren bezig is te vullen.

Iets meer dan een miljoen jaar geleden stroomde er een rivier vanuit het huidige Oostzeegebied door de laagvlakten langs de voet van het Duitse Mittelgebirge. Deze rivier mondde ruim 100 km westelijk van onze tegenwoordige kust in zee uit.

Theoretisch was er mogelijkheid van menselijke bewoning in dit gebied, daar ook al elders in Europa daarvoor bewijzen zijn te vinden met een datering van ca. 1.8 miljoen jaar.

Maar dergelijke bodemlagen liggen nu veelal meer dan 100 meter diep begraven onder jongere afzettingen. Alhoewel opname van ouder materiaal in jongere lagen tot de mogelijkheden behoort, zijn het vooral de nog intacte lagen die tijdens en na de Elster-(Mindel-) IJstijd ontstonden, die een bijdrage leveren aan wat er regelmatig aan de kusten van het hier besproken gebied aanspoelt. Met name uit de lagen, ontstaan in de warmteperiode(n?) van het Holsteinien (=Holstein=Hoxnian=Midel-Riss Interglaciaal) kunnen er relicten van de Oud- en Middenacheuléen-tradities verwacht worden.

Inderdaad bevinden zich in de collecties van Idzard Vonk vuurstenen artefacten met kenmerken van dit Oud-Acheuléen (=Clactonien), die niet of nauwelijks afwijken van wat vooral op grond van de theorieën van de heren Franssen en Wouters in de stuwwallen van Utrecht en Gelderland wordt geborgen en dat ook nauw verwant is aan wat in Engeland, Noord-Duitsland en Denemarken in deze tijd wordt geplaatst.

Over de z.g. "Clactonvondsten" uit Denemarken (Calaisien baltique van J.L. Baudet) is al veel geschreven. (Breuil, Baudet, Pielenz, Fjerdningstad, Schmidt, Schwabedissen, Bosinski enz.) Een aantal vondsten werd toegeschreven aan Mesolithische- en Vroegneolithische cultuurtradities.

Deze artefacten zouden door afslijting in de branding een ouder karakter hebben gekregen (vgl. Bosinski, 1974 pag.2)

Recente onderzoekingen op o.a. Oost-Jutland hebben echter Clactonvondsten aangetoond uit Holsteinlagen bij Christiansfeld. Söhren Andersson heeft dit nog niet gepubliceerde materiaal in bewerking (Vgl. J. Brönstedt, 1977). In 1977 ontdekten Idzard Vonk en zijn broer Henk Vonk in Zuid-Denemarken aan de kust, een verzameling Clactonartefacten en een grote choppingtool. Een gedeelte van de werktuigen, afslagen in de z.g. clacton-techniek, lagen gedeeltelijk gerold aan het strand, gedeeltelijk IN-SITU in tijdens het Weichselien (Würm) opgestuwde lagen.

De IN-SITU vondsten vertonen een zachte silicaglans, lichte kleurpatina, krassen en afrondingen. De even oude en typologisch identieke vondsten van het strand zijn soms tot bijna onherkenbaar toe versleten en beschadigd.

Prof. H. Schwabedissen maakte ons attent op zijn Clactonvindplaatsen op Sylt, die hij identiek verklaarde met onze in-situ vondsten uit de OA-horizon van Rhenen I. (Franssen-Wouters, 1978), en die hij binnenkort hoopt te publiceren (schriftelijke mededeling).

Het "Calaisien baltique", nog pas onlangs ontkend, komt door deze en andere recente vondsten, weer opnieuw in het middelpunt van de belangstelling.

De Oud-Acheuléen (Clacton)-vondsten zullen in een volgend artikel: "Het Oud-Palaeolithicum op het Waddeneiland Vlieland" uitvoerig aan de orde komen.

Ter plaatse van Vlieland, was tijdens het Holsteinien een soort waddenlandschap denkbaar, beschermd door een inmiddels weer verdwenen strandwal. Door het ruime en veelzijdige voedselaanbod, dat een dergelijk landschapstype eigen is, moet het gebied zeer wel bewoonbaar zijn geweest. Elders in Europa doet het Oud-Acheuléen met de Clactontraditie zich vooral voor als een typische "Laagland-traditie" die zich door Europa verspreidde ter hoogte van de 50e breedtegraad. Gezaghebbende onderzoekers als Georg A. Cubuk uit Düsseldorf geven de voorkeur aan de naam Oud-Acheuléen in plaats van Clactonien; met varianten in tijd en plaats van één en dezelfde stijltraditie. In "Archaeologische Berichten" no VI, zullen Franssen en Wouters zeer uitvoerig ingaan op de hele problematiek van dit Acheuléen.

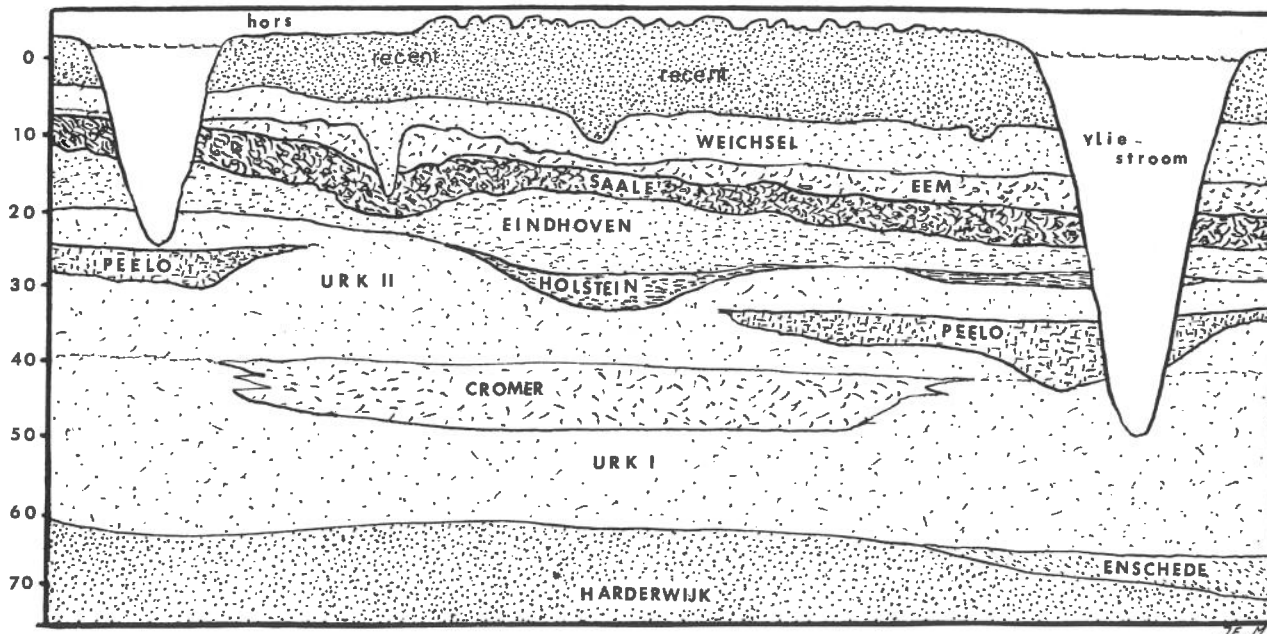

Fig.1. Schematische doorsnede van het eiland Vlieland; naar gegevens van de R.G.D. (Niet op schaal).

De formaties uit het Holsteinien, soms niet meer dan oxidaties van oudere lagen, worden opgevolgd door de formatie van Eindhoven. Het zijn zanden en grinden, waaronder ook noordelijke vuursteen, waarop sterke windpolijsting en botsfiguren te zien zijn. Ook kleilagen, leemlagen en gyttia worden in deze formatie gesignaleerd.

Deze afzettingen worden gedateerd in het begin van de voorlaatste of Saale- (Riss-) IJstijd.

De formatie van Eindhoven is ten dele opgenomen in de Saale-keileem, terwijl door diverse bodembewegingen een deel van die formatie zich nu boven het niveau van de keileem bevindt. Zo kunnen eventuele artefacten als erratica (zwerfstenen) in een omgeving optreden, die stukken jonger is dan de tijd van vervaardiging van het artefact.

In het laatst van deze Saale-IJstijd, wordt een laag keileem afgezet, welke onder Vlieland op een diepte van 10 à 12 meter ligt, maar die op Tessel en Wieringen, meerdere meters boven de zeespiegel uitsteekt.

Het is de top van deze keileem, met de er direkt boven liggende steen- en grindhoudende zanden en klei, welke als LOOPVLAK moet worden gezien voor de Middenpalaeolithische mens.

Dit Midden-Palaeolithicum valt samen met de warmere perioden van het "Eemien" (Riss-Würm), en het begin van het "Weichsel" (Würm), met zijn afwisselende relatief gematigde perioden en extreme koudegolven. De vuursteen uit de keileem diende als basismateriaal voor het vervaardigen van stenen werktuigen, waarbij het secundair karakter van deze vuursteen (transport door het ijs vanuit o.a. Skandinavië) vaak bepalend was voor de kwaliteit van het eindprodukt (Vooral bij concentraties met een atelier-karakter, zoals bijv. Hijken en Eemster is dit goed te bestuderen).

EEMIEN en WEICHSEL.

Tijdens de periode, die volgde op de afzetting van vooral keileem, gepaard gaande met stuwings van ook vaak onderliggende lagen, moet er een langdurige warme periode zijn geweest.

Er zou sprake zijn van een eiken mengbos op de lemige gronden, overgaand in elzen-wilgenbos op nattere plaatsen en met vrij open terrein op zandige lagen. In meertjes groeiden waterlelies. Door afsmelten van het landijs steeg de zeespiegel en in inhammen drong het zoute water ver het binnenland in.

Dank zij het isotopenonderzoek van de poolijskappen (o.a. door Dansgaard in Kopenhagen) is het nu duidelijk, dat het "Eemien" geen ononderbroken periode voorstelt vanaf ca. 150.000 tot 70.000 jaar geleden, maar dat o.a. een korte, hevige koudegolf opgetreden moet zijn omstreeks 90.000 jaar B.P. Dit zou kunnen samenvallen met het omstreden "Warthe Stadiaal". Een invoeging in het "Eemien" zou mogelijk veel tegenstrijdigheden in dateringen kunnen oplossen.

Het "Eem I" zou behoorlijk warm zijn geweest; het "Eem II" koeler en vochtiger.

Volgens ir. B. van Heuveln ontstond in het "Eemien" een verweringslaag op de keileem; de hoofdvorming van het zgn. keizand, dat gezien moet worden als het residu van de bovenlagen van de keileem, waaruit de fijnere, kleverige kleibestanddelen zijn uitgewassen naar beneden, en eventueel op hellingen ook in zijdelingse richting.

Keizand is volgens de literatuur de verzamelnaam voor alle soorten, tot voornamelijk grof zand en stenen verweerde, oorspronkelijk veel vette keileem. Maar hier wordt in eerste instantie bedoeld de laag, die min of meer vergelijkbaar is met het "loodzand" (A^c) van een podsol in het dekzand. Op het keileemplateau van Smilde werd het keizand in deze zin door van Heuveln over grote oppervlakken intact aangetroffen; zeer zeker in de onderste gedeelten ervan (v.d. Waals-Waterbolk, 1973).

Deze bodemkundige benadrukte later mondeling, dat voor het "uitloggen" van de bovenlagen van de keileem naar zijn mening tienduizenden jaren nodig zouden zijn. Het ontstaan van deze vorm van keizand zou derhalve alleen al daardoor voornamelijk in het "Eemien" moeten vallen. Andere auteurs, waaronder ir. W. ter Wee, denken de keizandvorming veeleer te zijn ontstaan in de eerste helft van het Weichsel-(Würm) glaciaal; terwijl de bodemvorming uit het "Eemien" juist totaal verdwenen zou zijn van de hogere delen van het landschap, (v.d. Waals-Waterbolk, 1973).

De ontwikkelingsgeschiedenis van het keizand, is ook archaeologisch gezien van groot belang in verband met de kansen voor het relatief intact aantreffen van artefacten uit het Midden-Palaeolithicum in keileemgebieden. Er zijn ons momenteel enige van deze-nog niet onderzochte- in situ vondstcomplexen uit het keizand bekend.

Elders in Europa wordt in dit "Eemien" de Jong-Acheuléen-traditie geplaatst. Dit Jong-Acheuléen met zijn talrijke varianten, is vooral goed bekend uit Frankrijk en Engeland; maar ook in Zuid-Limburg heeft het blijkbaar veel sporen nagelaten.

Naar onze mening behoren ook de gesloten concentraties die Tjerk Vermaing ontdekte in Hoogersmilde, Hijken en Eemster tot het Jong-Acheuléen complex.

Ter plaatse van Vlieland lag tijdens het "Eemien" een groot schiereiland met een doorsnede van ca. 60 km, dat zich uitstreckte tot West-Terschelling, Tessel en Wieringen en dat via het Gaasterland met het achterland verbonden was. In totaal had dit schiereiland een oppervlak, dat overeen kwam met dat van het Drentse Plateau. Theoretisch was er voldoende oppervlak, met een maximale lengte aan kusten en stranden en ruime interne variatie aan grondsoorten en reliëf om een leefgemeenschap, een jaar rond, een bestaansbasis te geven. In bijzondere omstandigheden zou zeer wel een andere aanpassing aanwezig kunnen zijn geweest dan terzelfdertijd in het achterland gebruikelijk was. Het is aantrekkelijk te denken aan een "clactoïde" traditie met kleine werktuigen op dit schiereiland, afwijkend van wat elders gebruikelijk was. Tenminste de grotere en zwaardere gereedschappen van het echte Acheuléen blijken (nog?) te ontbreken in het verzamelde instrumentarium van de collectie Vonk. Toch kon de heer Vonk experimenteel aantonen, dat nu nog steeds ruw materiaal op het strand geworpen wordt, waaruit vrij gemakkelijk ook zwaardere

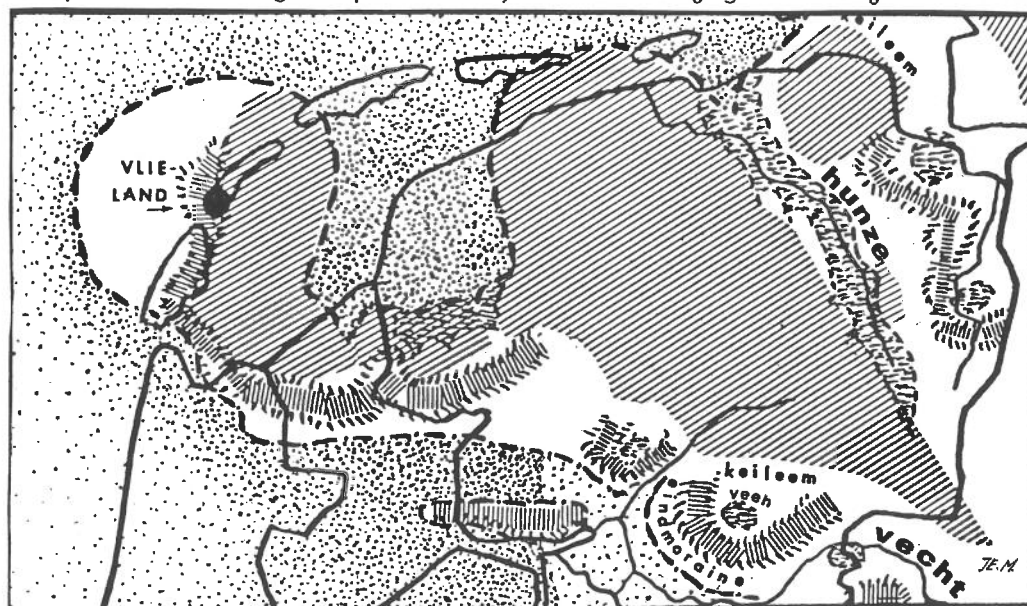

Fig.2. Noord-Nederland ten tijde van het "Eemien", met zeekust, eindmoraines en grondmoraines. Vlieland is dan onderdeel van een schiereiland. (Naar gegevens van de R.G.D. 1977).

gereedschappen te vervaardigen zijn. Observaties in toegankelijke situaties zoals op Tessel en Wieringen, zou opheldering kunnen verschaffen omtrent het karakter van het vuursteeninstrumentarium in de keizanden van het "Eemien" ter plaatse.

Weichsel.

Tijdens de Weichsel-(Würm) ijstijd kwam het weer tot vorming van landijs. De zeespiegel daalde dusdanig, dat op den duur het brede rivierenstelsel van

Fig.3. Drooggevallen Noordzee tijdens de laatste of Weichsel-(Würm-) ijstijd. Vlieland ligt dan practisch in het hart van de laagvlakte. De uitbreiding van het landijs in Noorwegen, Denemarken en Schotland is niet aangegeven. (Naar o.a. een kaart in het boek: "Waddenzee". 1976.

Rijn, Maas en Theems, de enige scheiding waren tussen de drooggevallen gronden van de Noordzee en de Doggersbank en Engeland. Het is die vlakte-door Vermaning eind zestiger jaren de "prae-marinale vallei" genoemd, die aantrekkelijk geweest moet zijn voor begrazing door planteneters als mammoet, wolharige neushoorn, steppenwisent, reuzenhert en rendier.

Skeletdelen, waarbij vooral die van de mammoet door haar zwaarte het veelvuldigst worden opgemerkt en herkend, worden opgevist boven de nu verzonken gebiedsdelen, spoelen aan of worden opgezogen en opgedolven uit oude stroomdalen.

Gewoonlijk worden deze botresten kiezen, slagstanden en geweien in de laatste ijstijd gedateerd. Herkomst uit oudere lagen is echter ook mogelijk. Resten van uitgestorven olifanten worden vaak al te gemakkelijk als mammoet bestempeld. De kiezen geven een gemakkelijke determinatiemogelijkheid.

(De datering: Weichsel, is voor een mammoetbot, gevonden door Arend Kors uit Eext, waarschijnlijk. Het botfragment werd aangetroffen in bij wegaanleg verplaatste grond bij

Spijkerboor (gem. Anlo, Drenthe). Die grond was ten hoogste tot 6 meter diep geroerd, terwijl ter plaatse de lagen uit het "Eemien" pas beneden 10 meter beginnen. Het botfragment werd opgestuurd naar het BAI in Groningen en is tijdens het schrijven van dit artikel nog niet bij de eigenaar/vinder teruggekeerd na 2½ jaar bruikleen.)

Het vinden van bijzonder gaaf gebleven schelpen en beenderen in en rondom de Noordzee en met een "Eemien" ouderdom was al een tijd lang bekend. Het bewijst zeer intact aanwezig zijn van grondlagen met goede bewaringscondities. Het zelfde valt af te lezen uit de oppervlakteveranderingen van de vuurstenen artefacten door de heer Vonk verzameld. Een ruime variatie is aanwezig, vanaf practisch onveranderd tot zeer zwaar beschadigd, versleten en gepatineerd. De artefacten hebben dus niet altijd een lange en langdu-

rige verplaatsing achter de rug, wanneer de zeestromingen ze op de kust werpen. Soms is de beschadiging al oud, zoals bijvoorbeeld de krassen en slijpsporen die toe te schrijven zijn aan kryoturbatie en solifluctie, zo goed bekend van meerdere vindplaatsen op het vasteland. Diverse kleurpatina's geven soms het verschil in oudere, subrecente en recente beschadigingen weer.

OVER VERZAMELEN OP VLIELAND.

De kollektie van Idzard Vonk (Balk, Fr.) die uit honderden artefacten bestaat is niet geheel zonder inspanning en gevaar aangelegd.

Op het einde van de zestiger jaren, toen het onderzoek naar het Oud- en Mid-

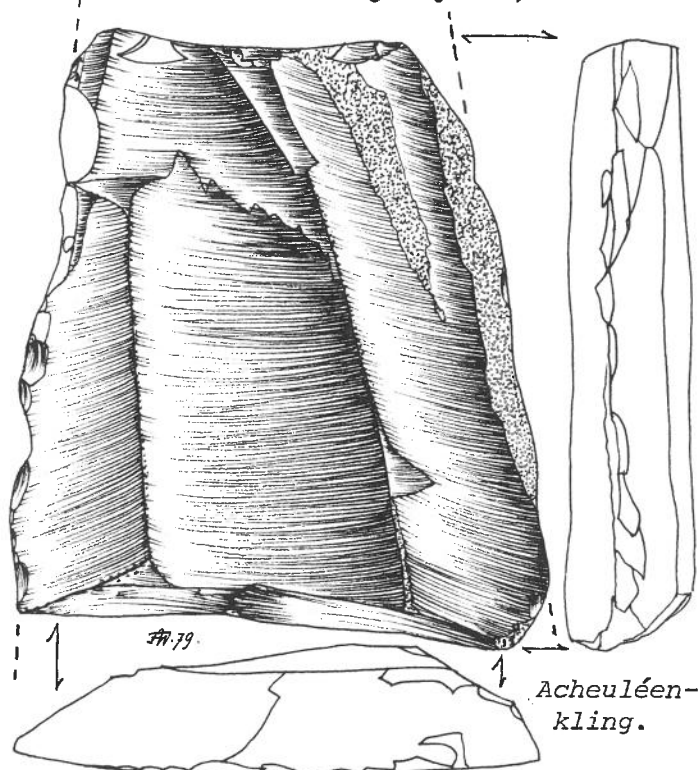

Fig. 4.

denpalaeolithicum nog in een beginstadium verkeerde, was de reactie van functionarissen van musea vaak niet onverdeeld positief te noemen.

Drs. O.H. Harsema (BAI en Provinciaal Museum Assen) en vooral Tjerk Vermaning herkenden echter al meerdere artefacten uit zulke oude tradities, waarvan de vinder, ook onafhankelijk van hun determinaties al het vermoeden had, dat ze tot het Oud- en Middenpalaeolithicum behoorden. De heer Vermaning spoedde zich naar Vlieland, nadat hij het eerste artefact met een "clactonien" karakter te zien kreeg.

Het bleek hem mogelijk om ook zelf enkele van deze artefacten ter plaatse te verzamelen. Een eerste ver-

melding in de literatuur volgde in 1975. In het boekje "Tjerk Vermaning, steen des aanstoots" (blz. 50 e.v.), vertelde Tjerk zijn theorie over de "praemarinale vallei" aan de journalist Ton Hulst en noemt er ook de vondsten van Vlieland. In de "Archaeologische Berichten" 2 en 3 worden enkele stukken uit de collectie Vonk gepubliceerd en afgebeeld.

Expositie vond plaats in het "Natuurhistorisch Streekmuseum Oudemirdum" (Gaasterland, Fr.) en het "Natuurhistorisch Museum: Het Drouwenerzand" te Drouwen in Drenthe.

Vanaf 1975 verzamelden ook andere partikulieren dezelfde typen artefacten op Vlieland.

Verrassend was de informatie, verkregen in de zomer van 1978, dat Mevr. Nagel-Hospes uit Assen, reeds een twaalfstal jaren terug al karakteristieke "Mousterien-artefacten" van het strand van Vlieland verzameld bleek te hebben.

Als moeilijkheden bij het onderzoek kunnen worden genoemd, het gebruik door militairen van het strand voor oefeningen, de aanwezigheid van drijfzanden, opkomende dichte mistbanken, de vloed die zandbanken afsnijdt en overspoelt en de voortdurende wijziging van het terrein, wat de oriëntatie moeilijk maakt. Een jarenlange ervaring met het kustgebied op de waddeneilanden is eigenlijk noodzakelijk voor het uitvoeren van succesvolle en verantwoorde

·verkenning ter plaatse.

Kennis van de praehistorie is onmisbaar voor het uitzoeken van artefacten naar waarschijnlijke ouderdom en cultuurrelatie en het scheiden van schijn-artefacten (Pseudo's) van de door de mens vervaardigde produkten.

Het opbouwen van de collectie "Vlieland" mag als pure pioniersarbeid worden gezien. De heer Idzard Vonk heeft aangetoond, dat in een zo dichtbevolkt en ogenschijnlijk zo goed verkend land als Nederland, nog zeer wel ruimte is voor fundamenteel pioniers- en ontdekkingswerk.

TOEKOMSTIG ONDERZOEK.

Voor het onderzoek naar het Midden- en Oudpalaeolithicum, kan het Waddengebied een belangrijke rol spelen. De plaatsen waar gegevens verzameld kunnen worden omtrent een eventuele "kustaanpassing" van de palaeolithische mens zijn in Europa bijzonder schaars. Voor het kennen van de bewoning van de verdronken gedeelten van de Noordzeevlakte, zijn vondsten als deze van Vlieland van groot belang. Doelgerichte verkenning op bijvoorbeeld Tessel en Wieringen (en bijv. Borkum en Sylt oostwaarts) zou toegankelijke vondsten in hun oorspronkelijke ligging op kunnen leveren.

Voorgenomen zand- en grindwinning in de Noordzee zou bij uitvoering nog heel wat aan het licht kunnen brengen, terwijl buiten Vlieland de stranden van Terschelling, Tessel, Griend en ook het Balgzand bij Den Helder ook zeer wel vondsten op kunnen leveren, alsmede Borkum, Amrum en Sylt.

Tekst bij Fig.4.

Fragment van een Reuzenkling: V.35.IV.

Grijze silex met een zware bruin-gele patina, zoals deze ook bekend is uit het Somme-gebied. Ook uit de Stuwwallen zijn enkele artefacten met deze typische patina bekend. Met nog enkele andere stukken uit de collectie Vonk uit Vlieland, zou dit artefact typologisch tot het echte Acheuléen kunnen behoren.

ARCHAEOLOGISCHE ASPECTEN.

Zoals te verwachten was, bevinden zich in de VLIELAND-collectie van de heer Vonk, zowel palaeolithische, mesolithische als jongere cultuurtradities. De laatst genoemde artefacten werden zonder enig probleem herkend en erkend en zelfs gepubliceerd.

Dat ook deze werktuigen niet in situ werden geborgen, bleek geen enkel bezwaar op te leveren.

De honderden artefacten met een palaeolithische habitus werden echter terzijde geschoven.

Toen wij in 1977 bij de heer Vonk deze grote collectie mochten bestuderen stonden wij voor de zoveelste maal perplex.

Alweer een herhaaldelijk gemelde collectie, waar geen notitie van was genomen.

Al bij de eerste kennismaking bleek overduidelijk dat er minstens twee totaal verschillende palaeolithische cultuurtradities te onderscheiden waren.

Als eerste: Een volkomen clactoïde groep (VLIELAND I.) met grote forse en dikke afslagen, die wij konden correleren met ons bekende artefactcomplexen van Barnham, Clacton en Swanscombe (Barnfieldpit) in Engeland; St. Symphorien (Helingroeve I.a van Verheyleweghen) in België; Sylt (van Schwabedissen) in Duitsland en onze eigen vondsten van o.a. Rhenen I uit de z.g. O.A.-horizon. Deze groep geeft weinig werktuigspecialisatie te zien en vertoont vaak ongeretoucheerde afslagen.

Waar de stratigrafie bekend is bleek deze cultuurphase (Oud-Acheuléen met Clactonientraditie) in Holsteinafzettingen gevonden te zijn. Uit Swanscombe zijn uraniumdateringen op fossiele beenderen bekend die een ouderdom van 272.000 BP. aangeven.

De vele artefacten uit deze traditie, hopen wij in een der volgende nummers van de "Archaeologische Berichten" te kunnen beschrijven.

De tweede groep artefacten, die we in dit artikel bespreken (VLIELAND II.), kenmerkt zich door een volkomen andere habitus, waarbij een zeer duidelijke en vrij grote differentiatie in typen te herkennen is.

De geprefabriceerde Levalloistechniek met geprefabriceerde kernen en afslagen ligt ten grondslag aan vrijwel alle artefacten uit deze groep.

Wij nemen uit "Archaeologische Berichten" No. IV, daarom nogmaals de uitleg met afbeeldingen deze techniek betreffende over (Zie :Fig..5.) en uit "Archaeologische Berichten" No. II, de verklaring der termen die bij afslagen in deze techniek gebruikelijk is (Zie:Fig.6.). De weinige kernwerktuigen bestaan uit vrij kleine bifaces, hachereau's en bladspitsachtige artefacten.

Het totale artefactencomplex bestaat uit:

Levalloiskernen, Levalloisafslagen, korte klingen, rechthoekige en stompe spitsschaven, holle, gebogen en rechte schaven, rugmessen, getande werktuigen, grove en fijne boorvormen, krombekboren, zware stekers, spitsen, kleine bifaces en enige choppingtools.

Een klein gedeelte uit deze collectie zullen wij aan de hand van tekeningen wat uitvoeriger bespreken.

De gebruikte vuursteen is grotendeels van noordelijke herkomst. Sommige artefacten kunnen echter geslagen zijn uit secundair verplaatste silex. De conserveringstoestand loopt uiteen van volkomen vers tot zwaar gepatineerd, terwijl meerdere artefacten oude sporen vertonen van beschadigingen in de permafrost. Er is vaak ook een typische "zeepatina" in vele kleuren en soorten van glans.

Alhoewel het gehele complex een duidelijke Middenpalaeolithische ouderdom verraadt, is een indeling in een bepaalde traditie of "Inventartype" moeilijk te geven.

Er is, zoals reeds gezegd, een uitgesproken goed ontwikkelde Levalloistechniek aanwezig met kentekenen die op een Laat-Acheuléen-traditie wijst. De grote bifaces, die voor het Laat-Acheul typerend zijn, ontbreken echter geheel. Toch moeten er, gezien de grote brokken en knollen vuursteen die op het strand van Vlieland samen met de artefacten aanspoelen, voldoende basismaterialen aanwezig zijn geweest, om ook grotere vuistbijlen te maken.

De meeste klassieke Acheul-vindplaatsen liggen vrij ver van de toenmalige kusten verwijderd. Er is eigenlijk in Noordwest-Europa, geen enkele "kustnederzetting" uit deze traditie bekend, om de eenvoudige reden, dat deze kusten later weggeslagen of overspoeld zijn. De "vuistbijl" zou best een type instrument kunnen zijn, dat sterk plaats en seizoen gebonden was. Het is goed mogelijk dat juist in een kustgebied een traditie of aanpassing optrad, waarbij de "vuistbijl" praktisch achterwege bleef. Om vis, robben, schelpdieren, vogeleieren en trekvogels te bemachtigen en toe te bereiden, behoeft geen groot en zwaar snij- en hakgereedschap noodzakelijk te zijn. Op zuiver theoretische gronden zou zeer wel een "afslag-instrumentarium" met wat kleinere vuistbijlvormen gebezigd kunnen zijn in de speciale omstandigheden van een schiereiland in de zee, terwijl in het binnenland een wat meer "Acheuloïde-inventaris" op zijn plaats was.

Toen Vlieland en omgeving door daling van de zeespiegel in het Weichselglaciaal, op haar beurt binnenland werd en voorland en doortochtgebied voor

plantenetende kudden van mammoeten, bisons, paarden etc., was de "vuistbijl" over grote gebieden al in onbruik geraakt of sterk in grootte afgenomen. (In de Franse indeling het "Mousterien de Tradition Acheuléenne B," met kleine hartvormige bifaces en diverse "Mousterien-tradities", vaak geheel zonder vuistbijlen.)

We vinden zó mogelijk een verklaring voor de afwezigheid van de "grote fraaie vuistbijl" binnen de collectie Vlieland. Daarbij komt nog dat de "vuistbijldichtheid" in het meer direkt aangrenzende binnenland ook niet zo groot is, als zij op het eerste gezicht mag lijken. Daar geldt eveneens, dat nog tot voor kort maar sporadisch doelgericht is gezocht naar Midden-Palaeolithicum in de daarvoor in aanmerking komende gebieden. Verspreide vondsten in Denemarken (C.J. Becker, 1971) en Duitsland (G. Bosinski, 1967) bestaan voor een overgrote meerderheid uit "vuistbijlen", maar bij het nagaan van de vondstgegevens blijkt het eigenlijk steeds om toevalsvonsten te gaan, waarbij de "censuur" door de vinder, de Museumfunctionaris en de beschrijver al heel wat "niet overtuigende stukken" terzijde deed schuiven. Het aldus al gigantisch vertekende beeld loopt dan gevaar tot een slecht beredeneerde en dus vrij onverwoestbare "wet" te worden; zo in de trant van: "Alle schaarse vondsten uit het Midden-Palaeolithicum hebben vrijwel dezelfde vorm; oppervlakteveranderingen; soorten vindplaatsen; de vuistbijl komt het meest voor; en meestal wordt er maar één stuk op zo'n vindplaats aangetroffen."

Dan zijn de cijfers van een planmatige, met kennis van zaken aangelegde verzameling als die van Tjerk Vermaning, al sinds ca. 1960 in één gebied verzameld, heel wat maatgevender.

Bij de verspreide vondsten bedraagt daar het aantal vuistbijlen een 2 à 3 % (Mond. mededeling Tj. Vermaning), terwijl in zeer complete gesloten vondstcomplexen als die van de kennelijk bijeenhorende slachtplaatsen Hoogersmilde A en B, de vuistbijlen de 10% maar nauwelijks overschrijden. En dat bij een instrumentarium, dat eigenlijk volledig uit gebruiksklare gereedschappen bestaat, typerend voor zulke slachtplaatsen.

Bij een vindplaats met een woonplaatskarakter, zoals Hijken, eveneens door Vermaning ontdekt, zijn dat 19 vuistbijlen op 423 stukken, wat 4,3% uitmaakt. Bij het vondstcomplex "EEMSTER", ontdekt door Vermaning en verzameld door hemzelf, zijn vrouw en enkele vrienden ligt dat percentage zeker niet hoger. In een uit al meerdere dozijnen vondsten tellende collectie van diverse vindplaatsen in Oostelijk Groningen bedraagt het "vuistbijlpercentage" (nog?) precies 0%. Daar schijnt het vooral te gaan om een traditie met vooral getande werktuigen (denticulé's), waarin in Franse tegenhangers eveneens de "vuistbijl" van zeer schaars tot...afwezig is.

Tot een der echte Mousterienfacies is Vlieland II ook niet te rekenen. Vooral het ontbreken van echte Mousterienspitsen, bifaciale en echte Quinaschaven en het overwegend voorkomen van een vrij steile retouche zijn hierbij veelzeggend.

Wij "zien" VLIELAND II daarom nog niet in een "cultuurhokje", al is een M.T.A. (Mousterien de Tradition Acheuléenne "B") wel te verdedigen.

Wij zijn in deze gebieden nog pas zeer recentelijk begonnen met het onderzoek naar de oudere cultuurtradities en het is daarom voorlopig voldoende het nieuwe materiaal te inventariseren. Er zijn al zoveel "nieuwe" facies, tradities en Inventartypen opgesteld, dat we ons over niets meer behoeven te verbazen.

Mogelijk dat op enkele andere reeds genoemde waddeneilanden, ooit nog eens vondsten in situ kunnen worden geborgen. De geologische mogelijkheden in post-Saale afzettingen (Eemien en Vroeg-Weichsel) zijn er in ieder geval aanwezig.

SUMMARY

This article describes the origins and early formative phases of the Frisian island of Vlieland with its surroundings.

The paper mentions the possibility of finding artefacts dating from the Lower- and Middle-Palaeolithic. It also discusses the method of future exploration.

Remnants from earlier periods may contribute valuable information to studies of the origin, and of the history of human habitation, in this entire Dutch-German-Danish mud-flat area (The Shallows).

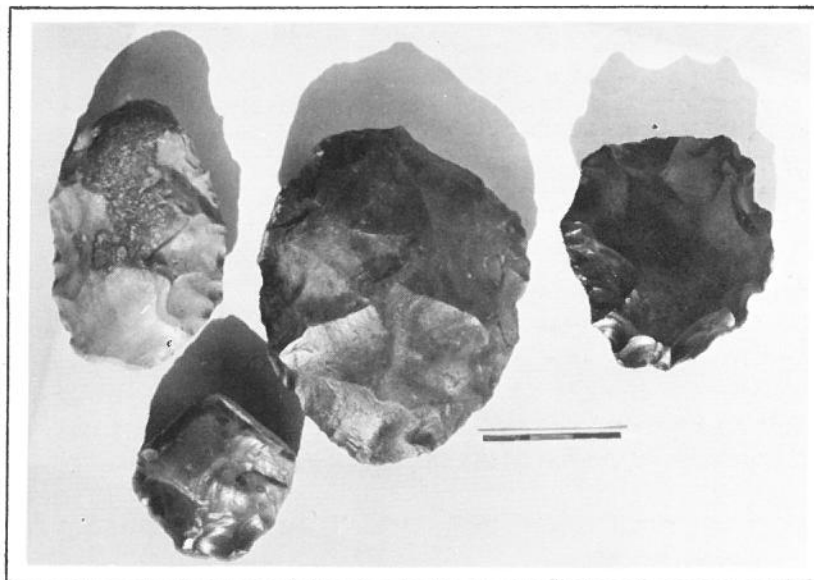
The pioneer of explorations into the earliest history of the coastal area is undoubtedly Mr. Idzard Vonk from BALK (Friesland).

Apart from a collection of neolithic artefacts he possesses collections of the two separate culture traditions:

A. Early Acheulean (Vlieland I): exclusively artefacts in a clactoid technique. This tradition resembles the finds made in Barnham, Clacton and Swanscombe in England, St. Symphorien in Belgium, Sylt in Germany, Christiansfeld in Denmark and Rhenen I and II and Lunteren in the Netherlands. From the stratigraphic information available we may conclude this to be a cultural phase from the Hoxnian (Holsteinien). Bone fossils from Swanscombe have been uranium-tested. The result established an age of 272.000 B.P.

B. Middle-Palaeolithic from Vlieland II. Mainly artefacts of an advanced Levallois-technique: small hand-axes, scrapers, awls, denticulates, blunted knives and quite big burins. Remarkable interesting are the pointed scrapers. This cultural phase of the Middle-Palaeolithic-it may be a M.T.A.- belongs either to the Ipswichian (Eemien) or the early Weichselian.

Finds belonging to the Middle-Palaeolithic group of Vlieland II were discussed in our article, with the aid of a number of descriptive sketches. The "Clactoid" early Acheulean of Vlieland II will be discussed in a next article.

VLIELAND II.

LITERATUUR

- BECKER, C.J., Skalk. 1971.
BORDES, F., Typologie du Paléolithique ancien et moyen. Bordeaux, 1961.
BORDES, F., A Tale of Two Caves. 1972
BOSINSKI, G., Die Mittelpaläolithischen Funde in westlichen Mitteleuropa. Fundamenta, Band 4, 1967.
BOSINSKI, G., Norddeutschland und angrenzende Gebiete im Eiszeitalter. Paläolithikum und Mesolithikum. 1974
BREUIL, H., Les industries à éclats du Paléolithique ancien, I. Préhistoire, 1932.
BRÖNSTEDT, J. De. De Aeldste Tider. 1977.
COLLINS, D.M., The geography of european lower palaeolithic. Nice, 1976.
COLLINS, D.M., Das Altpaläolithikum in England. EAZ Ethnogr.-Arch., 1977.
CUBUK, G.A., Die altpaläolithische Basisschicht der Fundstelle Carrière Hélin bei St. Symphorien. Nice, 1976.
CUBUK, G.A. Altpaläolithische Knochenspitzen von Typ Bilzingsleben-Hélin. ZfA Z. Archäol. 1977.
CLARK HOWELL, F., Observations on the Earlier Phases of the European Lower Paleolithic, 1966.
FRANSSSEN, C.J.H., WOUTERS, A.M., Archaeologische Berichten Nr.2. 1978
FRANSSSEN, C.J.H., WOUTERS, A.M., Beknopt voorlopig Rapport over het Oud-Palaeolithicum in Nederland. Archaeologische Berichten Nr.4. 1978.
HULST, TON., Tjerk Vermaning, Steen des Aanstoets, 1975.
JOACHIM, M., Hunter-Gatherers, Subsistence and Settlement, 1976.
LANDELIJKE VERENIGING tot behoud van de Waddenzee., "Waddenzee", 1976.
MUSCH, J.E., WOUTERS., Oud- en Middenpalaeolithische vondsten uit particulier bezit in Nederland. Archaeologische Berichten, 3. Bennekom, 1978.
PRADEL, L., Les gisements de Fontmaure, 1967.
SONNEVILLE DE - BORDES, D., La préhistoire moderne. Deuxième édition, Périgueux, 1972.
STAALDUINEN VAN, C.J., edit., Geologisch Onderzoek van het Nederlandse Waddengebied. Haarlem, 1977.
ULRIX-CLOSSET, M., Le paléolithique moyen dans le bassin Mosan en Belgique, 1975.
WAALS, VAN DER, J.D., WATERBOLK, H.T., The middle paleolithic finds from HOOGERSMILDE. Palaeohistoria, 1973.
WIJMER, J., Lower palaeolithic archaeology in Britain. London, 1968.
WIJMER, J., Clactonian and Acheulian Industries in Britain-Their Chronology and Significance. Proc. Geol. Ass., 1974.
WOUTERS, A.M., Oud- en Middenpalaeolithische werktuigen uit de "Citrus-traditie". Archaeologische Berichten Nr.2, 1978.

Wij zijn veel dank verschuldigd aan de heer Idzard Vonk, die een gedeelte van zijn omvangrijke collectie artefacten uit VLIELAND een tijdlang voor studie beschikbaar stelde.

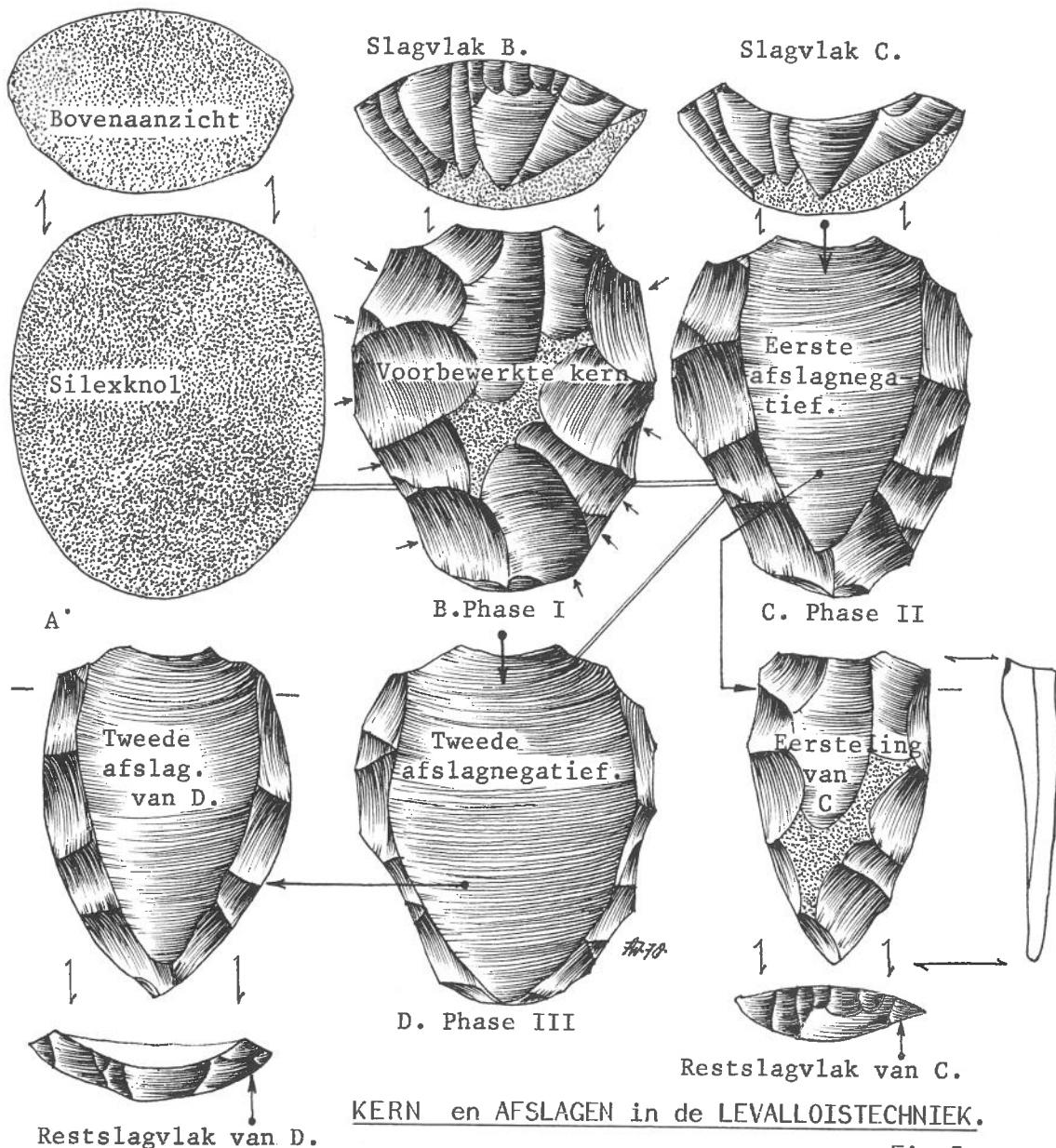
Ook de heren D.Veen, O.de Graaf, W.Vonk en P.Mekkes zijn wij zeer erkentelijk voor hun medewerking.

De SUMMARY is van Mevr. T. van Wijk.

De tekeningen zijn van de schrijvers.

In het Midden-Acheuléen ontwikkelde zich de Levallois-techniek . .Het is een zeer speciale techniek voor het verkrijgen van afslagen,waarvan de uiteindelijke vorm al van te voren wordt bepaald.(In Vlieland II,ook erg veel gebruikt.)

Een kernsteen wordt door afslagen voorbereid tot een soort halfbolvormige doorsnede is verkregen.Soms heeft de kern dan de vorm van een schildpad verkregen.Vandaar de naam: SCHILDKERN (Tortoise core) (Phase I).Vervolgens worden van het bovenzvlak grote afslagen verkregen;soms maar één (phase II),soms meerdere (phase II en III).

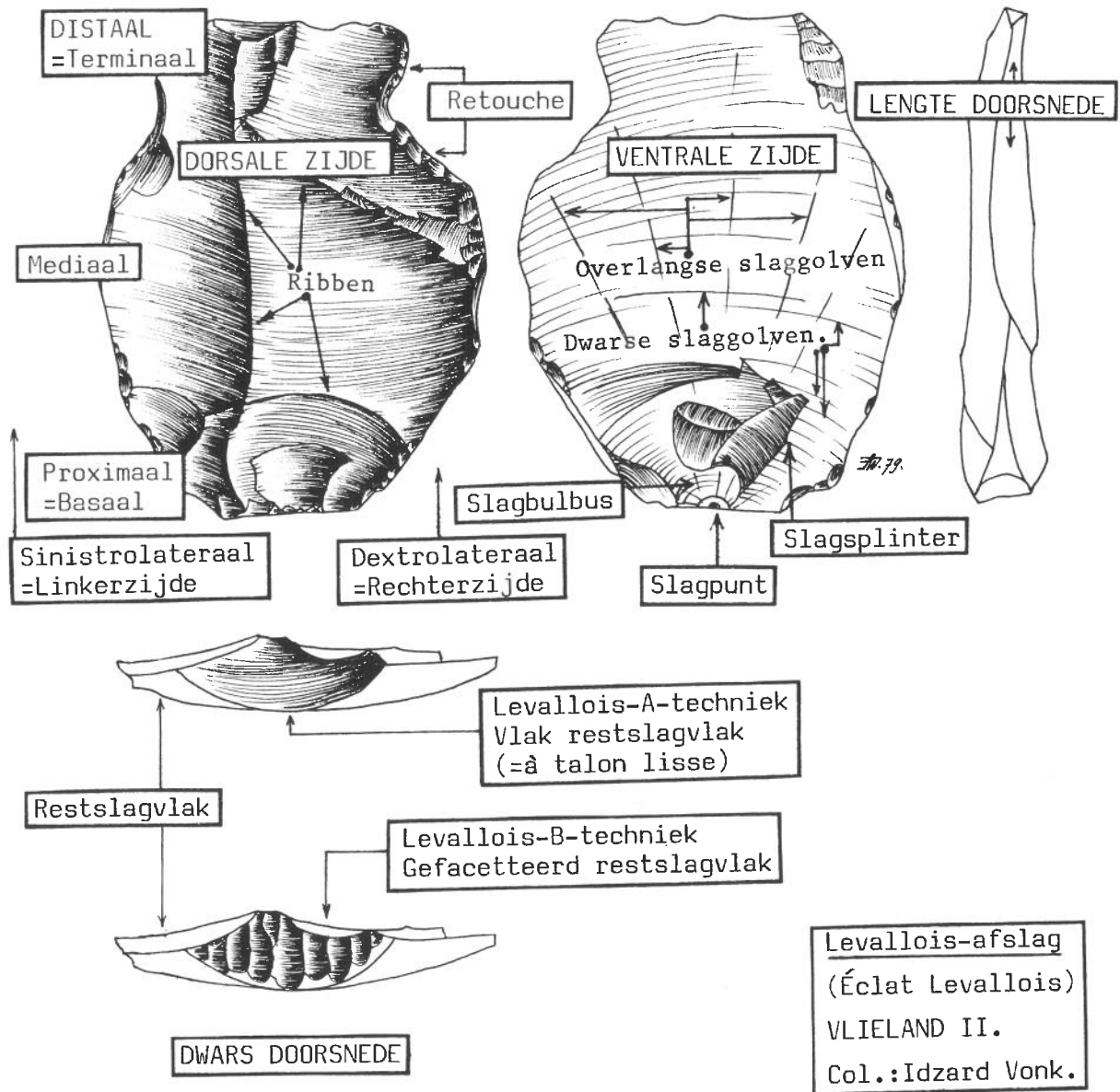

KERN en AFSLAGEN in de LEVALLOISTECHNIEK.

Fig.5.

Tot het "archaeologische vakjargon" behoren een aantal termen die erg geleerd lijken, maar in feite zo simpel zijn, dat ze bij het bekijken van een plaatje zich zelf al verklaren.

Ze zijn internationaal gebruikelijk en vergemakkelijken het lezen van

archaeologische literatuur in vreemde talen.

De artefacten van Vlieland II, zijn voor een groot deel vervaardigd in een zeer perfecte Levalloistechniek, waarbij afslagen met gefacetteerd restslagvlak verre in de meerderheid zijn. Er zijn zowel grote en dikke, als vrij dunne afslagen geborgen. De slanke Levalloisklingen, die geleidelijk aan in het jongere Middenpalaeolithicum gaan overheersen zijn op Vlieland II zeldzaam. De meeste kernen zijn nagenoeg "opgebruikt".

Kernen van het "Spitstype" en "Levallois-klingenkernen" zijn nagenoeg onbekend op deze vindplaats.

Dus echte spitsen (Levallois- en Mousterienspitsen) ontbreken daarom vanzelfsprekend ook. Vaak zijn de restkernen weer als schaver gebruikt.

Fig.:6.

SCHEMATISCHE TIJDSCHAAL.

TIJDPERK	JAREN GELEDEN	KULTUURPERIODEN en GRONDSOORTEN
POST-GLACIAAL	ca. 10.000-heden	MESOLITHICUM, NEOLITHICUM t/m RECENT.(1)
Koudegolf ALLERØD	11.800-11.000	Dekzand, cryoturbatie. TJONGERIEN (2)
Koudegolf BØLLING	12.400-12.000	Dekzand, cryoturbatie. HAMBURGIEN (3)
Koudegolf DENEKAMP	32.000-29.000	Dekzand, cryoturbatie. PERIGORDIEN (4)
Koudegolf HENGELO	39.000-37.000	Dekzand/keizand, cryoturbatie. LAAT-MOUSTERIEN (5)
Koudegolf MOERSHOOFD	50.000-43.000	Keizand/verwering, cryoturbatie. MOUSTERIEN (6)
Koudegolf BRØRUP	60.000-57.000	Keizand/verwering, cryoturbatie. MOUSTERIEN (7)
Koudegolf AMERSFOORT	67.000-65.000	Keizand/verwering, cryoturbatie. MOUSTERIEN (8)
Koudegolf		Keizand/verwering, cryoturbatie.
EEM II Koudegolf	90.000-70.000	MOUSTERIEN van ACHEULTRADITIE-A.(9) Keizand/verwering, cryoturbatie.
EEM I	150.000-90.000	LAAT-ACHEUL/LAATSTE CLACTON (10)
Koudegolf BANTEGA	165.000-160.000	Keileem-vergletsering. LAAT-ACHEULEEN (11)
Koudegolf HOOGVEEN	185.000-180.000	Zand en grind, riviertransport. Midden-ACHEULEEN-CLACTONIEN (12)
Koudegolf		Zand en grind, riviertransport.
HOLSTEIN	250.000-200.000	CLACTONIEN-ACHEULEEN.(13)
Koudegolf (ELSTER-COMPLEX)	400.000-250.000	Potklei, fijn zand, verspoeling, leem, vergletsjering, zand en grind, riviertransport.
CROMER-COMPLEX.	----- 400.000	VROEGSTE ACHEUL-VROEG CLACTON.(14)

(9)=waarschijnlijk Hoogersmilde, Hijken, Eemster etc. (10)=waarschijnlijk WIJNETERP en DROUWEN.
(8) = VLIELAND II. ?? (13)=0ud- en Midden-Acheuléen.

BIJLAGE C.

Tekst bij Fig.7.

Zoals reeds boven vermeld zijn vuistbijlvormen op Vlieland II vrij zeldzaam. Grote bifaces zoals deze in het Jong-Acheuléen voorkomen ontbreken geheel. Wel werden kleinere artefacten met bifaciale bewerking geborgen.

V.36.IV

Ovale vuistbijl (Biface ovulaire).

Grijze, witgeveekte vuursteen met intense silicaglans en licht afgeronde ribben. Dit artefact is de tot nu toe grootste biface van Vlieland II. Het is een type dat bijv. in Frankrijk veel aangetroffen wordt in het M.T.A (Couche IV van Pech de l'Azé; couche II van Fontmaure e.a.). Maar ook op Midden-palaeolithische vindplaatsen in het Belgische Maasgebied (Ulrix-Closset, 1975) komen deze kleinere ovale vuistbijltjes regelmatig voor.

L: 76 mm. Br: 58 mm D: 21 mm.

V.31.IV

Kleine hartvormige vuistbijl (Biface cordiforme).

Deze kleine hartvormige vuistbijltjes van het "Fontmaure-type" zijn typisch voor het M.T.A. Ze zijn ons ook goed bekend uit de Belgische vindplaatsen van het Maasbekken (Trou Magrite, Spy, Goyet-Moha, Otrange, Hucorgne, Fonds des Fôret e.a.).

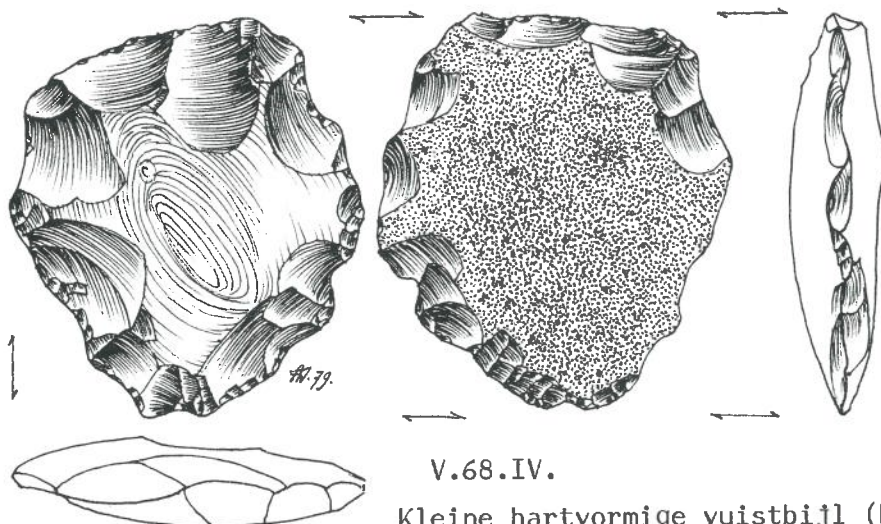
L: 63. Br: 52 mm. D: 18 mm.

V.15.IV

Kleine hartvormige vuistbijl (Biface cordiforme).

Grijszwarte silex met silicaglans en vooral op de dorsale zijde een beginnende blauwige patineringsring. De tallon heeft aan beide zijden een duidelijke trapvormige retouche.

L: 52 mm. Br: 49 mm. D: 18 mm.

Kleine hartvormige vuistbijl (Biface cordiforme).

Grijs-zwarte silex met silicaglans en zwarte waterpatina.

Het artefact is geretoucheerd op een vorstspijtingsstuk; op deze vindplaats een regelmatig voorkomend verschijnsel. Ventraal is de cortex nog aanwezig. Het artefact is mogelijk ook als denticulé gebruikt.

Lengte: 54 mm. Breedte: 47 mm. Dikte: 12 mm.

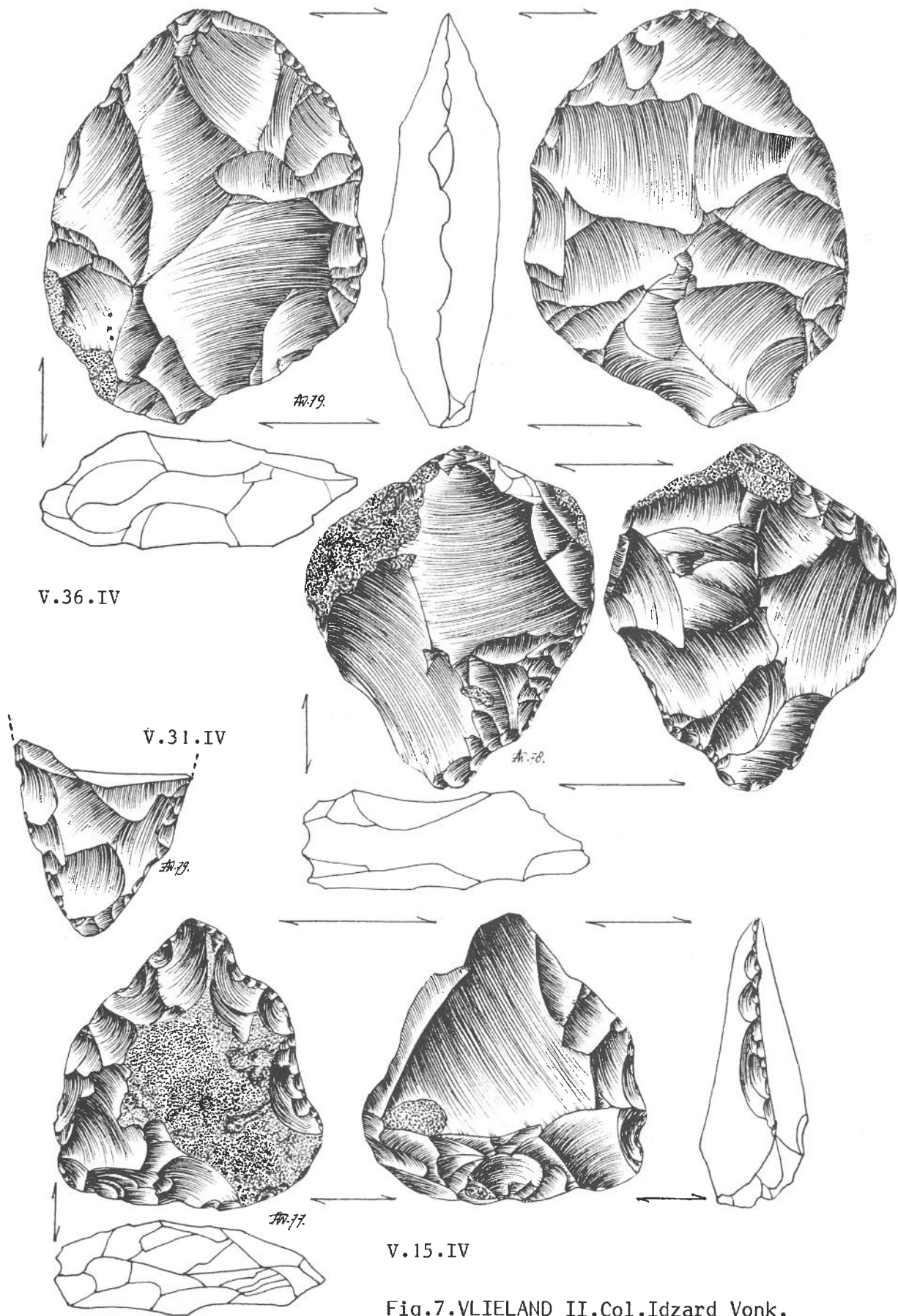

Fig.7.VLIELAND II.Col.Idzard Vonk.

Tekst bij Fig.8.

V.37.IV

Bifaciaal bewerkt artefact.

Grijze vuursteen met lichte silicaglans. Het artefact, een miniatuur vuistbijltje van het "limande"-type, is vervaardigd op een vorstspijting of "pot-lid". De ventrale zijde, had reeds de ideale vorm en behoefde slechts weinig correctie door retouchering.

L: 59 mm. Br: 39 mm. D: 17 mm.

V.38.IV

Wigvormig artefact (Hachereau).

Grijze silex met intense glanspatina.

Het artefact werd vervaardigd op een gespleten rolsteen. Aan een zijde is de cortex nog voor een groot deel aanwezig.

De bifaciale oppervlakte-retouche is identiek aan die van de echte vuistbijlen.

L: 38 mm. Br: 36 mm. D: 12 mm.

V.33.IV

Wigvormig artefact (Hachereau).

Lichtbruine translucide silex met windlak en enige oplossingsverschijnselen. De snede werd evenals V.38.IV, door bifaciale retouche verkregen.

Deze kleinere hachereau-vormen zijn vrij algemeen in het M.T.A. en ook in bepaalde facies van het meer Noordelijke Jong-Acheuléen, al zijn deze laatste vaak wat groter en massiever.

Ze behoren qua vorm tot de z.g. citrustraditie.

De lengte - breedte verhouding ligt vaak dicht bij de 1:1. Ook sommige grotere Acheuléen-hachereaus hebben ook deze 1:1 verhouding. (Vgl: Cisse la Commune, Vailly sur Aisne e.a.).

V.40.IV

Bladspits (Pièce foliacée bifaciale).

Grijze vuursteen met kleine witte vlekjes. Lichte silica-glans aan alle zijden. Gezien deze glanspatina op de breuk, is de spits aan de top al in praehistorische tijden gebroken.

Het artefact is uit een vrij dunne zwerfsteen geslagen. Hij heeft een spits-ovale doorsnede en geen D-vormige, zoals de spitsen uit de Zuidoostelijke herkomstgebieden vaak hebben.

Bladspitsen zijn in Noord-West Europa vrij zeldzaam. Ons zijn enige bladspitsen bekend uit de grot van Spy (België) en van een vindplaats in Nederlands Zuid-Limburg.

In het M.T.A. -B van Frankrijk (Alweer Couche IV van Pech de L'Azé en couche II van Fontmaure) zijn ze ons ook uit eigen waarnemingen bekend.

Restlengte: 58 mm. Br: 34 mm. D: 11 mm.

V.33.IV

Getand werktuig (Denticulé).

Grijs-witte vuursteen met vrij dikke blauwig-witte zeepatina. Vooral dorsaal is er een intense silicaglans.

De "vertanding" is vrij fijn en dicht opeen. Dorsaal is nog een groot gedeelte van de cortex aanwezig.

L: 57 mm. D: 34 mm. Br: 6 mm.

Alle artefacten uit de collectie:
Idzard Vonk. Balk.(Fr.).

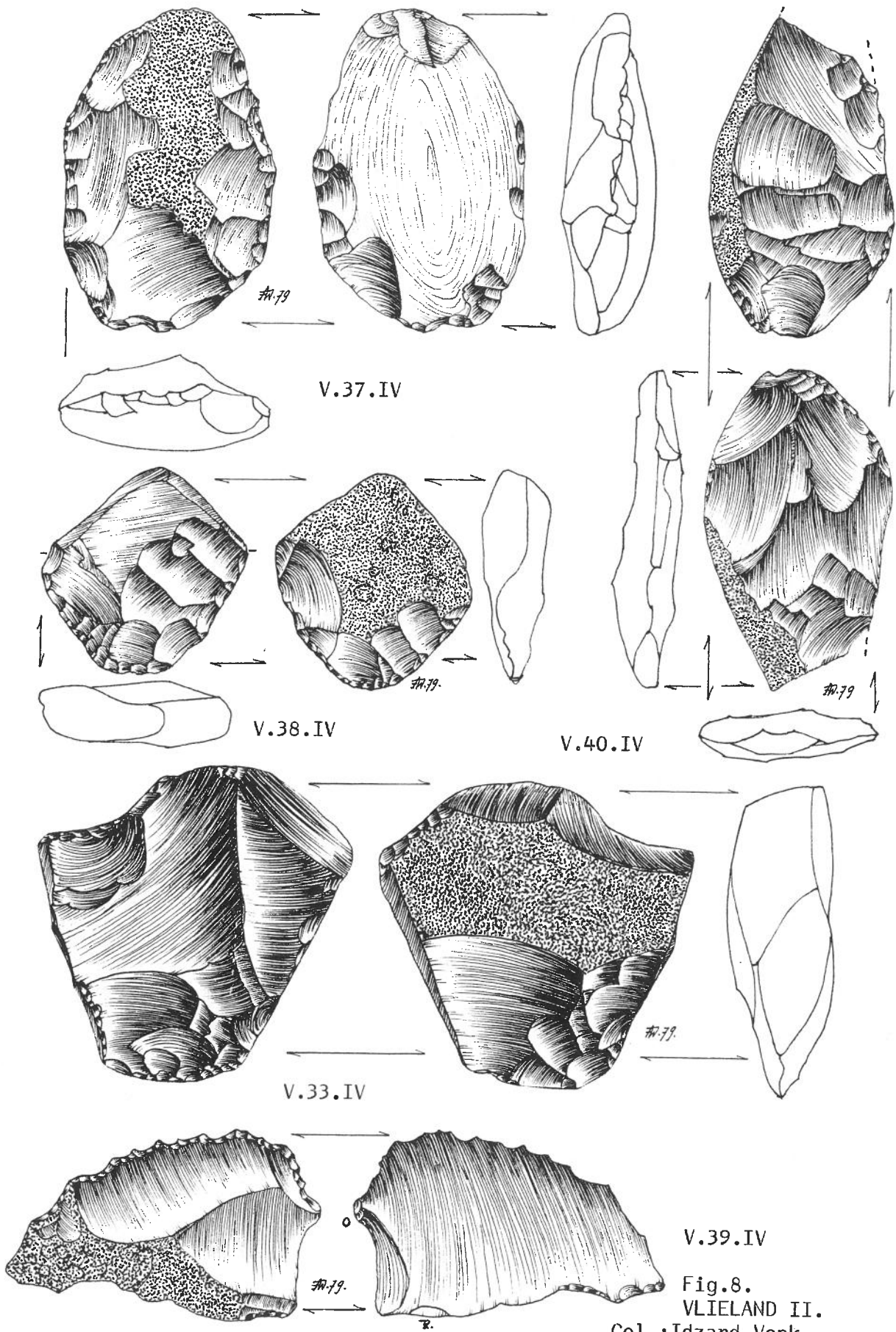

Fig.8.
 VLIELAND II.
 Col.:Idzard Vonk.

Tekst bij fig.9:

V.41.IV

Getand werktuig (Denticulé).

Grijze vuursteen met nagenoeg zwarte glanzende zeepatina. Op de slagbulbus enige oude krasjes.

Dunne afslag in de Levallois-B-techniek, met een intens gefacetteerd rest-slagvlak.

Alzijdige steilretouche. Zeer goed voorbeeld van de geavanceerde Levallois-techniek.

L: 49 mm. Br: 40 mm. D: 7 mm. Slaghoek: 105° .

V.14.IV

Getand werktuig (Denticulé).

Bruin-wit gevlekte silex. Het artefact is volkomen vers, zonder patina of glans. De luchtblaasjes zijn nog onder enige niet losgesprongen afslagjes zichtbaar.

Alleen aan de proximale, ventrale zijde is enige SiO_2 -glans. Het artefact moet zeer recent uit de in-situ cultuurlaag losgespoeld zijn. De afslag werd in

de Levallois-A-techniek (à talon lisse) geslagen. Vooral de rechter boord heeft steilretouche. Deze denticulé's zijn vrij algemeen in meerdere Mous-

terienfacies. Ze komen ook in het vroegste Perigordien nog veelvuldig voor.

L: 69 mm. Br: 46 mm. D: 19 mm. Slaghoek: 95° .

V.42.IV

Boor (Perçoir).

Grijs-zwarte vuursteen met witgeklepte blauwige patina. Lichte silica-glans. Het artefact is gemaakt op een natuurlijk splijtstuk.

Ook de hoge centrale ribbe heeft afsplinteringen door het gebruik als boor.

L: 50 mm. Br: 50 mm. D: 17 mm.

V.22.IV

Boor (PERÇOIR).

Grijze vuursteen met glanspatina.

Deze boorvormen tenderen naar de bek(krombek) stekers. Ze hebben vaak een nagenoeg alzijdige steilretouche en zijn zeer algemeen in het M.T.A. (Mousterien de Tradition Acheuléen) zoals we dit kennen van bijv. Pech de l'Asé en Fontmaure.

L: 37 mm. Br: 27 mm. D: 5 mm.

V.23.IV

Boor (Perçoir).

Translucide, lichtbruine silex. Ventraal blauwig gepatineerd. Dorsaal is de cortex van de oorspronkelijke zwerfsteen nog aanwezig.

Evenals bij V.43 IV, staat de werkkant loodrecht op de afslagrichting.

L: 44 mm. Br: 33 mm. D: 6 mm.

V.43.IV

Boor-beksteker (Perçoir-burin).

Grijsbruine vuursteen met zwarte zee- (of moeras ?) patina. Nagenoeg geen glans. Primair is gebruik gemaakt van een Levalloisafslag in B-techniek. De werkkant staat loodrecht op de afslagrichting. Er is een alzijdige retouche.

L: 41 mm. Br: 29 mm. D: 9 mm. Slaghoek: 100° .

V.44.IV

Dubbele boor (Perçoir).

Grijze vuursteen met alleen op de slagbulbus glans. Dorsaal enige plekje

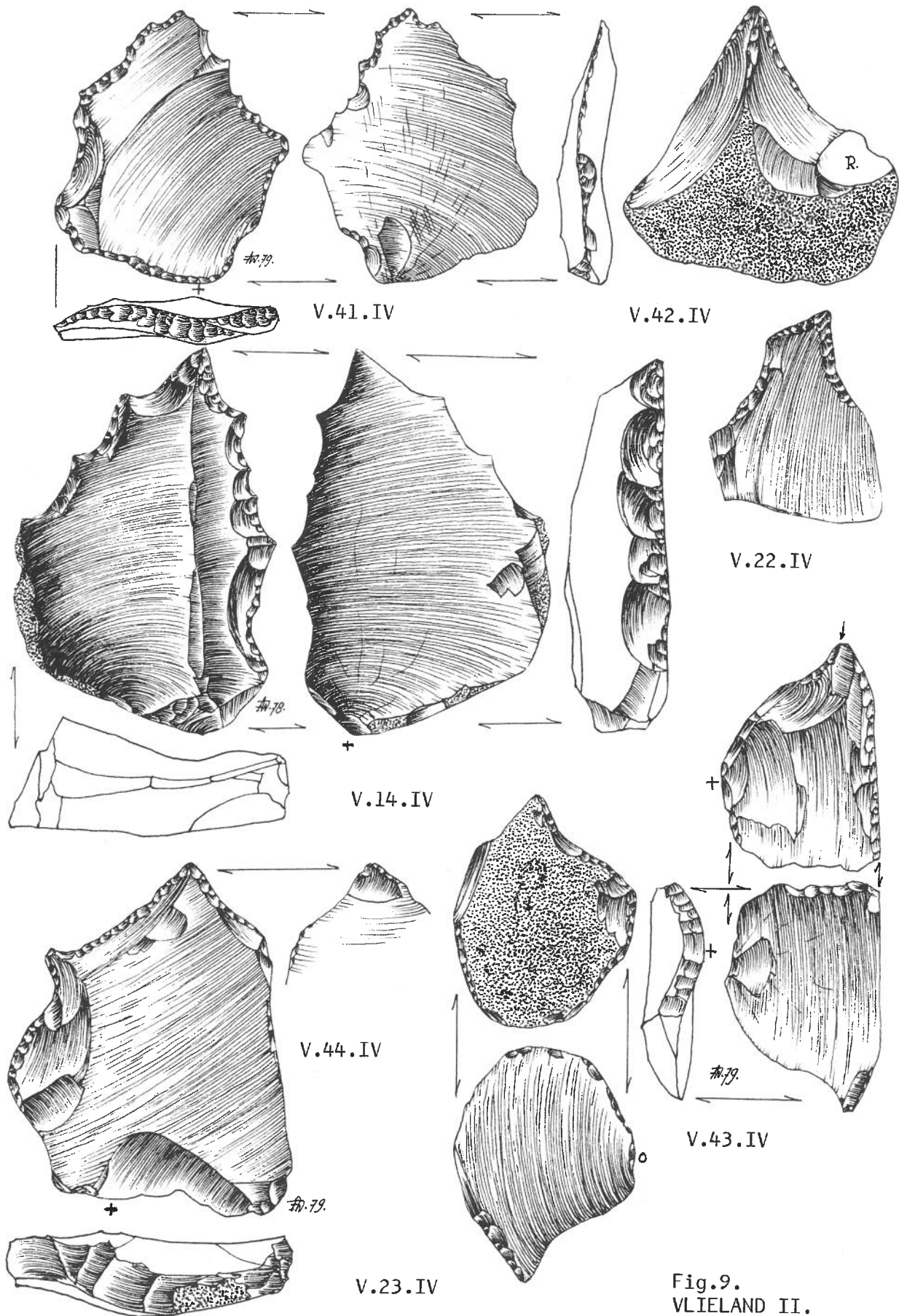

Fig.9.
 VLIELAND II.
 Col.:Idzard Vonk.

met kalkaanslag. De vrij dikke afslag heeft een duidelijk gefacetteerd restslagvlak.

De sinistrolaterale boor is intens gebruikt en afgesleten. De terminale boor heeft aan de ventrale zijde een duidelijke gebruiksaftsplintering. L: 65 mm. Br: 50 mm. D: 9 mm. Slaghoek : 100° .

Tekst bij Fig.10.

V.45.IV

Hoekboor (Perçoir d'angle).

Grijze vuursteen met silicaglans. Onder de binoculaire microscoop zijn ook oplossingsverschijnselen en afgeronde ribben waar te nemen. Door vorstinwerking (?) zijn enige spanningsscheuren ontstaan. Ook op dit artefact staat de werkkant haaks op de afslagrichting. Dit is een typisch veelvuldig voorkomend verschijnsel bij deze vondstgroep.

Het artefact lijkt veel op een krombeksteker. Het ontbreken van een ste-keropslag en ook de gebruikssporen tonen echter duidelijk aan dat we met een boorvorm te doen hebben. Dit type werktuig, dat al in het Midden-Acheuléen gebruikt werd (Vgl: Markleeberg, Rhenen I), is vrij algemeen in het Franse M.T.A-b.

L: 83 mm. Br: 48 mm. D: 20 mm.

V.29.IV

Boor (Perçoir).

Grijze silex met silicaglans en afgeslepen ribben. In de holttes van de steilretouche is de silex nog dof en fris.

Er zijn veel fijne oude krasjes op het werktuig, vooral op de ventrale zijde.

De boorpunt vertoont alzijdig duidelijke gebruikssporen.

L: 75 mm. Br: 55 mm. D: 25 mm.

V.21.IV

Spits-boor (Perçoir ?).

Grijze silex met silica-coating. Aan beide zijden is de cortex nog aanwezig. De "pebble" had de juiste dikte en behoefde weinig bewerking meer. Opvallend is steeds weer de steile retouche. Hier alternerend.

De punt heeft zeer intense gebruikssporen als boor.

L: 64 mm. Br: 44 mm. D: 13 mm.

V.20.IV

Spits (Pointe bifaciale).

Zwarte silex met zeepatine (?). Zeer sterk afgesleten ribben. Deze bifaciaal geretoucheerde spitsen zijn o.a. bekend uit het Franse M.T.A. Ze worden daar ook soms "Petite biface" genoemd. Vgl: Pech de l'Azé en ook Fontmaure Pradel, 1967, fig. 38.

L: 52 mm. Br: 32 mm. D: 12 mm.

V.50.IV

Schaver (Racloir simple convexe)

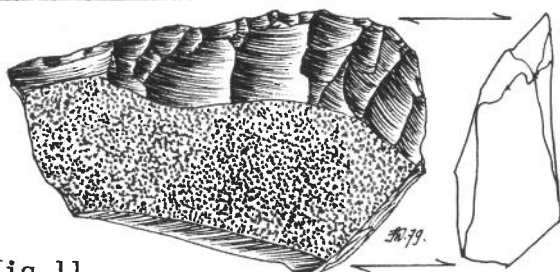

Fig.11.

Grijze vuursteen met lichte silica-glans. Zwarte zee-(moeras-)patina. Recente breuk aan de ventrale zijde. Het is een der weinige schaven met een vrij vlakke retouche van deze vindplaats. (Quina-type).

L: 35 mm. Br: 56 mm. D: 12 mm.
Schaverhoek: $55-60^{\circ}$.

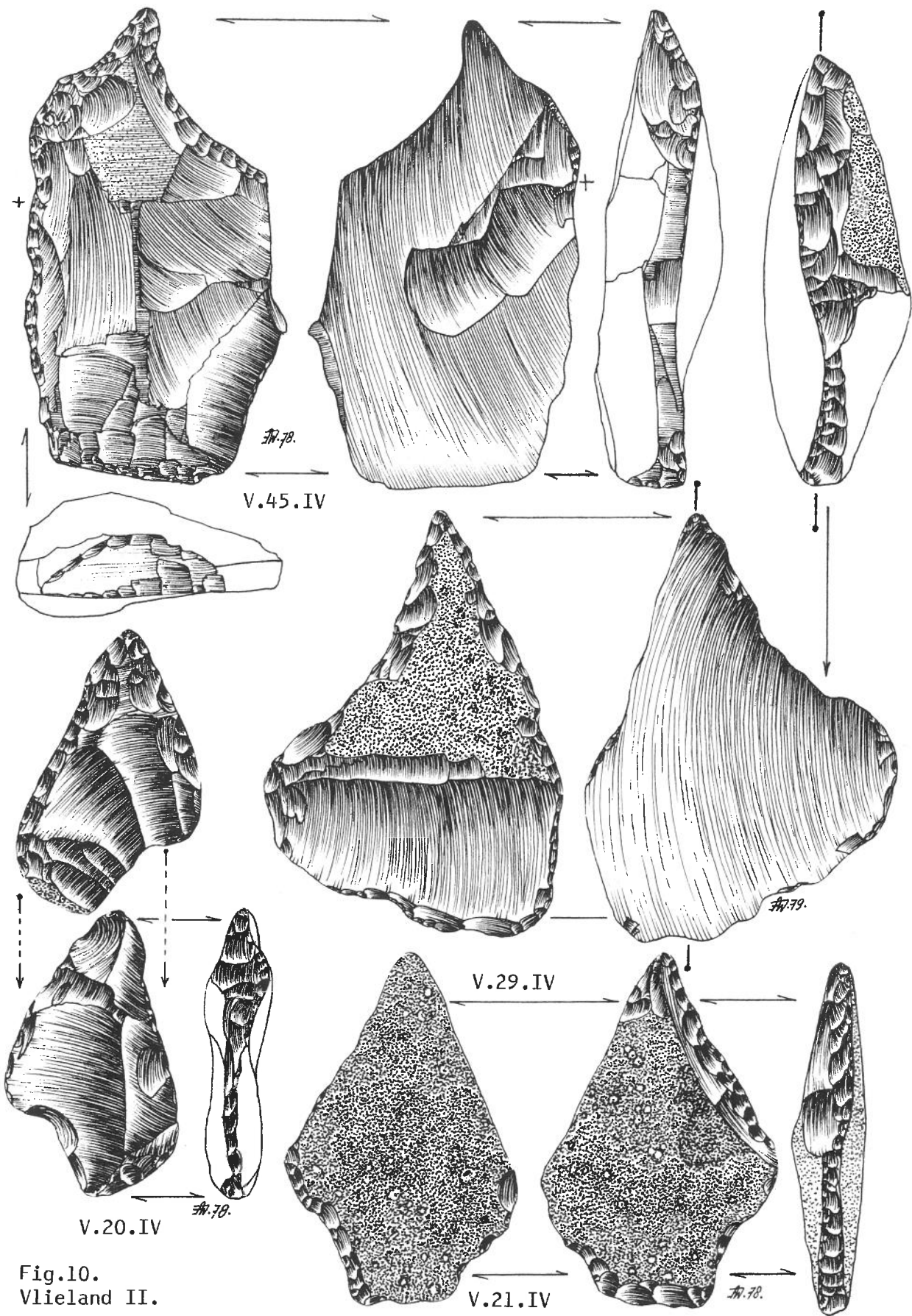

Fig.10.
 Vlieland II.
 Col.:Idzard Vonk.

V.24.IV
Dubbele steker (Burin).

Tekst bij Fig.12.

Bruin-grijze silex, zonder glans en met een fris uiterlijk.
Dit type zeer zware stekers, die in diverse Middenpalaeolithische cultuurtradities voorkomen, zijn voor Vlieland II wel zeer typerend.
L: 98 mm. Br: 50 mm. D: 23 mm.
Stekerhoek terminaal: 65° .
Stekerhoek basaal: moeilijk meetbaar.

V.51.IV
Dubbele steker (Burin).

Grijs-bruine bryozoënsilex met silicaglans.
De ventrale zijde heeft tevens een lichte kleurpatina. Deze steker werd op een zeer dikke Levalloisafslag geslagen. De holte van het afslagnegatief is volkomen fris en niet glanzend (Aan de dorsale zijde).
Dit is de meest massieve steker van deze vindplaats en tevens een der grootste en zwaarste die ons uit het Middenpalaeolithicum bekend zijn.
L: 100 mm. Br: 70 mm. D: 28 mm. Gewicht: 170 gram.
Slag-stekerhoeken beide 70° .

V.52.IV
Convexe schaver (Racloir simple convexe).

Donker grijze, witgekleurde vuursteen met silicaglans.
Dorsaal bezit het artefact de cortex nog van de oorspronkelijke rolsteen.
L: 37 mm. Br: 60 mm. D: 12 mm.
Schaverhoek: Tussen $80-100^{\circ}$.

V.53.IV
Convexe schaver (Racloir convexe).

Bruine witgekleurde bryozoënvuursteen met silicaglans.
Het artefact werd geslagen op een natuurlijk splijtvlak.
L: 47 mm. Br: 33 mm. D: 12 mm.
Schaverhoek: Tussen 90 en 100° .

V.54.IV
Rechte schaaaf (Racloir transversal droit).

Grijsbruine silex met witte vlekken. Lichte silicaglans.
Het versplinterde restsplijtvlak duidt op een bipolaire afslagstechniek.
L: 34 mm. Br: 56 mm. D: 11 mm.
Schaverhoek: Tussen 60 en 70° .

V.55.IV
Rechte schaaaf (Racloir transversal droit).

Grauw-bruine bryozoënsilex met intense silicaglans, zeepatina (?) en oplossingsverschijnselen.
Het artefact is geslagen op een korte Levalloisafslag met een zware "chapeau de gendarme".
L: 47 mm. Br: 72 mm. D: 11 mm.
Schaverhoek: Tussen 80 en 90° .

Opmerking:

Zoals bij de meeste Middenpalaeolithische tradities, vormen de schavers (racloirs) een groot deel van het artefactencomplex.
Dit is bij Vlieland II niet anders. Opvallend is hier echter het ontbreken (tot nu toe) van schrabbers (grattoirs).
Relatief groot is het aantal "spitsschaven", die afwijken van de z.g. "Racloir déjete" uit vele Franse Middenpalaeolithische vindplaatsen.

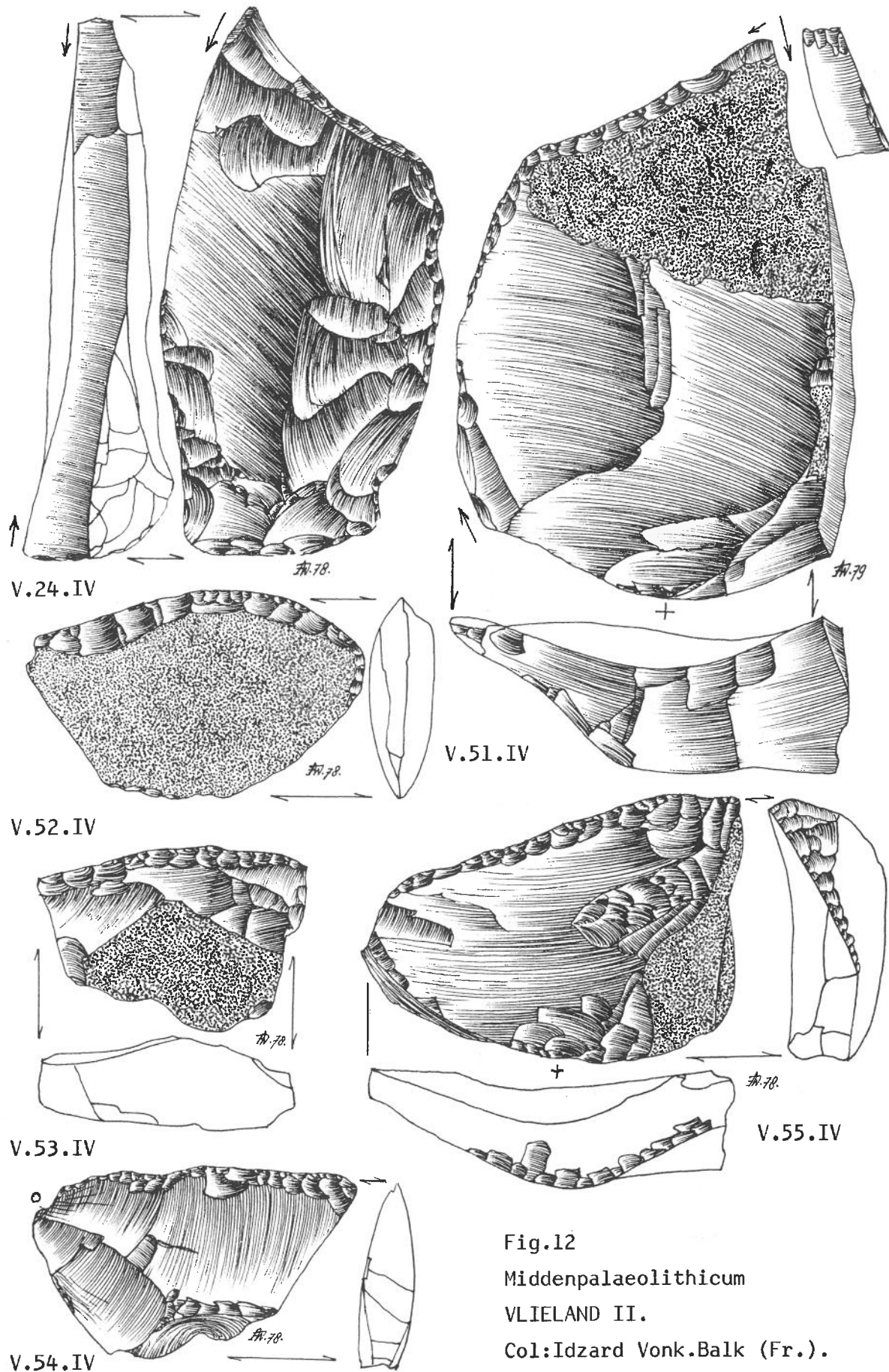

Fig.12
 Middenpalaeolithicum
 VLIELAND II.
 Col:Idzard Vonk.Balk (Fr.).

V.49.IV

Tekst bij Fig.13.

Convergerende-of spitsschaaf (Raclair convergent convexe).

Grijze vuursteen met bruine banden.

Blauwe patina en intense silicaglans.

Ventraal, vooral op de slagbulbus, vele oude krasjes. Deze zijn slechts schematisch op de tekening aangegeven.

Het artefact werd geretoucheerd op een Levalloisafslag met gefacetteerd slagvlak. Deze spitsschaven zijn zeer typerend voor deze Middenpalaeolithische traditie op Vlieland. Ze sluiten aan bij de "raclair déjeté".

L: 47 mm. Br: 53 mm. D: 12 mm. Slaghoek 110-115°. Schaverhoek: 90-100°.

Hoek van de "spits": 125°.

V.48.IV.

Convergerende- of spitsschaaf (Raclair convergent convexe).

Donker grijze vuursteen met lichte silicaglans en geen patina.

Er is nog een groot gedeelte van de witte krijtcortex aanwezig.

L: 42 mm. Br: 51 mm. D: 12 mm. Schaverhoek: 80-85°.

Hoek van de "spits": 125°.

V.47.IV.

Dubbele convergerende- of spitsschaaf (Raclair convergent convexe).

Beige-bruine vuursteen, Dorsaal silicaglans. Ventraal dof. Geen patinering. De slagbulbus is verwijderd.

Evenals V.46.IV, heeft deze spitsschaaf proximaal een encoche, die als holschaaf (Raclair concave) is gebruikt. Deze combinatie, spitsschaaf met holschaaf is ons van elders niet bekend.

L: 45 mm. Br: 53 mm. D: 11 mm. Schaverhoek: 80-90°.

Hoek van de spitsen: 110-105°. Segmenthoek van de holschaaf: 80°.

V.46.IV

Convergerende- of spitsschaaf (Raclair convergent concave).

Grijze vuursteen met lichte silicaglans en geen patina.

Ventraal enige oude krasjes. Ook bij deze grote spitsschaaf is de slagbulbus verwijderd. Er is proximaal een encoche met intense gebruiksretouche.

L: 68 mm. Br: 74 mm. D: 11 mm. Schaverhoek: 70-80°.

Hoek van de "spits": 100°. Segmenthoek van de holschaaf: 85°.

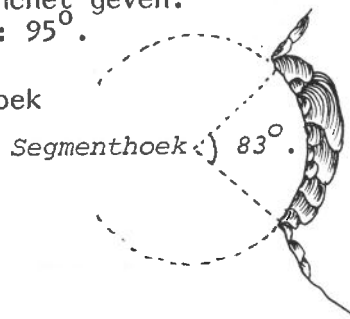
V.48.IV

Rechte schaaaf (Raclair transversal droit). Tranchet?

Bruine gevlekte vuursteen met silicaglans en lichte bruinige patinering. Het artefact werd geretoucheerd (zeer steile retouche), op een natuurlijk splijtstuk. Dorsaal werd een tranchetafslag aangebracht. De ontstane snede werd echter fijn bijgeretoucheerd tot schaaaf. Alhoewel de tranchet uit het Middenpalaeolithicum bekend is (Pech de l'Azé, Couche 3 en 4; Fontmaure, Couche 2) willen wij aan deze enige vondst van dit type op Vlieland II, niet meteen de determinatie: Tranchet geven.

L: 41 mm. Br: 84 mm. D: 13 mm. Schaverhoek: 95°.

Berekening van de segmenthoek van een holschaaf.

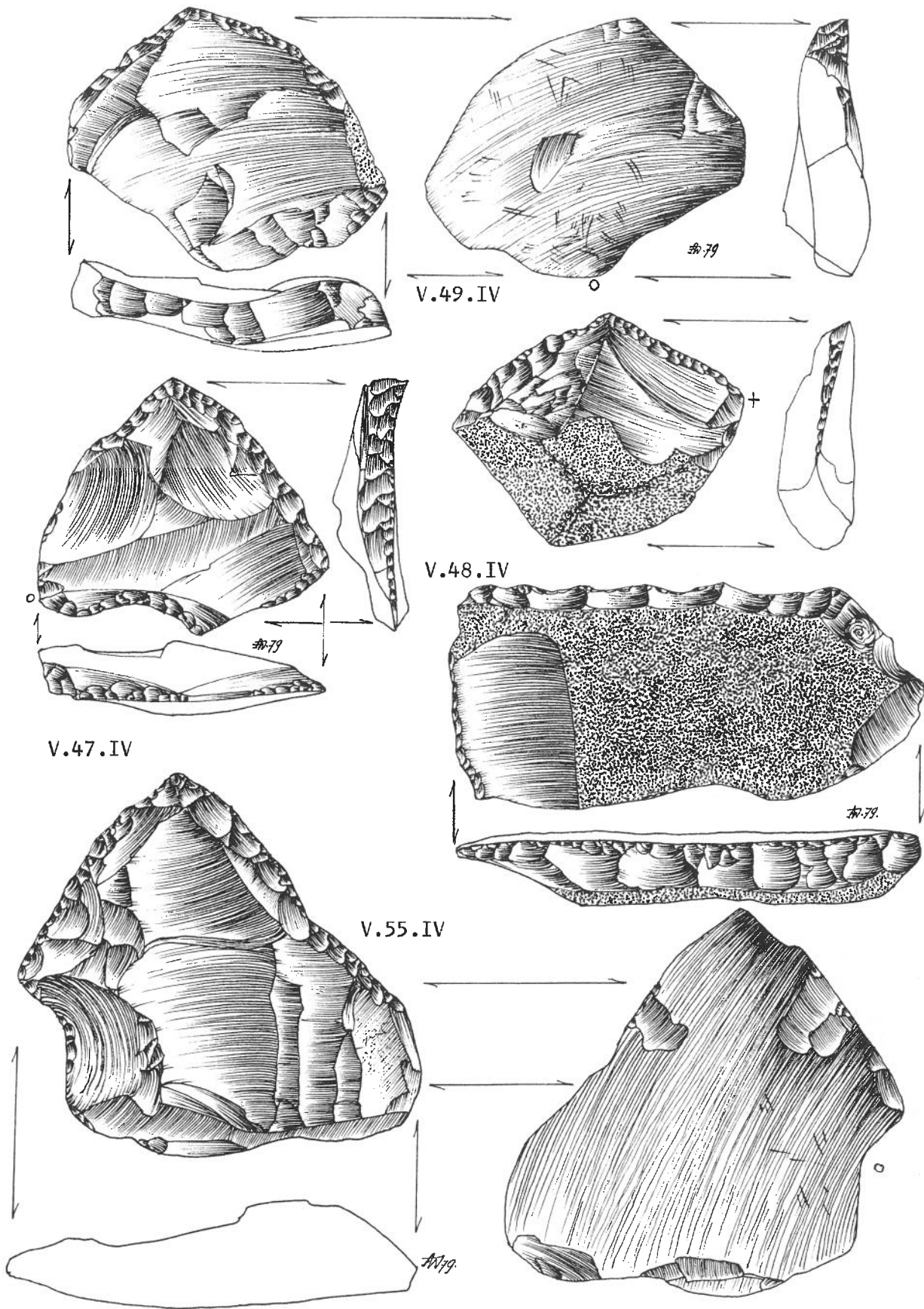

Fig.13.
 VLIELAND II.
 Col.:Idzard Vonk.Balk (Fr.)

V.34.IV

Tekst bij Fig.14.

Convexe schaaaf (Racloir transversal convexe).

Zeer grote schaver van grijsbruine silex met lichte silica-coating.Op de ventrale zijde enige oude krasjes.

Deze extreem grote schavers zijn vrij zeldzaam in het Palaeolithicum.Enige vrijwel identieke schavers zijn bekend uit de Jong-Acheuléen vindplaats van de Smildegroep "Eemster"van Tjerk Vermaning (Franssen,1978,pag.24).

L: 83 mm. Br: 104 mm.

V.57.IV

Convexe schaaaf (Racloir convexe).

Grijsbruine bryozoënvuursteen met lichte silicaglans en geen patina. De schuine schaverkap is zeer steil geretoucheerd.

L: 56 mm. Br: 51 mm. D: 10 mm.

Schaverhoek: 85-95°.

V.56.IV

Rugmes (Couteau à dos naturel).

Zwart-grijze silex met grauwwit-grijze patina.Subrecente beschadigingen aan de snijdende kanten.De ribben zijn afgerond door natuurlijke slijping. Het artefact is geslagen in de Levallois-B-techniek (à talon lisse).

L: 58 mm. Br: 37 mm. D: 10 mm.

Slaghoek: 115°.

V.58.IV

Levalloisafslag (Eclat Levallois).

Grijs-zwarte vuursteen met iets blauwige patina.Het restslagvlak is gedeeltelijk versplinterd.Er zijn subrecente beschadigingen aan de snijdende kanten(boorden).De ribben zijn door natuurlijke slijping afgerond.

L: 50 mm. Br: 39 mm. D: 8 mm.

V.16.IV. Levalloisafslag(Eclat Levallois).

Geel-grijze,bruin gepatineerde vuursteen uit de bryozoënsilex groep. Afslijtingssporen ter oorzaak van permafrost- en/of watertransport. Deze Levalloisafslagen zijn zowel in de Acheuléen- als mousterien-traditie (Ook M.T.A.) vrij algemeen.

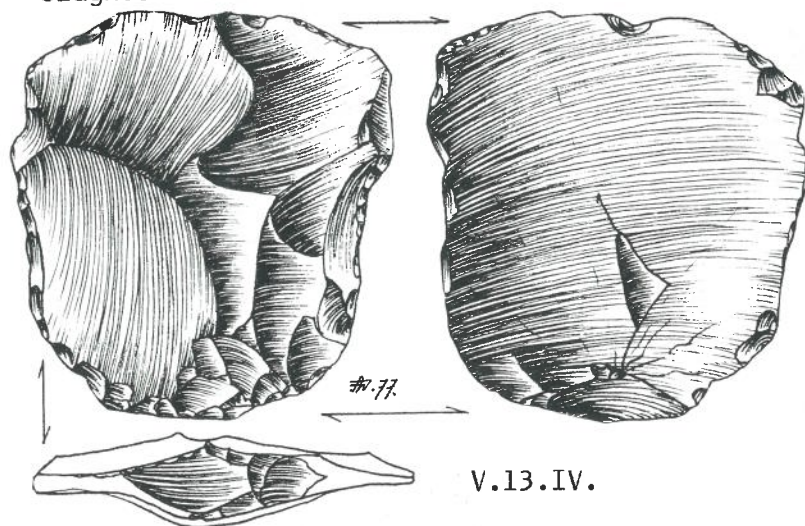
L: 86 mm. Br: 56 mm. D: 15 mm.

Slaghoek: 102°.

Fig.15. V.13.IV

Levalloisafslag (Eclat Levallois).

Blauw-wit gevlekte patina met lichte oplossingsverschijnselen en windlak.De ribben zijn door natuurlijke oorzaken afgesleten.De retouche is tendele ontstaan in de permafrost al voor de patinerings.L: 53 mm. BR: 50 mm. D: 13 mm. Slaghoek: 113°.

V.13.IV.

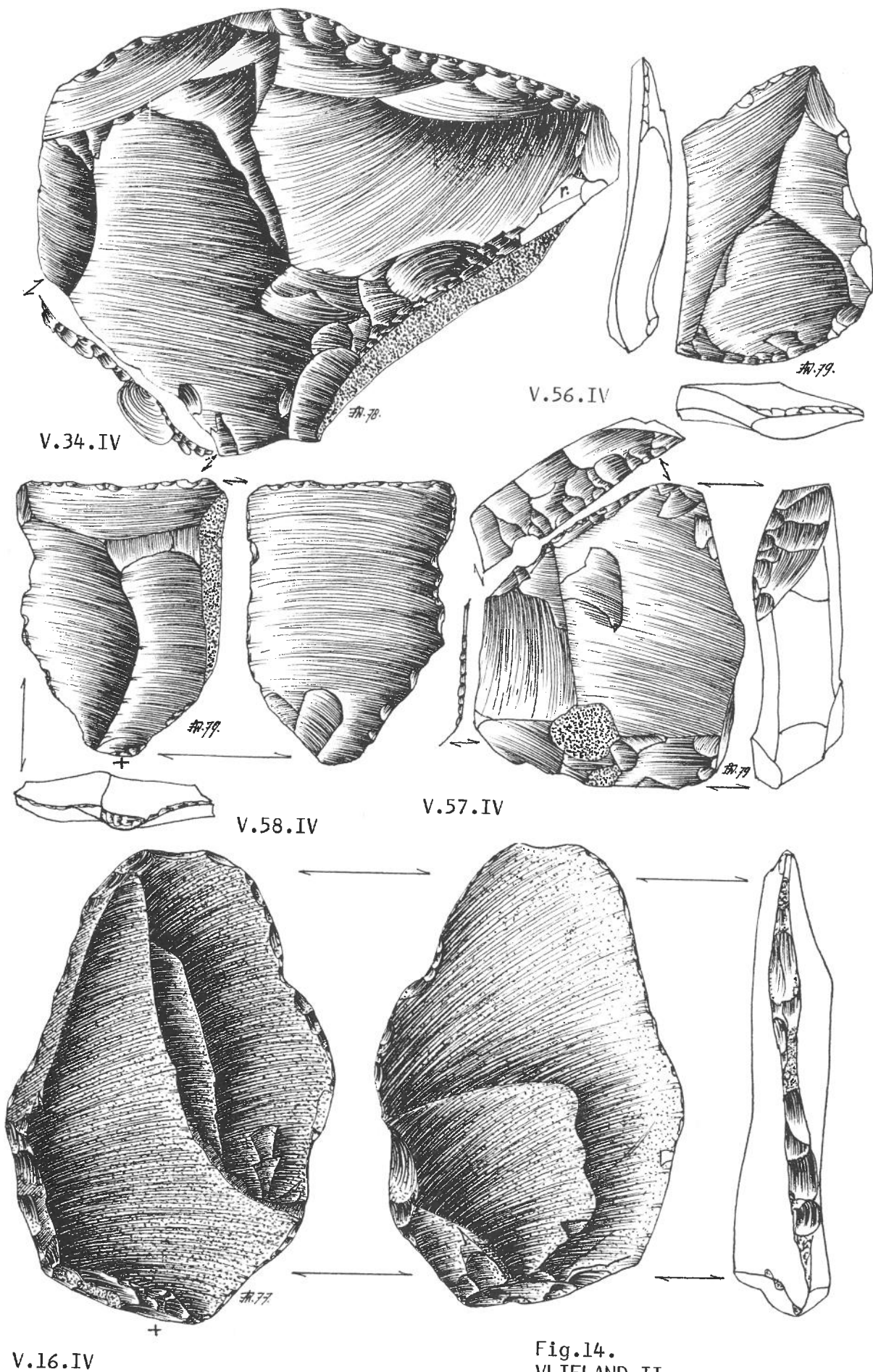

Fig.14.
 VLIELAND II.
 Col.: Idzard Vonk.

V.59.IV

Tekst bij Fig.16.Rugmes (Couteau à dos naturel).

Grijze zwartgevlekte silex met silicaglans. Beginnende blauwige patinerings. Het artefact is geslagen in de Levalloistechneek. Restslagvlak en bulbus zijn verwijderd.

Distaal is een encoche aanwezig.

L: 69 mm. Br: 44 mm. D: 10 mm.

V.60.IV

Levalloisafslag (Éclat Levallois).

Lichtbruine vuursteen met donkerbruine patina, oplossingsverschijnselen en intense silicaglans. Deze patina ontstaat vaak bij transport in water.

De scherpe kanten zijn subrecent beschadigd. Op de beschadigingsplekjes is een nieuwe, lichtere patina ontstaan. De ribben zijn sterk afgeslepen.

L: 51 mm. Br: 36 mm. D: 9 mm. Slaghoek: 105-110°.

V.61.IV

Levalloisafslag (Éclat Levallois).

Blauwig-bruine zeer ongewone (zee-?) patina. Sterke oplossingsverschijnselen en afgeslepen ribben.

Het artefact is al praehistorisch gebroken.

Restlengte: 46 mm. Br: 42 mm. D: 9 mm.

Slaghoek: 120°.

V.62.IV Levalloisafslag (Éclat Levallois).

Grijze silex met een intense gelige en bruinzwarte gevlekte patina, silicaglans en door de natuur afgeslepen ribben.

Ventraal oplossingsverschijnselen.

Deze Levalloisafslag eindigt in een hinge.

L: 48 mm. Br: 65 mm. D: 12 mm.

Slaghoek: 105°.

V.63.IV

Levalloiskling (Lame Levallois).

Bruinig grijs gevlekte silex met silicaglans.

De ribben zijn licht afgeslepen. Dorsaal bevinden zich enkele oude krasjes.

L: 52 mm. Br: 31 mm. D: 7 mm.

Slaghoek: 105°.

V.64.IV

Levalloiskling (Lame Levallois).

Donkergrijs gevlekte silex met nagenoeg zwarte (moeras-?-zee ?-) patina en silicaglans.

De meest geprononceerde ribben zijn afgeslepen.

L: 51 mm. Br: 31 mm. D: 7 mm.

Slaghoek: 115°.

Rugmes (Couteau à dos naturel). V.65.IV

Lichtgrijze bryozoënsilex. Donkerbruine patina en geen glans.

Het artefact is gemaakt op een Levalloisafslag. De slagbulbus is weggeretoucheerd, waardoor een encoche ontstond die als holschaaf is gebruikt.

De snijdende kant heeft intense gebruiksretouche. Het werktuig is waarschijnlijk als mes en als schaaaf gebruikt.

L: 80 mm. Br: 68 mm. D: 20 mm.

Segmenthoek van de holschaaf 78°.

Deze grotere rugmessen zijn al sinds het Midden-Acheuléen, dus al van voor het Saalien bekend.

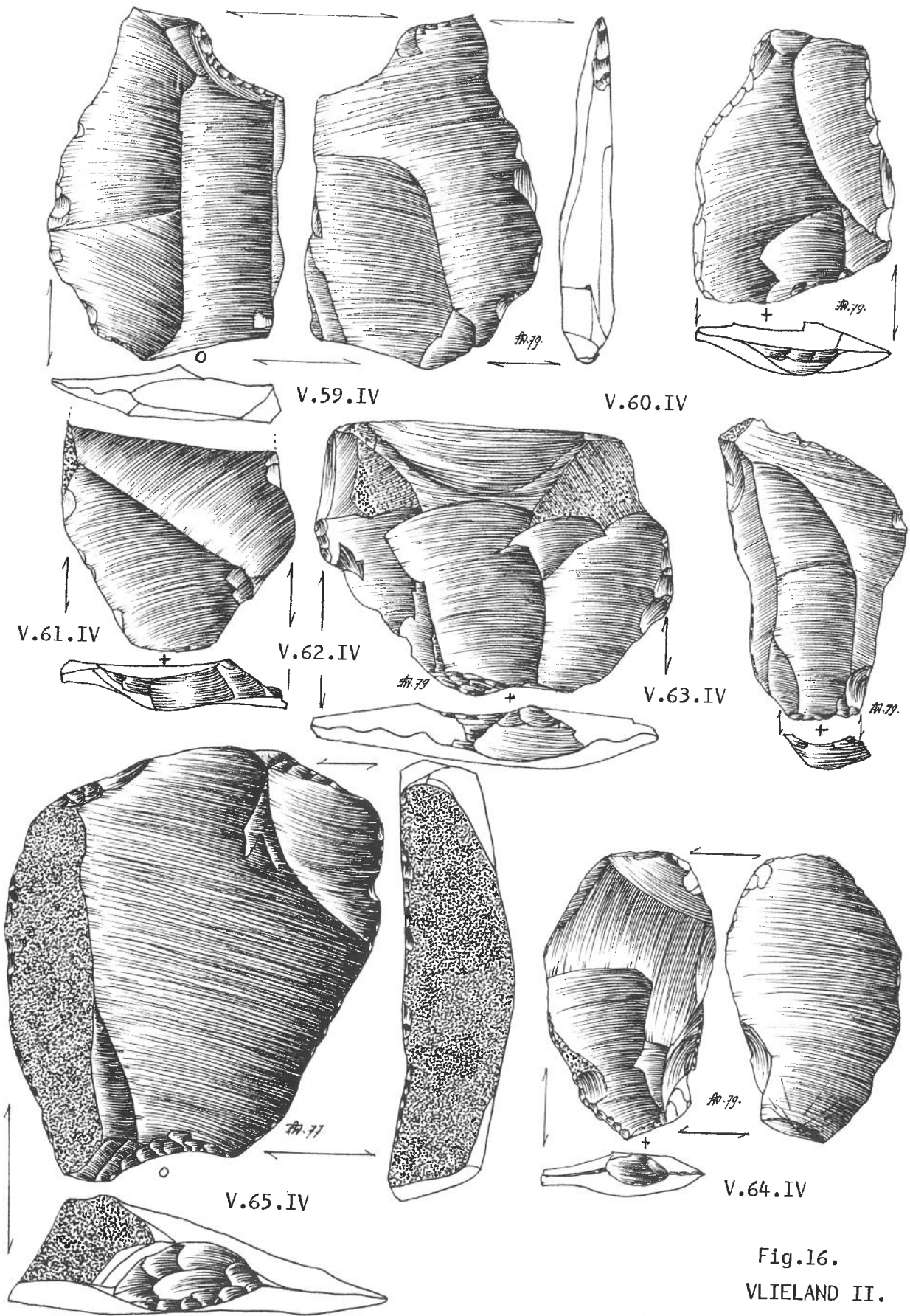

Fig.16.
 VLIELAND II.
 Col.:Idzard Vonk.

V.12.IV

Levalloisafslag (Eclat Levallois).

Lichtgrijze silex met bijna zwarte, iets translucide rand. Deze vuursteen is ook van enkele Drentse Middenpalaeolithische vindplaatsen bekend.

De dorsale zijde is nagenoeg dof; de ventrale zijde, vooral de slagbulbus, is glanzend. De ribben zijn iets afgesleten. De boorden vertonen een intense gebruiksretouche. Op het artefact is het negatief van een voorgaande Levalloisafslag zichtbaar.

L: 62 mm. Br: 76 mm. D: 15 mm.

Slaghoek: 115° .

V.66.IV

Kernsteen van het Levalloistype (Nucleus Levallois).

Grijze vuursteen met silicaglans.

Deze "opgebruikte" kernsteen is bijgeretoucheerd tot kernschaver (Distaal).

L: 51 mm. Br: 57 mm. D: 24 mm.

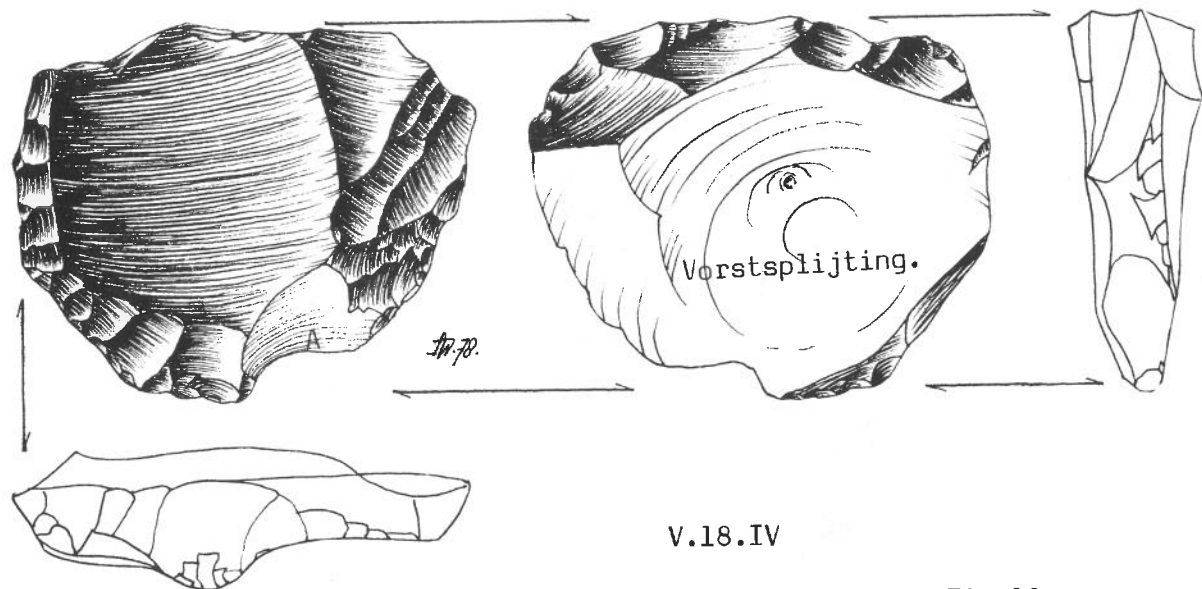
V.67.IV

Kernsteen van het Levalloistype (Nucleus Levallois).

Grijzwarte vuursteen met blauw en wit gespikkelde patina. Silicaglans.

Er was een duidelijke kernpreparatie. Proximaal is nog een gefacetteerd slagvlak aanwezig. Distaal ziet men het negatief van een korte in een hinge geëindigde afslag.

L: 69 mm. Br: 88 mm. D: 30 mm.

V.18.IV

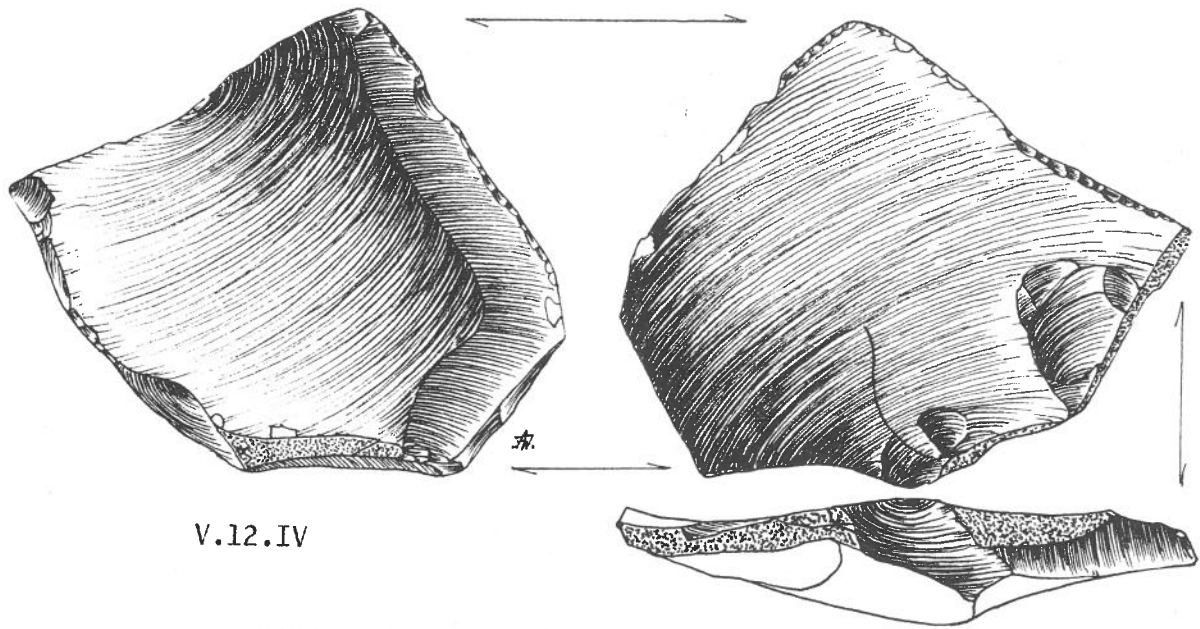
Fig.18.

Kernsteen van het Levalloistype (Nucleus Levallois).

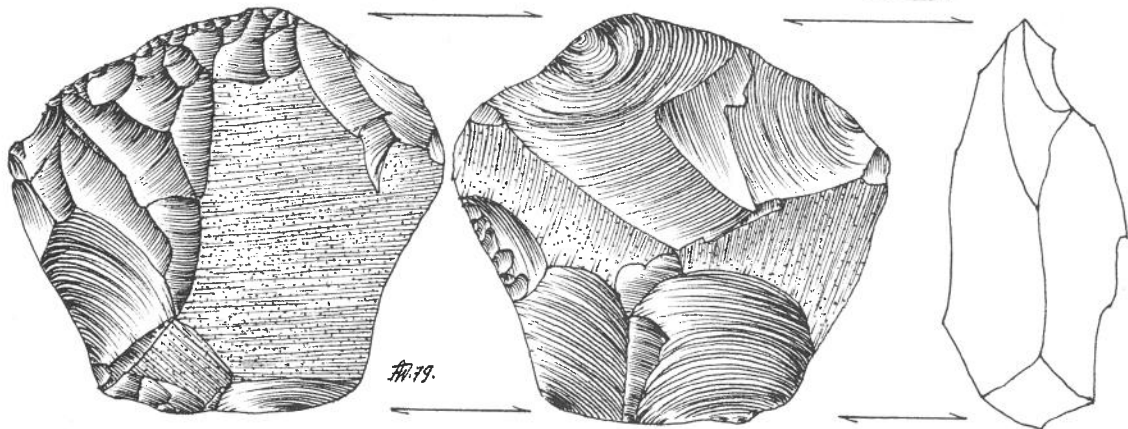
Grijswitte silex (zichtbaar bij de subrecente beschadiging A.). Glanzend zwarte patina (Zee-?, moeras-?patina).

De kern is vervaardigd op een spanningssplijtstuk en vertoont ventraal de negatieven van de kernpreparatie. Dorsaal is nog het negatief van een Levalloisafslag zichtbaar. Dit type kern (Horse Shoe) komt veelvuldig in het M.T.A. voor. Ook hier is de opgebruikte kern weer als kernschaver gebruikt.

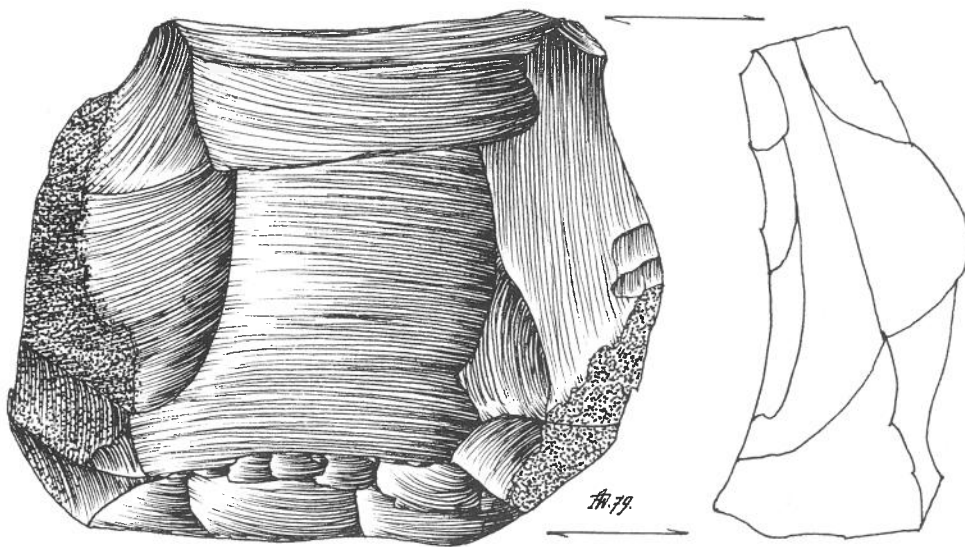
L: 50 mm. Br: 60 mm. D: 17 mm. De geringe restdikte geeft al aan dat bij geschikte vuursteen de kern bijna geheel werd opgebruikt. Zeer mooi is dit te zien bij de Jong-Acheuléen-vindplaats Cisse la Commune III. (Aisne, Fr.).

V.12.IV

V.66.IV

V.67.IV

Fig.17.

VLIELAND II.

Col:Idzard Vonk.Balk.(Fr).

Tekst bij Fig.19.

V.19.IV

Kernsteen van het Levalloistype (Nucleus Levallois)

Kleur van de silex niet herkenbaar. Glanzend zwarte (Zee-?moeras-?)patina. Lichte oplossingsverschijnselen. Ventraal nog duidelijke negatieven van de kernpreparatie.

L: 62 mm. Br: 64 mm. D: 14 mm.

V.17.IV

Kernsteen van het Levalloistype (Nucleus Levallois)

Zwarte silex met vlekkelig grijs-blauwe patina. De ribben hebben nagenoeg geen afslijping. Ook hier is ventraal de kernpreparatie nog duidelijk te zien. Mogelijk is het restartefact nog als kernschaver gebruikt. Deze kleinere Levalloiskernen zijn zeer algemeen bij het M.T.A.

Zowel bij V.19 als bij deze kern heeft men zeer selectief, goede erratische silex uitgezocht en deze met een groot vakmanschap bewerkt. Beide kernen zijn volledig opgebruikt.

L: 56 mm. Br: 44 mm. D: 15 mm.

V.15.WV.

Raclette .

Grijze silex met lichte silicaglans. Korte afslag eindigend in henge. Ventraal op beide boorden een zeer fijne retouche.

L: 32 mm. BR: 32 mm. D: 11 mm. Slaghoek: 104° .

Collectie: W.Vonk. Hoogkerk.

V.7.WV

Getand werktuig en boor (Denticulé - perçoir)

Grijs-zwart gevlekte silex met silicaglans.

Denticulé aan beide boorden. Het artefact is waarschijnlijk ook als boor gebruikt.

L: 33 mm. Br: 26 mm. D: 10 mm. Slaghoek: 95° .

Collectie: W.Vonk. Hoogkerk.

V.20.0G

Korte Levalloisafslag (Éclat Levallois).

Donkergrijze witgeklepte silex met nagenoeg zwarte waterpatina. Lichte afslijping van ribben en slagbulbus.

Alternerende retouche.

L: 43 mm. Br: 42 mm. D: 11 mm. Slaghoek: 98° .

Collectie: O.de Graaf. Hoogkerk.

V.3.DV

Raclette.

Grijze, witgeklepte silex met glanspatina. Afslag in Levallois-B-techniek. Alzijdige, fijne intentionele retouche en minimale sporen van permafrost of andere bewegingen in grond of water. Slagbulbus door enkele afslagjes verwijderd. De raclette (fijne mini-schaafjes op meestal dunne afslagen) komen in vrijwel alle Middenpalaeolithische tradities voor. Ook in de Jonpalaeolithische culturen zijn ze vrij algemeen.

L: 43 mm. Br: 44 mm. D: 7 mm. Slaghoek niet meer meetbaar.

Collectie: D.Veen. Stadskanaal.

De laatste vier werktuigen behoren niet tot de collectie van Idzard Vonk, maar werden wel op de zelfde vindplaats verzameld.

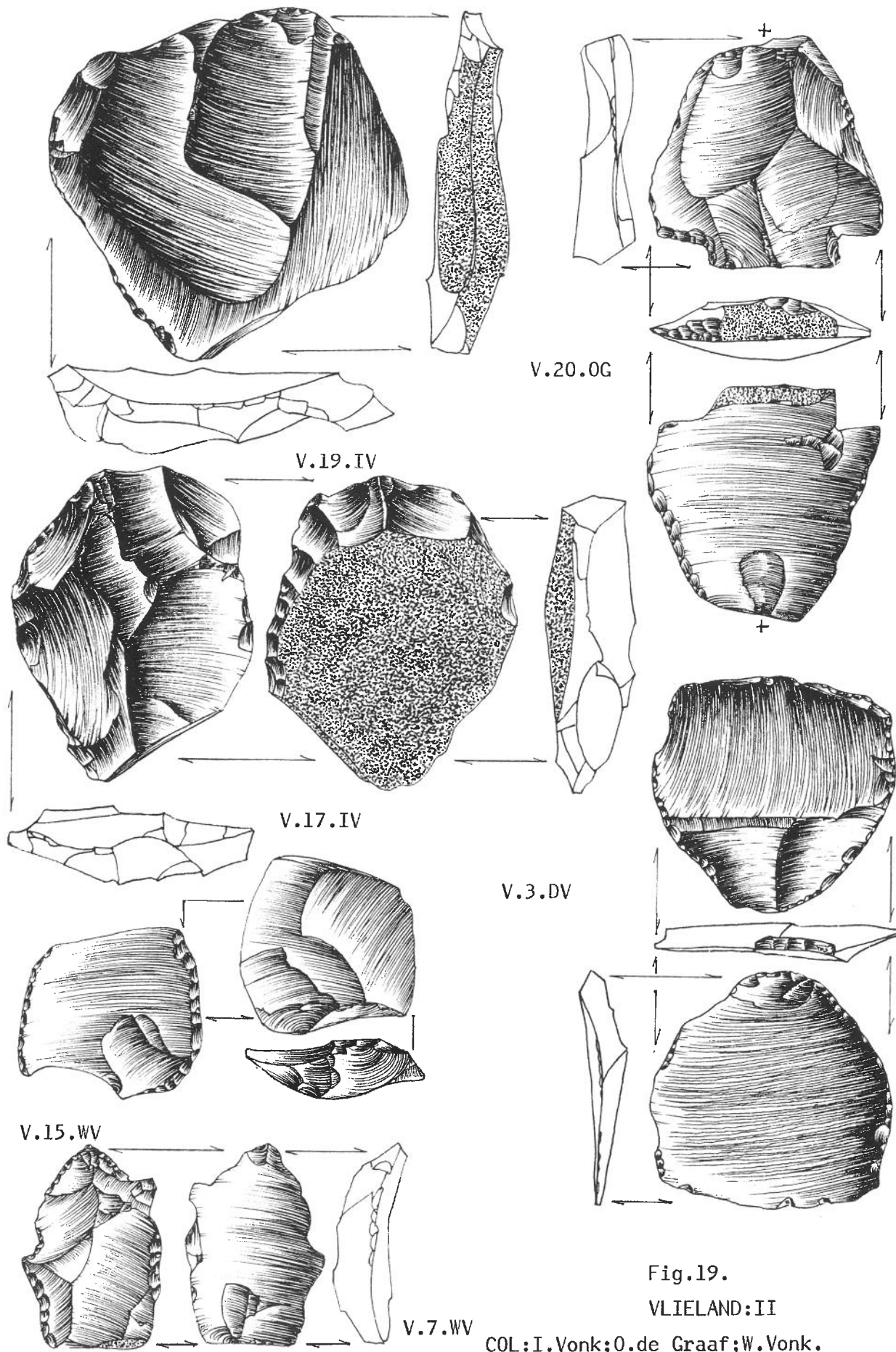

Fig.19.

VLIELAND:II

COL:I.Vonk;O.de Graaf;W.Vonk.

ALWEER EEN MAMMOETJAGERSKAMPMENT ONTDEKT.

VONDSTBERICHT.

Zoals al in "Archaeologische Berichten" No.3 werd aangekondigd, werd in het vroege voorjaar van 1978 een nieuw "Mammoetjagerskampement" ontdekt in Drenthe.

"ALWEER", want tijdens en na de ontdekkingen van de pionier Tjerk Vermaning te Hoogersmilde (1965), Hijken (1967-1968) en Eemster (1972-1973) van rijke "concentraties" van deze "SMILDEGROEP", duiken er steeds meer vergelijkbare vondsten en vondstgroepen op in het zelfde gebied, ontdekt door diverse particulieren.

Helaas blijven onder de huidige omstandigheden van verdachtmakingen en aantijgingen, de diverse particuliere ontdekkers liever anoniem, terwijl ook hun vondsten en vindplaatsen zo geheim mogelijk worden gehouden, temeer nu van zekere zijde stug wordt vastgehouden aan de "vervalsingstheorie" en de mythe van een "vervalser".

In het huidige klimaat is het dus bijzonder moeilijk om ook deze regelrechte bewijzen van de authenticiteit van alle vondsten en hun ouderdom in alle openheid te presenteren.

Als een soort "erecode" werd echter in alle gevallen afgezien van elke vorm van "opgraving", die bijna steeds leidt tot een verstoring van de ongerepte geologische situatie. Er wordt liever gewacht tot er "betere" tijden aanbreken.

De hier te beschrijven concentratie kwam aan het licht bij het graven van een diepe sloot. Er kon in alle rust de situatie worden bestudeerd en ingetekend.

Gelukkig kan nu tenminste één van de nieuwgevonden vondstgroepen in dit tijdschrift gepubliceerd worden met de ter plaatse verzamelde bodemkundige gegevens en enkele losse vondsten in de direkte omgeving verzameld. Diverse afslagen werden in situ aangetroffen in het verse profiel van de sloot. Wij moeten helaas volstaan met de vermelding dat de vindplaats zich "ergens" in Drenthe bevindt, en dat de heer Vermaning ditkeer niet de ontdekker is.

De nieuwontdekte vondsten (Fig.3), vertonen in hun totaliteit dezelfde secundaire oppervlakteveranderingen als waar te nemen zijn op de "gewraakte" vondsten die door Tjerk Vermaning gedaan zijn of opgegraven door derden uit ongestoorde grond op zijn vindplaatsen. Dat zijn:

zachte glans en / of mattering van de bewerkingsvlakken, cryoturbate retouches, afrondingen en "slijp"-sporen en de aankoeking van fijne leembestanddelen.

Alles bewijzen voor een zeer langdurig verblijf in de bodem in de "paleosol" uit de laatste tussen-ijstijd (Eemien) en het ondergaan van bodembewegingen tijdens de laatste Würm (=Weichsel)-ijstijd.

Het aantreffen van enkele vondsten in nog ongeroerde (IN SITU) ligging op deze nieuwontdekte vindplaats, bevestigt dat zij tenminste nog een deel van het Eemien meemaakten en in ieder geval de werking van de gehele Würm ijstijd moesten ondergaan, toen zij al door "Bioturbatie" onder het toenmalige oppervlak geraakten, onbereikbaar voor de invloeden die aan of direkt nabij het bodemoppervlak gingen heersen.

(Bioturbatie, een term van Pieter Dijkstra, is de microbeweging in de bodem onder invloed van plantaardig of dierlijk leven. A.W.).

Dit is tevens een belangrijke bevestiging van de aanvankelijke interpretatie van de heer J.D. van der Waals, van de situatie te Hoogersmilde (1967) en die van de bodemkundige ir B. van Heuveln (1973) welke laatste nog eens mondeling onderstreepte, dat voor het "uitwassen" van de fijnere leemfractie een tijdsperiode van tienduizenden jaren noodzakelijk zou zijn.

Al met al krijgt niet alleen de authenticiteit van alle "gewraakte" vondsten nu een volledige steun, maar ook de culturele toeschrijving aan één van de latere "Acheul-groepen" wordt nu bevestigd.

Interessant is het vóórkomen van een "chopper" en "Choppingtools" die ook met name in Hijken en Eemster optreden, alsmede het gebruik van niet-vuursteenmateriaal (Hier tendele te verwachten door de relatieve schaarste aan vuursteen). Ook in de vondstgroep Hijken bevond zich een biface van veldgesteente; helaas is nu ook deze met 144 andere artefacten op merkwaardige wijze spoorloos verdwenen.

Dank zij de recente ontdekkingen van het "Micro-Mousterien" (Vermaning, "Archaeologische Berichten" No 4, pag.39-53), kan nu worden vastgesteld, dat op de overgang dekzand / keizand (Fig.1.F) ook hier deze cultuurtraditie voorkomt, wat een terminus ante quem geeft voor de overige vonsten. (Fig.4 nr.1,2,3.).

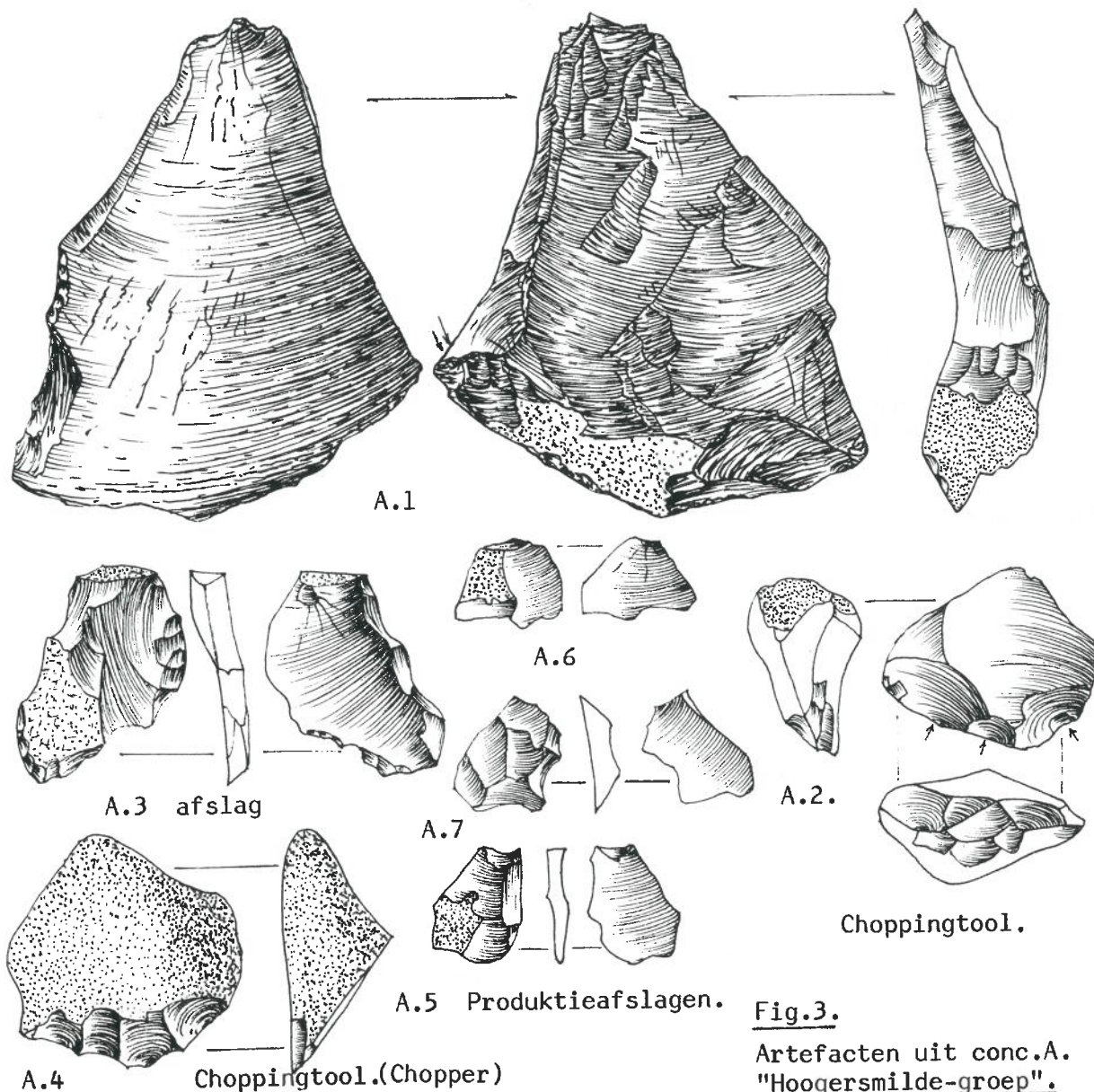

Fig.3.
Artefacten uit conc.A.
"Hoogersmilde-groep".

In tegenstelling tot de artefacten die tot de "Smildetraditie" behoren, hebben de vondsten van het "Micromousterien" - alhoewel veel jonger - kleur- en glanspatina. Het "Micromousterien", dat steeds op de grens keizand-dekzand voorkomt, blijkt in Noord-Nederland vrij algemeen te zijn. Behalve in Drenthe en Groningen, is het nu ook in Friesland aangetoond.

Uit de afslagen blijkt dat deze nieuwe vindplaats van de "Smildetraditie", een kampement geweest is waar ook artefacten werden vervaardigd. Bij de artefacten uit het slootprofiel (in situ) bevond zich ook een steencompositie (Joint). De gehele concentratie bevindt zich nog-behoudens de storing van het sloottracé-in ongestoorde stratigrafie en zal niet door de ontdekker worden opgegraven. De artefacten, tekeningen en kleurendia's bevinden zich bij de ontdekker van de vindplaats.

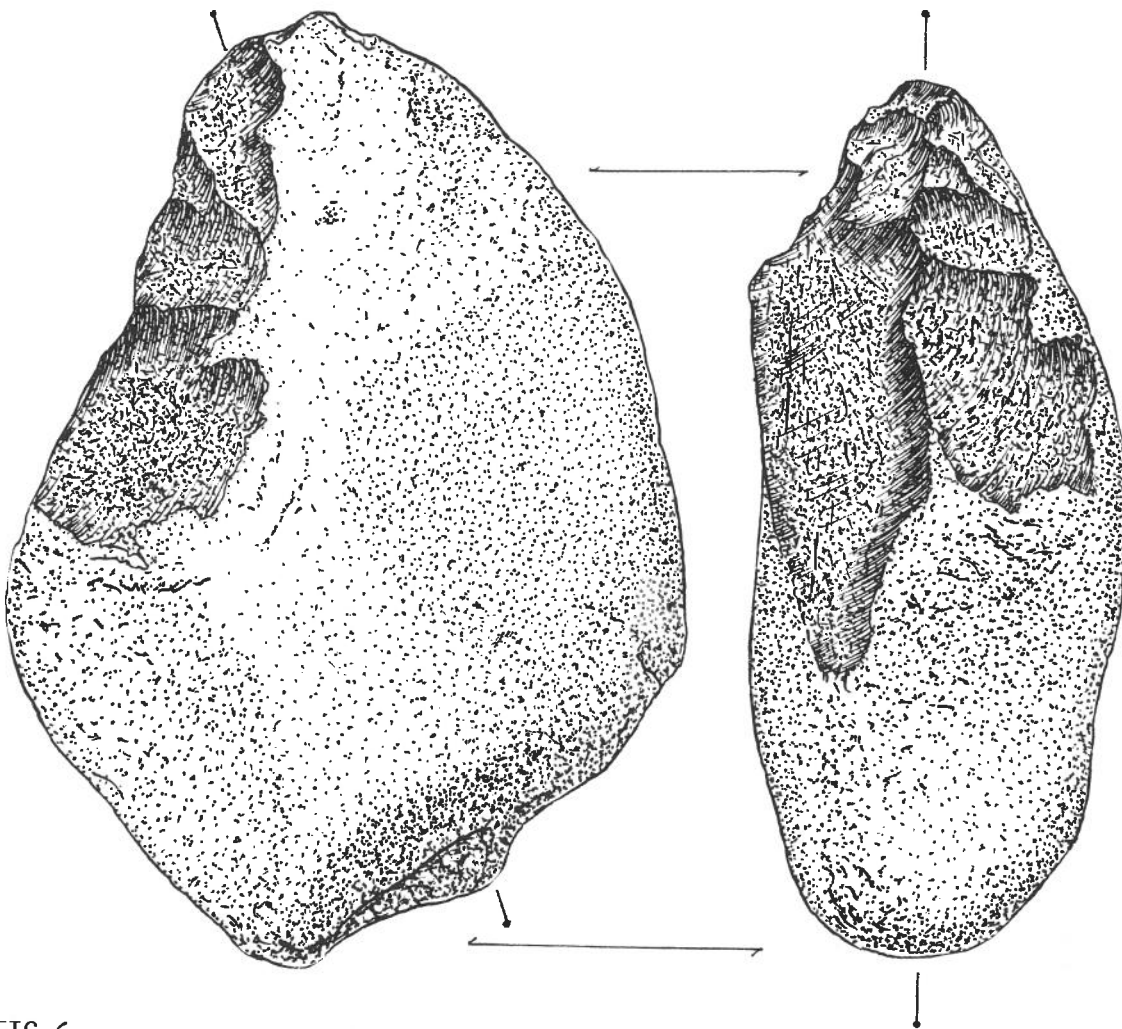

FIG.6.

CHOPPINGTOOL (grijze kwartsiet).

Gevonden op ca. 250 meter van de concentratie; aan de oppervlakte waar de keileem weinig zandbedekking heeft. (Zie fig.2,B.) De zig-zag-vormige werkkant, werd verkregen door alternerende, bifaciale bewerking. De bewerkte oppervlakken vertonen een mattering van de "suikerachtige" korrels, terwijl alle hoger gelegen delen licht tot zwaar zijn afgerond en enigszins bekrast.

Lengte: 116 mm. Breedte: 89 mm. Dikte: 48 mm.

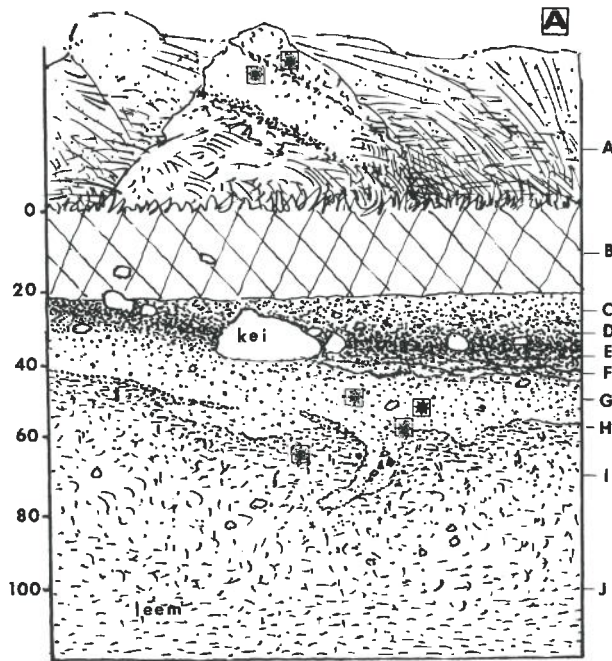

Fig. 1. Bodemopbouw van de vindplaats A.

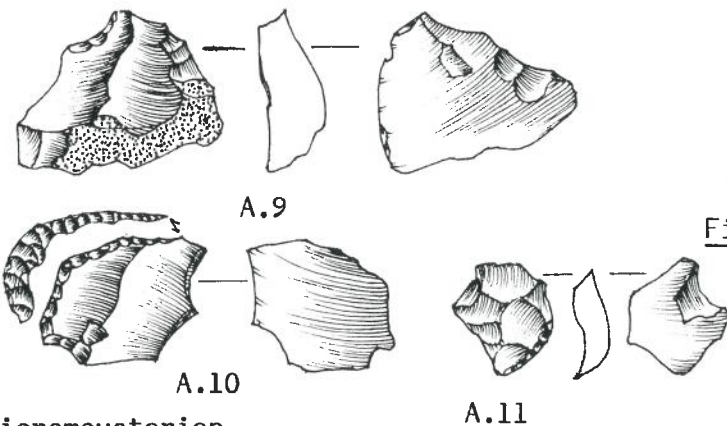
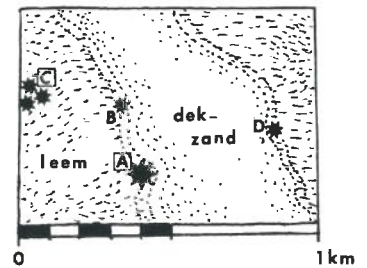
- A. Schollen grond uit de sloot met vondsten in relatieve IN SITU.
- B. Bouwvoor (mengsel A^I, A^{II}, en B van het dekzand). Weinig stenen.
- C. Restant A² van dekzandpodsol. (Geen stenen).
- D. B_h: humusverrijkte B-horizon van dekzandpodsol.
- E. B^{ir}: sterk verkitte B-horizon van dekzandpodsol. Valt hier samen met steenzool op en in menglaag dekzand/keizand. Veel stenen.
- F. Dekzand/keizand met infiltratieaders.
- G. Keizand (rossig) = A² van "Paleosol" uit Eemien op Drenthien (=Saalien)-keileem. Dit is het voornaamste vondstniveau. Grofzandig. Weinig stenen. Onderzijde meestal grillig.

H. B_t: Iets bruinige vette leem (neerslagzoneleem en klei) en wat humus uit het keizand.

I. Blauw-grijze leem met enkele wortelgangen, waarin een artefact dat daarin geraakt is door "Bioturbatie". (Weinig stenen).

J. Blauw-grijze weinig of niet ontkalkte keileem. (Weinig stenen).

Fig. 2. Schematische situatie van de Concentratie (A), ten opzichte van de losse vondsten (B) en (D). Een rug van dekzand heeft de onderliggende leembodem met het loopvlak uit het Eemien beschermd. Tevens zijn op dit kaartje aangegeven de oppervlaktevondsten (C): Levalloiskern uit Saltholmskalk, een geretoucheerde Levalloisafslag uit Bryozoënvuursteen, en een geretoucheerde afslag, alle zwaar gewindlakt op een erosiehelling zonder noemenswaardig dekzand.

Micromousterien.

FIG. 4.

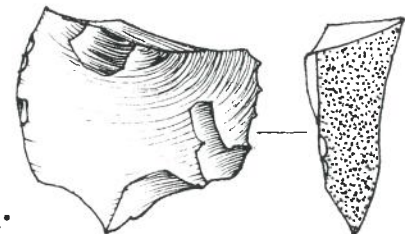

Fig. 5.

Losse vondst: D.

Afslag; oudtijds gebroken. Zachte glanspatina en slijpsporen op slagbult. Cryot. retouche en rode leemaankleding. (Fig. 2, D)

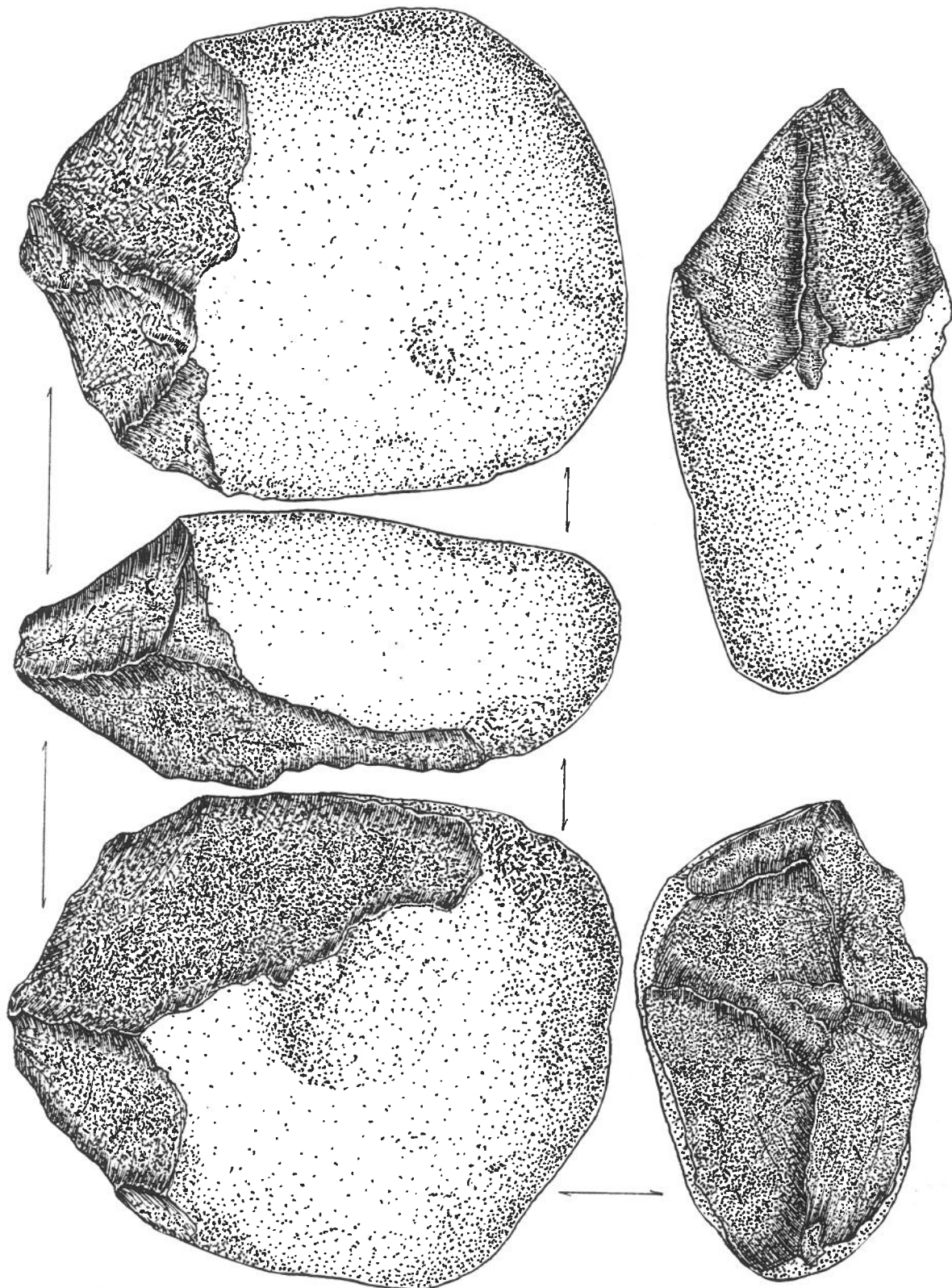

FIG.7. CHOPPINGTOOL. (Rose Stockholmgraniet) uit de CONCENTRATIE A.

Bewerking door slechts zes alternerende afslagen zonder naretoche. Beginnende glanspatinering en lichte afronding van de ribben. Aanklevende grond en oppervlakteveranderingen duiden op een ligging in het bovenste rossige keizand.

Lengte: 100 mm. Dikte: 47 mm. Breedte: 80 mm.

APAN

aktieve praktijkarchaeologie nederland

De positie van de amateur-archaeologen in Nederland is erg moeilijk. De middelen die ons ten dienste staan om onze kennis en ons inzicht te verruimen zijn nooit optimaal geweest. Van intensief onderling contact is in het verleden nauwelijks sprake geweest. Aan literatuur is door ons niet of zeer zelden aan te komen, daar deze geschreven en verhandeld wordt juist in een selekte groep en zoal toch voorhanden, is ze dikwijls onvolledig, onnauwkeurig of zelfs foutief. Medewerking van de kant van de beroepsmensen is veelal ver te zoeken, dus aan samenwerking - om te komen tot een optimaal onderzoek van onze pre-historie - hoeven wij voorlopig niet te denken.

Dit alles, tesamen met de onverkwikkelijke zaak Vermaning, heeft geleid tot de oprichting van de APAN. Vanwege het feit, dat het woord amateur in negatieve zin wordt gehanteerd - vaak geassocieerd met hobbyisme - en dat de amateur-archaeoloog ook als zodanig wordt behandeld, hebben wij gekozen voor de naam PRAKTIJKARCHAEOLOG. Deze benaming geeft tevens aan dat wij niet slechts verzamelaars zijn, doch onze kennis opdoen in het veld; de vondsten ter plaatse onderzoeken en interpreteren.....dit alles in tegenstelling tot die mensen, die deze wetenschap vaak bedrijven door van achter hun bureau, het door ons verzamelde materiaal, los van ons en onze gegevens te gaan bewerken.

De AKTIEVE PRAKTIJKARCHAEOLOGIE NEDERLAND streeft naar bundeling van krachten, om op positieve en actieve wijze de archaeologie in haar ruimste zin als vereniging te bedrijven. Zij wil zich op actieve wijze inzetten voor het behoud van Achaeologisch Kultuurbezit. De identiteit en de rechtspositie versterken van de Praktijkarchaeoloog; hetzij als partikulier, hetzij als vereniging. Door het bundelen van het potentieel aan vakkennis, informatie en inzet bij de Praktijkarchaeologen komen tot het, binnen de vereniging, bevorderen van overdracht van kennis, gegevens en bekwaamheid in zaken, de Archaeologie betreffende, om zodoende een zo breed mogelijk kader van Praktijkarchaeologen te ontwikkelen. Verder heeft de vereniging ten doel: Het publiceren van zaken, de archaeologie betreffende, via de pers en in de serie "Archaeologische Berichten"; het kritisch begeleiden van ontwikkelingen binnen de Archaeologie en het bevorderen van een optimale sfeer binnen de vereniging.

De vereniging tracht dit doel te bereiken door:
Het houden van tentoonstellingen, vergaderingen, lezingen, excursies en dergelijke.
Het aankweken van de benodigde kennis voor de beoefening van de Archaeologie, onder andere door het aanschaffen van boeken en tijdschriften.
Alle overige haar ten dienste staande wettige middelen.

Voor inlichtingen en opgave als lid van de APAN, kunt U zich wenden tot de ondervermelde adressen.

Tot ziens,
G.J.B. Heijnen. (bestuurslid APAN)

Opgave lidmaatschap:
APAN, Anderseweg 3, EEXT.
Tel.: 05926-2576.

Inlichtingen:
APAN,
Tel.: 05922-1328.

WAAROM ?

De "Zaak Vermaning" (de "Zaak Waterbolk-Stapert"; volgens velen) zou na de uitspraak van het Hof in Leeuwarden, van de baan moeten zijn geweest. Het werd de hoogste tijd, dat de polarisatie tussen vakarchaeologen en amateurs die zich met de oudere perioden van de steentijd bezig hielden, zou verdwijnen. Zelf had ik al vóór de vrijspraak van Tjerk Vermaning in die richting gedacht en ik schreef op 18 december 1978 aan de Directeur van de R.O.B. Prof. W.A. van Es: "Het wordt tijd dat wij langzamerhand weer naar normale omstandigheden terug moeten".

Prof. van Es schreef mij op 8 januari 1979 terug:

"Het is mij uit het hart gegrepen als U schrijft dat wij langzamerhand weer naar normale omstandigheden terug moeten. Ik ben dat volkomen met U eens en ik zou het ook prettig vinden als de goede verstandhouding tussen allen die zich met het steentijdonderzoek bezig houden, kon worden hersteld. Ik heb hoop dat dat nu mogelijk is, nu het proces in Leeuwarden is afgesloten en er, hopelijk, een punt achter de zaak gezet is. Het zal wel even moeite kosten, want de emoties zijn erg hoog gelopen. Ik begrijp heel goed dat de hele kwestie U veel moeite en verdriet gekost heeft. Dat geldt denk ik, voor alle direct betrokkenen. Juist daarom is het zo belangrijk vind ook ik, dat normale verhoudingen nu weerkeren."

Mijn alleszins gerechtvaardigd optimisme, is na de dag van de vrijspraak, 21 dec. 1978, echter volledig kapot geslagen. In plaats van voorlopig te zwijgen, ze waren immers te laf om bij de uitspraak van het Hof aanwezig te zijn, vonden de heren Stapert, Harsema en Waterbolk het nodig om onmiddellijk na de vrijspraak van Vermaning, hun commentaren als slagen in het gezicht van de "amateur-archaeologie" te moeten plaatsen:

"TROUW" van 22 dec. 1978:

"Stapert meent dat de vervalsingen vaststaan, en wat hem betreft komt dit niet meer ter discussie". "Feit is nu eenmaal, zo geeft Stapert toe, dat hij de vondsten van Vermaning en talloze amateurarchaeologen met een zekere achterdocht zal bekijken. Er is nu eenmaal een AMATEUR-ARCHAEOLOOG en er is iemand die stenen vervalst. Daar kan ik niet omheen, die stenen komen niet zomaar uit de lucht vallen".

"Over de vraag wie die iemand dan wel is in zijn ogen, laat hij zich niet uit".

"Het PAROOL" van 30 dec. 1978:

drs O. Harsema, conservator van het Drents Museum:

"Wij blijven er toch van uitgaan, dat de stenen vals zijn. Ze hebben hoogstens curiositeitswaarde. Misschien krijgt het publiek ze alleen nog eens te zien tijdens speciale exposities. Daarom til ik er niet zo zwaar aan dat ze zijn beschadigd of weggeraakt"

(Er verdwenen uit de collectie HIJKEN meer dan 140 artefacten op een meer dan raadselachtige manier. Hoe ? Wanneer ? Doorwie ? Waarom ?)

TROS-AKTUA-TV-uitzending:

Prof. dr. H. T. Waterbolk tot het "gehele Nederlandse Volk".....

"Dit is een discussie die in de WETENSCHAPPELIJKE KRING gevoerd moet worden; die is gevoerd en die discussie is ten einde. Er is duidelijk komen vast te staan dat een aantal van die stukken die destijds van Vermaning zijn aangekocht, dat die vals zijn. Die discussie is afgelopen en wat men moet zien is dat het moeilijk is voor een AANTAL mensen om dat te aanvaarden. Maar helaas, ik kan er ook niets aan doen."

Deze stukken zijn en blijven geen authentieke stukken uit de pre-historie".

Dit alles herlezend, moeten wij "steentjesverzamelaars" dus weten:

- a. Dat alleen de "Wetenschappelijke Kring" (= Waterbolk en Stapert ?) over deze hele kwestie een discussie kan en mag houden.
- b. Dat die discussie al gevoerd is.
- c. Dat die discussie ten einde is.
- d. Dat die discussie afgelopen is.
- e. Dat daar uitgemaakt is dat de stukken van Vermaning vals zijn.
- f. Dat die lastige "steentjeszoekers" dat zo moeilijk kunnen aanvaarden.
- g. Dat de "Wetenschappelijke Kring" en Prof. Waterbolk daar ook niets aan kunnen doen.
- h. Dat nogmaals de stukken vals zijn en vals blijven.

MAAR:

Omdat wetenschap geen alleenvertoningsrecht van doctorandussen en professoren is;

Omdat in de echte wetenschap de discussie altijd open staat;

Omdat Prof. Waterbolk en drs Stapert in hun arrogantie dit blijkbaar niet weten;

Omdat ze zich met deze uitspraak buiten de wetenschap plaatsen;

Omdat de "Wetenschappelijke Kring" met ongelooflijke tegenspraken, onbewezen aanklachten en pertinente bewijsbare onwaarheden de zaak Vermaning manipuleerde,

zijn we in een fase terecht gekomen die alleen nog maar om volledige openheid, en om keiharde feiten vraagt.

Daarom zullen deze feiten door een team van mensen besproken worden in een reeks van artikelen en tevens gepopulariseerd in een voor ieder leesbaar boekwerk.

Dit alles met aanhalingen uit de geschreven Rapporten;

Met aanhalingen van het gesproken woord, neergelegd in de verslagen van de Rechtbank en het Hof.

Letterlijk aangehaald met vermelding van bladzijde en regel.

Alle Rapporten en Verslagen, maar ook een gedeelte van de besproken artefacten zullen ter inzage liggen in het "DOKUMENTATIE-CENTRUM-VERMANING".

!!! DAAROM! Van alle Rapporten, Verslagen en kleurenfoto's zullen tegen kostprijs overdrukken besteld kunnen worden, zodat eenieder zal kunnen nagaan wat zich in de jaren 1975 tot 1979 werkelijk heeft afgespeeld achter de "facade" van de "Zaak VERMANING".

Adres van het "DOKUMENTATIE-CENTRUM-VERMANING" :

Natuurhistorisch Museum "HET DROUWENERZAND"

Dir.: E. HORN.

Gasselterstraat 5.b.

DROUWEN (gem. Borger).

Tel. 05999-4303.

Lent, 25 maart 1979.

DE „ONJUISTHEID” VAN DE VINDPLAATSOPGAVEN VAN TJERK VERMANING.

DOOR

P. BEERSMA.

"Twijfel aan de juistheid, c.q. zekerheid van onjuistheid van de vindplaatsopgaven van VERMANING bestaat ten aanzien van: 1. Ravenswoud: Neolithicum. 2. Hijken. 3. De losse vondsten "Leemdijkbijl" en "Blauwmeerbijl". 4. Eemster. 5. Ravenswoud: Paleolithicum. 6. Mesolithicum van Appelscha. 7. Hoogersmilde." (B.A.I.-Rapport van 10 maart 1975, pag. 2, regel 12 e.v.)

De lezer mag zelf kiezen of er sprake is van twijfel aan de juistheid, of ..zekerheid van onjuistheid. Het is nog al een verschil, of je twijfelt aan de betrouwbaarheid van iemand, dan wel dat je zeker bent van zijn onbetrouwbaarheid.

Gelukkig hoeft de lezer wat dat betreft niet lang in onzekerheid te verkeren. Hij hoeft alleen maar verder te lezen:

"Dat Vermaning hoogstwaarschijnlijk kennis draagt van de vervalsingen kan worden opgemaakt uit:

1. de vele onjuiste vindplaatsopgaven."

(B.A.I.-Rapport van 10 maart 1975, pag. 6, regel 7 e.v.)

"Dat hij bedrog pleegt (en pleegde) staat ten aanzien van allerlei opgaven m.b.t. de vindplaatsen wel vast, en dit bedrog is de hoofd-aanwijzing voor het vermoeden dat hij ook op de hoogte is van het vervalst zijn." (Rap. 10-3-75, pag. 7, regel 9 e.v.)

Ik konkludeer, dat tijdens het schrijven van dit rapport van 7 bladzijden, de twijfel aan de juistheid van de vindplaatsopgaven is omgeslagen in de zekerheid van de onjuistheid van de vindplaatsopgaven.

Op wat voor gronden dit gebeurt, wordt door Stapert en Waterbolk niet aangegeven. Het zullen wel wetenschappelijke gronden zijn.

Hoe het zit met die zekerheid van onjuistheid van de vindplaatsopgaven, hebben wij nagegaan aan de hand van een aantal vondsten.

E.e.a. werd door ons beschreven in het "Rapport Beersma" van november 1978:

"Kritische analyse van de rapporten, publikaties en verklaringen van het Biologisch Archaeologisch Instituut, van het Gerechtelijk Laboratorium en van Prof. G. Bosinski." (De Punt, gem. Vries).

Hieronder volgt een korte samenvatting van wat het B.A.I. zegt over de vindplaatsopgaven van Tjerk Vermaning:

VINDPLAATSOPGAVE :

- a. Vermaning vindt één geïsoleerd stuk, op een zandpad of in een zandgroeve, en geeft de vindplaats zo goed mogelijk op. (Leemdijkbijl, Blauwmeerbijl)

HET B.A.I. ZEGT:

- a. De vindplaatsopgaven zijn vaag en onduidelijk, niet controleerbaar, dus onjuist. (Rap. B.A.I. van 10-3-1975 pag. 2, regel 22 e.v.)
*p.s. Als Vermaning het stuk meeneemt is het niet meer ter plaatse. Het B.A.I. kon het daar dus niet meer vinden. Begrijpelijk, zelfs zonder archaeologische opleiding.
Dus onjuist....?*

VINDPLAATSOPGAVE:

- b. Vermaning vindt een groep van artefacten, en geeft de vindplaats op. Het B.A.I. doet geen na-onderzoek.
(Ravenswoud: Paleolithicum)
- c. Vermaning vindt een groep van artefacten, en geeft de vindplaats op. Het B.A.I. vindt bij na-onderzoek niets.
(Ravenswoud: Neolithicum)
- d. Vermaning vindt een groep van artefacten, en geeft de vindplaats op. Het B.A.I. vindt bij na-onderzoek niets.
(Hijken).
Acht dagen later: Het B.A.I. vindt bij na-onderzoek enkele stukken in ongestoorde grond.
Een kleine vergissing dus.
- e. Vermaning vindt een groep van artefacten, en geeft de vindplaats op. Het B.A.I. doet een na-onderzoek en vindt daarbij vele stukken, waarvan vele in ongestoorde grond.
(Hoogersmilde)
- f. Vermaning vindt een groep van artefacten, en durft het niet meer aan om de vindplaats te melden. Hij houdt de vindplaats dus strikt geheim.
(Eemster)
- g. Vermaning vindt niets.
(Schedel van Hoogersmilde)
De schedel werd gevonden door W. Bruggink, H. Russchen en H. Evers.

*Een jaar na het "beschuldigingsrapport, heeft Prof. W. de kleine "verginging " ook ontdekt.
(Rap. Waterbolk, 19-3-1976)*

HET B.A.I. ZEGT:

- b. De vindplaatsopgave is onjuist, omdat twee stukken van volgens Vermaning verschillende vindplaatsen aan elkaar passen.
(Rap. B.A.I. van 10-3-75 pag. 2, regel 33 e.v.)
p.s. Later geeft Waterbolk toe: bij Veenkoloniale akkers is dit toch wel mogelijk.
- c. De vindplaatsopgave is onjuist, omdat na-onderzoek ter plaatse negatief was.
(Rap. B.A.I. van 10-3-75 pag. 2, regel 14 e.v.)
*p.s. Later geeft het B.A.I. toe, dat er GEEN na-onderzoek is gedaan. Een kleine vergissing dus.
(Rap. Waterbolk, 19-3-76, pag. 23.)*
- d. De vindplaats is onjuist omdat onderzoek ter plaatse negatief was.
(Rap. B.A.I. van 10-3-75 pag. 2, regel 17 e.v.)
In het Rapport van 18 maart 1975 wordt toegevoegd: "omdat onderzoek ter plaatse op enkele stukken na negatief was.
p.s. Door die enkele (=6) stukken uit ongestoorde grond, is het onderzoek juist positief.
- e. De vindplaatsopgave is onjuist. Dat er bij na-onderzoek veel is gevonden (in ongestoorde grond) toont aan, dat hier sprake is van geraffineerd bedrog.
(Rap. B.A.I. van 10-3-75 pag. 3, regel 23 e.v.)
- f. De vindplaatsopgave is onjuist, omdat géén vindplaats wordt opgegeven.
(Rap. B.A.I. van 10-3-75 pag. 2, regel 24 e.v.)
- g. De vindplaatsopgave is onjuist, wegens het aanwijzen van een geologisch gezien onmogelijke plaats van herkomst van deze door Vermaning gevonden schedel.
(Rap. B.A.I. van 10-3-75 pag. 3, regel 19 e.v.)
p.s. Vindplaatsopgave was van W. Bruggink, H. Russchen en H. Evers. Een kleine vergissing dus.

Veel kommentaar hoeven wij hier niet te geven bij deze korte samenvatting. Ik ben het wel eens met de Heren van het B.A.I., dat tegenstrijdige mededelingen twijfel doen ontstaan aan de integriteit van personen, die zulke mededelingen doen.

Hoe groot is de "twijfel aan de juistheid, c.g. zekerheid van onjuistheid van de vindplaatsopgaven" ten aanzien van de ZES ENIGE MIDDENPALAEOLITHEN uit het noorden die drs Stapert WEL ECHT noemt?

Vindplaatsopgave volgens B.A.I.:

Het B.A.I zou hier ook moeten schrijven:

1. Vuistbijl Wijnjeterp:

Gevonden in opgegraven leem uit een sloot in 1939. Ná-onderzoek in 1950, leverde geen artefacten meer op.

1. Vuistbijl Wijnjeterp:

De vindplaatsopgave is onjuist omdat ná-onderzoek ter plaatse negatief was.

2. Vuistbijl Anderen:

Begin zestigerjaren gevonden bij het egaliseren van een houtwal, waarin leem uit een belendende sloot zat. In de direkte omgeving werd daarna meerdere malen gezocht, maar zonder resultaat.

2. Vuistbijl Anderen:

De vindplaatsopgave is vaag en onduidelijk, oncontroleerbaar en dus onjuist. Daarbij nog dubbel onjuist omdat ná-onderzoek ter plaatse óók nog eens negatief was.

3. Vuistbijl van Exloo:

Het stuk werd gevonden tussen een hoopje stenen langs de rand van een akker.

3. Vuistbijl van Exloo:

De vindplaats is vaag en onduidelijk, niet controleerbaar en dus onjuist.

4. Schaaf van Emmen:

Volgens het inventarisbriefje van de oudheidkamer Twente, afkomstig ergens uit Emmen.

4. Schaaf van Emmen:

De vindplaatsopgave is bijzonder vaag, bijzonder onduidelijk, niet controleerbaar, dus bijzonder onjuist.

5. Spits van Havelterberg:

Deze "Mousterienspits" werd volgens zeggen van de vinder gevonden aan de helling van de Havelterberg.

5. Spits van Havelterberg:

De vindplaatsopgave is vaag en onduidelijk, niet controleerbaar dus onjuist. (Zie echter: "Archaeologische Berichten" No. IV pag. 57-61.)

6. Spits van Ambt-Delden:

Het stuk is niet op de primaire ligplaats aangetroffen, maar zal wel uit een zandgroeve in de buurt afkomstig zijn.

6. Spits van Ambt-Delden:

De vindplaatsopgave is erg vaag, erg onduidelijk, niet al te best controleerbaar en dus erg onjuist.

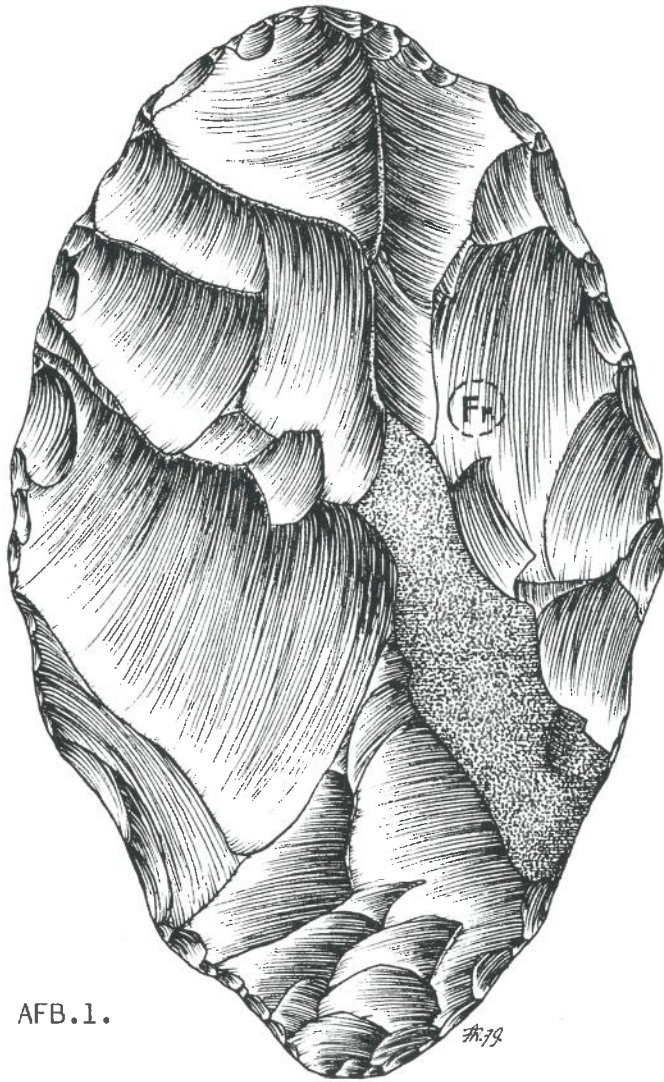
Maar het B.A.I. schrijft dit niet. Het B.A.I. meet met vele maten. Alles is hier namelijk volkomen juist, controleerbaar, niet vaag en vooral duidelijk.

Het is vooral duidelijk, niet vaag en volkomen juist dat je maar TJERK VERMANING moet heten als je in Nederland belangrijke Archaeologische ontdekkingen doet en sinds 1977 is het al voldoende als je probeert aan te tonen dat de ontdekkingen van Vermaning echt, authentiek en helemaal geen vervalsingen zijn.

DE LEEMDIJKBIJL.
DE BEWOGEN GESCHIEDENIS
van een DRENTSE VUISTBIJL.

door

A.M.Wouters

AFB.1.

DE LEEMDIJKBIJL. Naar een dia, genomen tijdens onze expertise in Leeuwarden. (Iets vergroot).

Drentse Hoofdvaart. Te midden van deze akkerlanden, ligt een onverhard wagenpad (zandweg), dat zijn beginpunt heeft bij de Leembrug en rechttoe doorloopt tot in het natuurreservaat "Diependaal".

Deze onverharde zandweg is de "Oude Leemdijk"..... Na langdurige regenval is deze Leemdijk haast niet te begaan en de landbouwers vullen de kuilen en gaten in deze weg daarom vaak op met zwerfstenen en veldkeien van de omringende akkerlanden. In de late herfst van 1969 was deze Leemdijk over een lengte van 300 meter geplaveid met veldkeien die tijdens het aardappelrooien waren uitgesorteerd.....

Plots... na ongeveer 150 meter te hebben gelopen, ontdekte ik de scherpe rand van een steen die mij zeer bekend voorkwam: Het was de rand van een Middenpalaeolithische vuistbijl. De vindplaats lag ca. 1200 meter ten Oosten van de Leembrug".

II. DE "LEEMDIJKBIJL" OP DE "PALAEOHISTORIA". 1969.

De nieuwe vondst werd door Vermaning als "Leemdijkbijl" in zijn collectie opgenomen en lag tot 1972 geëxposeerd op zijn museumschip de "Palaeohistoria" in Hoogersmilde.

I. DE ONTDEKKING:

In november 1969 werd door Tjerk Vermaning een prachtige bruinige gele Acheuléen-vuistbijl gevonden van het "Limande"-type. Vermaning meende deze vondst op typologische gronden te kunnen plaatsen in de Saale-Weichsel tussenijstijd, het Eemien. Wij zijn van mening, dat zijn determinatie juist was en dat de vuistbijlen van Wijnjeterp (1939), Anderen (1962) en ook Drouwen (1977), eveneens tot het Jong- of Laat-Acheuléen te rekenen zijn.

Vermaning geeft, zoals gebruikelijk, een zeer uitgebreid verslag van zijn ontdekking. Hier volgt zijn vindplaatsopgave letterlijk:

"Ik zocht stenen op akkerlanden ten Zuid-oosten van de "Leembrug" te Middensmilde. Deze akkerlanden waren het eigendom van de landbouwers Jan-Tinus Daling en Willem Schreurder, beide wonende aan weerszijden van de Leembrug, aan de stille kant van de

Bij een bezoek aan dit museumschip, ontmoette ik Tjerk Vermaning voor het eerst van mijn leven. Het was op 6 augustus 1971. Bij die gelegenheid kon ik vele van de belangrijkste stukken uit zijn verzameling op mijn gemak bekijken. Ook de "Leemdijsbijl" werd toen uit de vitrine genomen en met een loupe op de hand bestudeerd.

Ik had tijdens dit enige uren durende bezoek aan Vermaning voldoende gezien om JA te zeggen, toen dr. ir. C. Franssen mij in december 1976 verzocht om als getuige-deskundige mee te gaan werken aan de rehabilitatie van Vermaning.

III. EEN NIEUWE EIGENAAR. 1972.

DE "LEEMDIJSBIJL" KOMT IN HET BEZIT VAN DE PROVINCIE DRENTHE.

In 1972 neemt Tjerk Vermaning het besluit te kappen met de archaeologie en alleen nog zijn palaeontologische collectie aan te houden.

1 Oktober 1972 zegt hij zijn contract met de provincie Drenthe op en deed vrijwillig afstand van de jaarlijkse subsidie van 10.000 gulden, die hij voor zijn oudheidkundig onderzoek ontving.

Nagenoeg zijn gehele archaeologische collectie, bestaande uit ruim 60.000 praehistorische werktuigen werd voor 50.000 gulden aan de provincie Drenthe overgedragen. Een gemiddelde van nog niet één gulden per artefact.

Als toegift schonk de heer Vermaning het museum nog een twintigtal werktuigen, waaronder ook de "Leemdijsbijl". Daarmee kwam deze biface uit het Jong-Acheuléen in het bezit van het Drentse Museum in Assen.

Erg veel "rust" kreeg de "Leemdijsbijl" echter niet.

In het zelfde jaar dat Tjerk Vermaning de archaeologie de rug toekeerde, werd de heer D. Stapert student-assistent op het B.A.I in Groningen.

Tussen dit tijdstip en 10 maart 1975 verdwijnt de "Leemdijsbijl" in een waas van afwezigheid. Waarschijnlijk werd ze "uitgeleend" aan het Biologisch Archaeologisch Instituut in Groningen, samen met de collecties Hoogersmilde en Hijken. Wanneer dit precies gebeurde is niet te achterhalen. Ze raakte in ieder geval niet "zoek", zoals de 144 artefacten uit de collectie Hijken, die het Drentse Museum indertijd zelf in bruikleen kreeg.

In zijn rapport van 26 maart 1976: -De "steentijdvondsten" van Tjerk Vermaning, bewijsvoering betreffende valsheid, verklaart de heer Stapert (blz. 5, regel 20 e.v.) dat hij al in de zomer van 1973 twijfelde aan de echtheid van de vondsten van Vermaning. Hij moet dus toen ook al de "Leemdijsbijl" hebben onderzocht.

Toch blijkt uit zijn publicaties van de volgende jaren niets van zijn steeds "sterker wordende twijfels". Integendeel....

In "Natuur en Techniek" Nr. 3, 1974 prijst drs Stapert de vondsten van Vermaning zelfs uitbundig om hun grote mate van volledigheid:

"In tegenstelling tot de meeste vondstcomplexen uit de Franse grotten, heeft het materiaal van Hijken en Hoogersmilde (van Vermaning), een grote mate van volledigheid terwijl het onvermengd is. Het is dus duidelijk dat de Drentse vindplaatsen nog een belangrijke rol kunnen gaan spelen in de verdere discussies over de structuur van het Europese Midden-Palaeolithicum" (pag. 4, regel 1 e.v.).

In januari 1975 schreef drs Stapert het artikel "Palaeolithicum", dat medio 1975 gepubliceerd werd in: "Noord-Brabant in Pre- en Proto-historie". Hierin zijn de Drentse vondsten van Vermaning nog steeds aan bod, want "ze hebben unieke mogelijkheden geschapen om de technologie te bestuderen, terwijl verder het karakter van de concentraties (kortdurende bewoning van enkelvoudige kampementen) veel aanknopingspunten geeft voor onderzoek naar de leefwijze van deze jagers..." (blz. 26, regel 1 e.v.).

OPMERKING:

Alhoewel drs Stapert op blz. 23 (regel 34 e.v.) van deze publicatie vermeldt dat zijn artikel in januari 1975 geschreven werd en hij op

blz.24 (regel 25 e.v.) van het zelfde artikel schrijft dat de heer J. P.Broertjes van de Rijks Geologische Dienst in februari 1975 de vindplaats van de vuistbijl van Bakel inspecteerde, staat op blz.38, alweer van dit zelfde artikel, een voetnoot van de uitgever, waarin de hierboven aangehaalde tekst over de "unieke mogelijkheden enz." van de vondsten van Vermaning, als niet geschreven beschouwd dient te worden, omdat het artikel al geschreven was in juni 1974.

Bijzonder duidelijk allemaal

Wij plaatsen deze opmerking hier om aan te tonen, hoe ongeloofwaardig het hele betoog van drs Stapert was, waarin hij probeerde aan te tonen dat hij al zolang aan de echtheid van de artefacten van Vermaning twijfelde.

Het is zonneklaar dat er in februari 1975 nog geen woord op papier stond van het hele beschuldigingsrapport dat op 10 maart 1975 als een donderslag bij heldere hemel verscheen. Het moet in allerhaast en volkomen ondoordacht geschreven zijn. Het feit dat reeds op 18 maart 1975 een "bijgewerkte versie" nodig was, waarin enige al te duidelijke onwaarheden waren weggelaten, spreekt dan ook boekdelen.

Op 1 maart 1975 wordt de hulp ingeroepen van dr G.Boom, die pas op 10 april 1975 zijn rapport inlevert. Toch schrijft drs Stapert in zijn rapport van 10 maart 1975:

"Het onderzoek werd uitgevoerd door drs. D. Stapert. Medewerking verleenden o.a. dr. G. J. Boekschoten (Geologisch Instituut) en dr. G. Boom (Laboratorium voor Fysische Metaalkunde). Dit Rapport werd opgesteld in overleg met Prof. dr. H. T. Waterbolk, die ook medeverantwoordelijkheid voor de inhoud ervan op zich neemt".

IV. DE "LEEMDIJKBIJL" IS EEN VERVALSING. 10 MAART, 1975.

Op 10 maart 1975 komt de "Leemdijsbijl" plotseling weer te voorschijn in het zojuist reeds genoemde "Voorlopige rapport m.b.t. de steentijdvondsten van Tj. Vermaning". Even plotseling staat op wetenschappelijke gronden vast dat de "Leemdijsbijl" een vervalsing is. Die wetenschappelijke gronden en "opvattingen" worden in dit rapport ook genoemd:

1. Zekerheid van onjuistheid van de vindplaatsopgave.
2. Het voorkomen van met een slijpmachine gemaakte slijpsporen op de ribben van de bijl.
3. Een gemakkelijk verwijderbare glanspatina suggererende uniforme vettige glans.
4. Het ontbreken van glans- en kleurpatina en vorstspijtingen.

Tot slot van dit rapport schrijven de heren Stapert en Waterbolk:

"Al deze opvattingen kunnen door nadere rapporten, expertises, illustraties etc. worden geadstrueerd. In enkele gevallen dienen daarvoor nog enige aanvullende waarnemingen te worden verricht."

Dit laatste was inderdaad al vlug gebeurd, want in het rapport van 18 maart 1975-de bijgewerkte versie-was de laatste zin al verdwenen. Er was blijkbaar wel een erg grote haast....met een weekje wachten was de hele zaak immers helemaal rond geweest.

En nu de bewijzen nog ?.....

Het echt bewijzen van valsheid "was" nog maar een kleinigheid. Daar zou het Gerechtelijk Laboratorium wel even voor gaan zorgen.

V. DE "LEEMDIJKBIJL" VERHUIST NAAR RIJSWIJK (Z.H.).

Op 17 maart 1975, daags voor de gevangenneming van Vermaning, daags voor de overval op zijn schip, daags voor de geruchtmakende persconferentie in de Statenzaal van Drenthe, overhandigde adjudant J. Westra van de technische recherche te Groningen de "Leemdijsbijl" met nog enige honderden andere vervalsingen, aan de heren van het "Gerechtelijk Laboratorium van het Ministerie van Justitie" aan de Volmerlaan 17 te Rijswijk.

Het Openbaar Ministerie geeft hier aan mensen die noch kennis hebben van een specialisme als het Midden-Palaeolithicum, noch van secundaire kenmerken die praehistorische artefacten kunnen krijgen tijdens hun verblijf van duizenden jaren in al of niet bewegende en al of niet conserverende bodemlagen, de opdracht na te gaan of de "Leemdijkbijl" en nog vier andere "niet verjaarde" artefacten, afkomstig van Vermaning, al dan niet vervalsingen zijn. Het is de heren dr E.R. Groeneveld, drs J.W. Verbugt en dr A.H. Witte, die het onderzoek moesten verrichten, dan ook niet kwalijk te nemen, dat ze er aanvankelijk niet uitkwamen. De conclusie van een onderzoek van 5 maanden, werd vastgelegd in een "Tussenrapport", dat op 22 augustus 1975 aan de Rechter Commissaris van de Rechtbank in Assen werd gezonden.

"Gezien het feit dat wij zoals eerder is uiteengezet verschillende verschijnselen, ook na een verder onderzoek, niet op verantwoorde wijze kunnen beoordelen, zouden wij U willen adviseren enkele deskundigen op geologisch en archaeologisch gebied in het onderzoek te betrekken.

Het Gerechtelijk Laboratorium stelde als deskundigen voor: Prof. dr G.C. Maarleveld als geoloog en Prof. Mc Burney als archaeoloog (Tussenrapport: blz. 4, regel 1 e.v.).

In dit "Tussenrapport" van 22 augustus 1975 schrijft dr A.H. Witte, directeur van het Gerechtelijk Laboratorium ook over de "Leemdijkbijl":

"De met I-A gemerkte vuistbijl "Leemdijk" vertoont, voornamelijk op de ribben, duidelijke sporen van mechanische bewerking (slijpsporen). In de diepere gedeelten en de vlakke gedeelten worden daarentegen geen krasen waargenomen." De elektrische slijpsteen wordt nog niet vernoemd.

"Het oppervlak vertoont een diepe glans welke echter voor een deel verdwijnt na het reinigen met een organisch oplosmiddel (petroleumaether). (blz 1, regel 22 e.v.).

Uit dit "Tussenrapport" blijkt zonneklaar:

A. Dat men niets afwist van mechanische slijpprocessen die ook in de natuur optreden.

B. Dat men artefacten die recentelijk uit ongestoorde lagen kwamen, ging vergelijken met glanzende erratische vuurstenen; natuurprodukten die aangetaast door ijs-water- en windwerking, 180.000 jaren geleden door gletsjers vanuit Skandinavië naar Drenthe waren getransporteerd.

Uit deze zwerfstenen sloeg de middenpalaeolithische mens zijn werktuigen, zodat hierop versere vlakken ontstonden als de reeds aanwezige zwaar glanzend gepatineerde. Alleen als deze praehistorische werktuigen daarna weer duizenden jaren aan het oppervlak bleven liggen, konden ze onder invloed van vorst, water, wind, lichtwerking enz. een patina krijgen die gelijk is op die van de oude zwerfstenen. Werktuigen die niet aan de oppervlakte bleven liggen, missen deze vorst-glans- en blekingsverschijnselen volledig. De zes door drs Stapert selectief uitgekozen en "alleen maar echte Noordnederlandse Midden-Palaeolithen" zijn echter oppervlaktevondsten. Ze hebben als archaeologisch object alleen maar typologische waarde, omdat gebruikssporen (ruis) meestal volledig verdwenen zijn. De secundaire kenmerken die drs Stapert eist wil een palaeolith "ECHT" zijn, zijn in feite verminkingskenmerken. En deze verminkingskenmerken denkt het Gerechtelijk Laboratorium op alle palaeolithen aan te treffen..... (We willen verderop in dit artikel aantonen hoe Stapert tot in het absurde toe zijn theorie blijft volhouden. Hij moet dit trouwens wel doen als hij "de zekerheid van de vervalsingen van Vermaning" blijft prediken. Het zal echter een windmolengevecht blijken te zijn.....).

Toch hebben de onderzoekers van het Gerechtelijk Laboratorium intuïtief aangevoeld dat voorwerpen uit verschillende natuurlijke milieu's, maar

moeilijk vergelijkbaar zijn. Hun eerste rapport is eerlijk. Ze schrijven exact wat ze waarnemen. Ze hebben de "Leemdijkbijl" geplaatst langs hun vergelijkingsmateriaal, de genoemde glanzende zwerfstenen, verzameld aan de oppervlakte te Hijken en bij de aardappelmeelfabriek "Oranje" én enige artefacten eveneens als oppervlaktevondsten verzameld met de "verminkingskenmerken" van drs Stapert. Ons is dit vergelijkingsmateriaal bekend uit onze expertises op het Gerechtsgebouw in Leeuwarden op 9 en 10 maart 1978.

"...het uiterlijk van de ribben en de vlakken van de "Leemdijkbijl" kunnen door ons niet op natuurlijke wijze verklaard worden omdat deze immers duidelijk afwijkt van al ons vergelijkingsmateriaal!"
Het Rapport vervolgt dan:

"Hierbij wordt uitgegaan van de VERONDERSTELLING dat deze voorwerpen uit eenzelfde milieu afkomstig zijn en een gelijksoortige inwerking van dit milieu hebben ondergaan (blz.2, regel 13 e.v.)."

Jammer voor de heren van het Gerechtelijk Laboratorium, maar hun vertrouwen in het "Rapport Stapert" is wel erg groot geweest. Elke amateur-archeoloog of amateur-geoloog weet dat deze VERONDERSTELLING fout moet zijn. Alleen bij opgravingen in situ en in ongestoorde lagen kan deze mogelijkheid aanwezig zijn. Nooit of te nimmer bij oppervlaktevondsten; en al helemaal niet als men een vuistbijl van de "Leemdijk" gaat vergelijken met wat zwerfstenen bij de aardappelmeelfabriek "Oranje" waar van heinde en ver de aardappels en dus ook de erratica worden aangevoerd.

"De beoordeling in hoeverre de keileemlaag c.q. de zandlagen aansprakelijk zijn voor het al of niet ontstaan van patina valt buiten onze competentie. Slechts kan worden opgemaakt, dat door ons geen enkele steen zonder patina werd gevonden" (blz.2, regel 24 e.v.)."

Ook hier weer een eerlijke constatering. Jammer dat geen werkelijk deskundige dr. Witte en zijn mensen geweest heeft op het feit dat juist de ligging in de lagen (oppervlakte, dieper weg, lemig, zandig, venig, zuurgraad, kalkgehalte, permeabiliteit, grondwaterstand, perculatiemogelijkheid, fluctuatiemogelijkheid, metaaloxiden etc. etc.) bepalend zijn voor kwesties als patineringsring.

Uit het "Tussenrapport" van het Gerechtelijk Laboratorium van 22 augustus 1975 blijkt:

1. De "Leemdijkbijl" heeft glanspatina. De glans kon maar voor een deel verwijderd worden. Zelfs petroleumaether ontglaande de bijl niet. (blz.1, regel 26 e.v.) Glanspatina is een patineringsverschijnsel, zelfs volgens drs Stapert. Het is tevens een bewijs van authenticiteit.
2. De glanslaag die door de petroleumaether wél verdween, bleek bij infra-rood analyse huidvet te zijn, dat zich door het vele manipuleren op het steenoppervlak had afgezet (blz.3, regel 14 e.v.).
Geheel onafhankelijk van bovenstaand onderzoek, was ook dr. G. Boom van het Laboratorium voor fysische metaalkunde in Groningen tot de conclusie gekomen dat de afwasbare glans (de "gemakkelijk verwijderbare glanspatina-suggesterende uniforme vettige glans" die drs Stapert als bewijs van vervalsing aanhaalt)... huidvet was.

Dit tussenrapport had dus al twee van de vier "wetenschappelijke gronden van valsheid" die Stapert zag bij de "Leemdijkbijl" van tafel geveegd. Jammer voor het Gerechtelijk Laboratorium, dat de raad van dr. A.H. Witte niet is opgevolgd toen hij schreef, geef ons enige goede deskundigen, want wij kunnen verschillende verschijnselen, ook na een verder onderzoek, niet op een verantwoorde wijze beoordelen... (blz.4, regel 1 e.v.).
Mogelijk was het nog verstandiger geweest, dat hij verder onderzoek geweigerd had. Het had de naam van zijn zeer respectabel instituut veel goed gedaan.

Het advies van dr Witte werd echter niet opgevolgd. Het Gerechtelijk Laboratorium, dat zich in het "Rapport van 18 maart 1976" een "kritische buitenstaander" noemt, gaat de hulp inroepen van het Biologisch Archaeologisch Instituut in Groningen, Prof. G.C. Maarleveld en dr M.H. ter Wee. Uit het genoemde rapport van 18 maart 1976 blijkt echter nergens dat genoemde geologen ook maar iets uitstaande hebben gehad met dit partijdige, onwetenschappelijke, ondeskundige, eenzijdige, onvolledige en op sommige punten zelfs leugenachtige rapport, waarop uiteindelijk Vermaning in Assen tot 1 maand voorwaardelijk werd veroordeeld, maar dat totaal van de tafel werd geveegd op het Hof in Leeuwarden waar Vermaning werd vrijgesproken.

Het stempel van de heer Stapert, die als "beschuldiger" de belanghebbende partij was, staat echter wel duidelijk op dit "Rapport van 18 maart 1976".

"De richting van onderzoek is gestuurd door het voorlopig rapport van Drs. Stapert van het Biologisch-archaeologisch instituut van de rijks-universiteit Groningen dd. 18 maart 1975." (blz. 1, regel 10 e.v.).

Een mogelijke "bijsturing" door óók de meningen van Vermaning of zijn verdediging bij het onderzoek te betrekken, bleef volledig achterwege. Wat zegt het door Stapert gestuurde rapport over de "Leemdijkbijl" ?

A. Het bewerkte oppervlak van de "Leemdijkbijl" heeft géén glans.

"...nergens op de afslagvlakken werden sporen van de tijd, i.c. drukkegeltjes, krasjes, puntjes, glansribben en GLANS gevonden..... genoemde tijdverschijnselen werden echter wel op alle in het vrije veld door ons verzamelde vuurstenen waargenomen." (blz. 5, regel 2 e.v.)

Nu is het een kwalijke zaak, dat de "stuurder" van het Gerechtelijk Laboratorium, de geoloog en archaeoloog drs D. Stapert zijn "kritische buitenstaanders-stuurlingen", nog steeds zwerfstenen, ergens op de velden bijeengeraapt, als vergelijkingsmateriaal laat gebruiken bij het beoordelen van de vuistbijl van de "LEEMDIJK". Zelfs nog tijdens het Hoger beroep in Leeuwarden lagen deze veldkeien als "bewijsmateriaal" voor de President van het Hof uitgesteld.

(Opm. Met één van deze zwerfstenen heb ik op 1 dec. 1978, de prachtige Hogersmildebijl moeten stukslaan.)

Merkwaardig dat de "Leemdijkbijl", die op 22 augustus 1975 zelfs met petroleumaether niet volledig "ontglansd" kon worden, na "sturing" van drs Stapert, plotseling nergens meer sporen van glans vertoonde.....

B. De "Leemdijkbijl" heeft rode slijpsporen op de ribben en dit bewijst recent mechanisch slijpen.

"Gezien de rode slijpsporen vooral bij A op foto 6 en A op foto 9 en gezien ook de zo typisch op slijpen gelijkende sporen bij S op foto 7, welke laatste echter ook OVER HET GEHELE STEENOPPERVLAK verspreid werden aangetroffen, moet hieruit voorlopig de konklusie worden getrokken, dat dit beeld past bij recent mechanisch slijpen. (blz. 4, regel 54 e.v.).

De getuige à décharge, de heer P. Beersma, door de President van het Hof in Leeuwarden "de getuige-deskundige van het gezond verstand" genoemd, zegt in zijn "Rapport van November 1978" over deze "rode slijpsporen" het volgende:

"In het "Rapport II" van het Gerechtelijk Laboratorium, staat niet op blz. 4 en 5, dat de "Leemdijkbijl" onecht is. Dat staat ineens in de konklusie op pag. 10.

De voorlopige konklusie dat het beeld past bij recent mechanisch slijpen, gaat zonder enige reden over in de definitieve konklusie, dat de steen recent mechanisch geslepen is.

Het Gerechtelijk Laboratorium legt ons de volgende redenering voor:

- X De Leemdijkbijl heeft een rode verkleuring.
- X Heet slijpen bij hoge druk kan een rode verkleuring geven.
- X Dus zullen de ribben van de Leemdijkbijl ook wel heet geslepen zijn.
- X En dus zal het maken van de bijl, wat gebeurt door van een vuursteenknol stukken af te slaan, wel recent gebeurd zijn."

Het ontbreekt er nog maar aan, dat er in de bijl ook in rode letters geslepen, zou staan: FECIT: Tjerk Vermaning.

„Wat vermeldt het Gerechtelijk Laboratorium echter niet ?

- a. Of wetenschappelijk is vastgesteld of heet slijpen de enige manier is waardoor rode verkleuringen op een vuursteen kunnen komen.
- b. Of het wel mogelijk is om door slijpen met een ronde slijpschijf ribben af te ronden. Zo 'n slijpschijf slijpt eerder een holte in een steen dan een afronding, zeker wanneer je de steen met kracht tegen de schijf drukt, en dat is immers volgens het Gerechtelijk Laboratorium noodzakelijk voor het verkrijgen van de rode verkleuring.
- c. Of bij microscopisch onderzoek wel is gebleken, dat het door slijpen ontstane verse oppervlak er net zo uit ziet als het oppervlak van de afgeronde ribben. Wanneer dit namelijk niet het geval zou zijn, zou daarmee aangetoond zijn dat de ribben niet recent zijn afgerond door mechanisch slijpen.
- d. Of de rode kleur ook voorkomt op plaatsen die niet lijken te zijn geslepen bij hoge temperatuur en druk."

(Dit laatste is inderdaad waar. Tijdens onze expertise in Leeuwarden konden we vaststellen dat de "Leemdijkbijl" dezelfde rode sporen ook heeft op plaatsen buiten de ribben, waar helemaal geen "slijpsporen" te zien zijn. Zelfs niet met de binoculaire microscoop. Hoe komen die dan op de bijl ? A.W.)

Dit verhaal over de rode verkleuringen is karakteristiek voor de onvolledige en onzorgvuldige wijze, waarop het Gerechtelijk Laboratorium dit onderzoek heeft uitgevoerd

Over de plaats, waar de krasjes zich bevinden op de Leemdijkbijl, staan in dit Rapport twee totaal tegengestelde mededelingen n.l.:

Pag.4 :De zo typische op slijpen gelijkende krassporen worden over het gehele steenoppervlak verspreid aangetroffen.

Pag.5 :Nergens op de afslagvlakken zijn sporen van de tijd, zoals krasjes gevonden.

Aldus het "Rapport Beersma" blz.41 en 42.

V-vormige en X-vormige krasjes op de "Leemdijkbijl", die een bewijs zijn van secundaire kenmerken, die niet door slijpen verklaard kunnen worden, worden door het Gerechtelijk Laboratorium afgedaan met: "We hebben geen verklaring voor die V-vormige krasjes". of "Ze waren niet interessant".....

Na nog vele andere bewijzen van partijdigheid, ondeskundigheid, onvolledigheid enz. te hebben aangehaald, besluit de heer Beersma zijn bespreking van het "Rapport van het Gerechtelijk Laboratorium" aldus:

"Voor de "kritische buitenstaander" is het niet moeilijk, om zijn konklusies te trekken uit dit "Rapport van het Gerechtelijk Laboratorium van het Ministerie van Justitie"
VERBIJSTERD IS HIJ WEL....."

Tussen 18 maart 1976 en 2 februari 1977, moet de "Leemdijkbijl" op het

Gerechtsgebouw in Assen aangekomen zijn om daar tijdens de processen als "corpus delicti" te fungeren.

VI. DE "LEEMDIJKBIJL" WEER TERUG IN DRENTHE.

Intussen is op 26 maart 1976 eindelijk ook het beloofde "Grote Rapport Stapert" gereedgekomen:

"De Steentijdvondsten van Tj. Vermaning"
bewijsvoering betreffende valsheid" door Dick Stapert.

Na 3 jaar is het mij niet gelukt er ook maar één bewijsvoering betreffende valsheid van Vermanings steentijdvondsten in te ontdekken. Wel andere vals- heden, die verweven zijn in de totaliteit van uitspraken op gerechtshoven en beweringen en teksten van de getuigen à charge van het Openbaar Mini- sterie. Het zijn er zoveel dat een boekwerk dit kleine artikel zal moeten vervangen.

De "Leemdijkbiel" komt in dit nieuwe "Rapport Stapert" niet of nauwelijks rechtstreeks ter sprake. Op wat drs Stapert in dit Rapport over krassen en geslepen ribben schrijft gaan we hier niet verder in omdat hij in uit- spraken op het Gerecht en in latere geschriften deze "zekerheden van ver- valsing" toch weer laat vallen.

Voor al tijdens de procesdagen in februari 1977 is deze "omzwaai" bijzonder goed te merken. Uiteindelijk komt drs Stapert zover dat hij krasjes en afge- slepen ribben niet meer relevant vindt. Het grote bewijs van VERVALSING is te vinden in het NIET AANWEZIG ZIJN VAN OPPERVLAKTEVERANDERINGEN, zoals PATINA'S enz.

Ook in het in 1978 verschenen boek "Palaeohistoria XVIII" blijft van al de beschuldigingsrapporten rondom de zaak Vermaning alleen nog maar over de uitspraak van Stapert:

"The decisive evidence for falsification of this material (Vermaning) is the total absence of any kind of natural surface modification"
(Pag. 62, regel 6 e.v.)

We willen wat uitvoeriger ingaan op deze hele patineringsgeschiedenis, omdat deze rechtstreeks de "LEEMDIJKBIJL" betreft en hieruit ook duidelijk blijkt dat drs Stapert een theorie ontwikkelde - en nog steeds aanhangt - die getuigt van een onvoorstelbaar gebrek aan ervaring, literatuurverwerking en kennis van wat er in binnen- en buitenlandse musea, instituten en particu- liere verzamelingen aan authentiek Oud- en Middenpalaeolithisch materiaal ZONDER "OPPERVLAKTEVERANDERINGEN zoals PATINA'S enz" aanwezig is.

Dat door dit gebrek aan wetenschappelijke kennis en ervaring een "proces Vermaning" tot stand kon komen, met als gevolg een onvoorstelbaar en nooit meer goed te maken menselijk leed, is tevens een aanklacht tegen de lei- ding van het Biologisch Archaeologisch Instituut van de Universiteit van Groningen, die blijkbaar, ondanks de "palaeolithische specialisatie", even- eens de wetenschappelijke competentie miste en een handtekening van mede- verantwoordelijkheid plaatste onder een rapport dat een aanfluiting voor de archaeologische wetenschap was.

De lezer oordele zelf:

drs D. Stapert schrijft:

"Bij alle door Vermaning verkochte "Oud- en Middenpalaeolithische vondsten", ontbreken alle oppervlakteveranderingen volkomen op de vlakken die ontstonden bij de bewerking"
(Rapport Stapert; 26 maart 1976. pag. 31, regel 17 e.v.)

drs Stapert schrijft:

"De glans die de meeste stukken van Vermaning vertonen, laat zich volle- dig verwijderen met zeep en water, waarna versgespleten oppervlak te

voorschijn komt. Er is dus absoluut geen sprake van glanspatina of iets dergelijks."
(Rapport Stapert; 26 maart 1976. pag. 33, sub IV.)

drs D. Stapert schrijft:

"Overigens vertoont het stuk (Blauwmeerbijl) verder geen enkele oppervlakteverandering, zoals patina's etc. Het ontbreken daarvan is doorslaggevend voor bewijsvoering betreffende valsheid; de krassen zouden immers theoretisch ook achteraf op echte stukken aangebracht kunnen zijn. Het zelfde geldt voor de afgeslepen ribben op de "Middenpalaeolithen",
(Rapport Stapert; 26 maart 1976. pag. 41, regel 17 e.v.)

drs D. Stapert schrijft:

"Er werden door mij geen nadere pogingen gedaan tot analyse van de substantie die de glans (op de artefacten van Verm.) te weeg brengt. Het moet mij bovendien van het hart, dat een dergelijk onderzoek ook verder weinig zinvol is; het ontbreken van oppervlakteveranderingen is doorslaggevend."
(Rapport Stapert; 26 maart 1976. pag. 42, regel 27 e.v.)

(Men vraagt zich dan wel af, waarom drs Stapert een zéér kostbaar onderzoek van bijna 2 maanden liet verrichten door dr. G. Boom? De uitslag: De glans is zeer waarschijnlijk huidvet. De heer Beersma zegt in zijn Rapport: "Stapert vindt de substantie die de glans veroorzaakt niet meer interessant als bewijs van vervalsing, nadat aangetoond is dat die materie zeer waarschijnlijk huidvet is. Toch handhaaft hij in zijn konklusie, op pag. 51 van het zelfde Rapport, wél de afwasbare glans als bewijs van vervalsing. Hij heeft kennelijk veel vertrouwen in de domheid van de lezers van zijn Rapport" (Rapport Beersma, pag. 23, regel 19 e.v.)

drs D. Stapert zegt:

"Dat de vuistbijl van de Blauwmeer vals is, is naar mijn mening, omdat op die vuistbijl geen natuurlijke oppervlakteveranderingen zitten. De AANWEZIGHEID VAN KRASJES is irrelevant."
(Verslag Rechtbank, febr. 1977. pag. 75, regels 8-9.)
Woordenboek Koenen-Endepols: Irrelevant = niet ter zake dienende, zonder betekenis.

drs D. Stapert zegt:

"Een nog belangrijker punt was, dat de vondsten van Vermaning geen enkele oppervlakteverandering vertoonden, die op alle vuurstenen uit het keizand wél aanwezig waren."
(Verslag Rechtbank, febr. 1977. pag. 75, regels 8 en 9.)
Evenals het Gerechdelijk Laboratorium vergelijkt de geoloog-archeoloog Stapert artefacten met zwerfstenen die 180.000 jaren geleden met het Saale-ijs naar Drenthe kwamen.....?

drs D. Stapert zegt:

"Niet de krassen zijn het bewijs dat deze bijl vals is, maar het totaal ontbreken van oppervlakteveranderingen op die steen."
(Verslag Rechtbank, febr. 1977. pag. 55, regel 39-41.)

drs D. Stapert zegt:

"De glans op de stenen van Vermaning is niet bij alle stukken even sterk en is er met water en zeep af te halen en dan blijft er niets over". (Toch zijn ze er nog....)
(Verslag Rechtbank, febr. 1977. pag. 56, regel 4 en 5).

Het is bijzonder duidelijk wat drs D.Stapert wil argumenteren:

- X Alle Oud- en Middenpalaeolithen moeten patina hebben. Dat is overal in de ons omringende landen ook zo.
- X De artefacten van Tjerk Vermaning hebben totaal geen patina.
- X Ergo: De artefacten van Vermaning zijn recente vervalsingen.

Nu is het wel zaak om dat ook aan de Rechtbank duidelijk te maken. Nu is dat bijzonder gemakkelijk, want een doctorandus in de archaeologie zal het toch zeker wel weten .

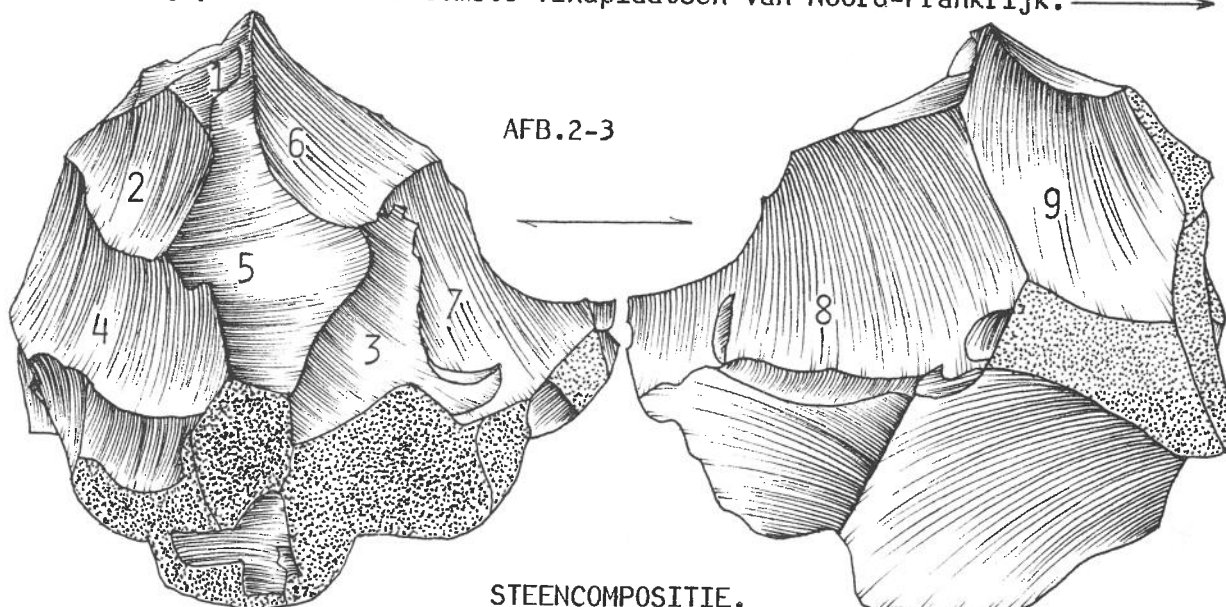
drs D.Stapert doet voor de Rechtbank in Assen, onder ede, de volgende duidelijke uitspraken:

"Ik heb ook Middenpalaeolithisch materiaal bestudeerd in Frankrijk, Engeland en Duitsland. Al die stukken hebben zonder uitzondering die natuurlijke oppervlakteveranderingen zoals patina's, windlak etc. wél".
(Verslag Rechtbank; febr. 1977, pag. 56, regel 56 e.v.).

Nu ken ik het materiaal uit Franse vindplaatsen uit een meer dan 25-jarige ervaring bijzonder goed. Ik weet dat de heer Stapert hier onwaarheid spreekt. Van de vele tientallen Oud- en Middenpalaeolithische vindplaatsen uit Frankrijk, die vele artefacten zonder natuurlijke oppervlakteveranderingen hebben, wil ik er hier enige noemen die ik uit eigen waarnemingen (en sommige zelfs uit opgravingen) ken en die ook alle officieel gepubliceerd zijn:

Tilloux }
Mainx } — Charente. Vroeg Midden-Acheuléen. (180.000 B.P.).
Prévost } Meer dan 2000 verse, ongepatineerde artefacten.

Rue de Cagny: Een der beroemste vindplaatsen van Noord-Frankrijk. →

STEENCOMPOSITIE.
Vindplaats: SWANSCOMBE.
(Barnfield Pit).

Cultuur: Oud-Acheuléen (Clactonien) 250.000 B.P.

Publicatie: M.H. Newcomer. "Proceedings 1970".

"All flakes are very sharp, unrolled and unpatinated".

Interessante bijzonderheid: De 9 afslagen vormen een steencompositie. Zowel het Gerechtigheidslaboratorium als Prof. Bosinski - die uit eigen opgravingen vele steencomposities beschreef en afbeeldde - zien steencomposities (die uit Drenthe komen, wel te verstaan) als bewijzen van vervalsing.

Rue de Cagny: Juist de onderste en oudste laag (de z.g. Chelles-laag) van 200.000 B.P. opgegraven door Comment leverde meer dan 200 vuistbijlen op die ongerold, volkomen vers en ongepatineerd waren.

Fontmaure: Zowel de M.T.A-laag als het Mousterien final à lames had, alleen al bij de opgraving, meer dan 4000 ongepatineerde en ongerolde artefacten. Ik bezocht indertijd deze opgraving van Pradel persoonlijk.

Vailly en Cisse (sur Aisne). Jong-Acheuléen: 100.000 B.P.
Uit beide vindplaatsen heb ik zelf zeer veel volkomen verse, scherpe en ongepatineerde Levallois-stukken verzameld uit de originele lagen.

Uit Engeland wil ik de heer Stapert slechts één vindplaats noemen, omdat hij e&a. persoonlijk gezien heeft op het Institute of Archaeology van de universiteit in Londen (31-34 Gordon square, WC1H 0PY).
Het betreft het materiaal uit:

Swanscombe (Barnfield Pit). Een Clactonsite van 250.000 B.P. die zijn vriend M.H. Newcomer in 1970 beschreven heeft in de "Proceedings".
Al dit zeer oude materiaal is: Zeer scherp, ongerold en ongepatineerd.

"All flakes are very sharp, unrolled and unpatinated". (Proceedings-1970, pag. 51, regel 15 e.v.)

Om in de termen van de heer Stapert te blijven: "Al die stukken hebben zonder uitzondering die natuurlijke oppervlakteveranderingen zoals patina's, windlak, enz. NIET."

Dat waren dan Frankrijk en Engeland. Nu Duitsland nog even. Hier precieseert drs D. Stapert iets beter waar we zoeken moeten dan in Frankrijk en Engeland.

drs D. Stapert:

"Voor mijn werk heb ik vele musea in Duitsland bezocht. Ik heb een tijdlang (??) bij Prof. Bosinski uit Keulen gewerkt en heb van hem een deel van mijn opleiding gekregen.

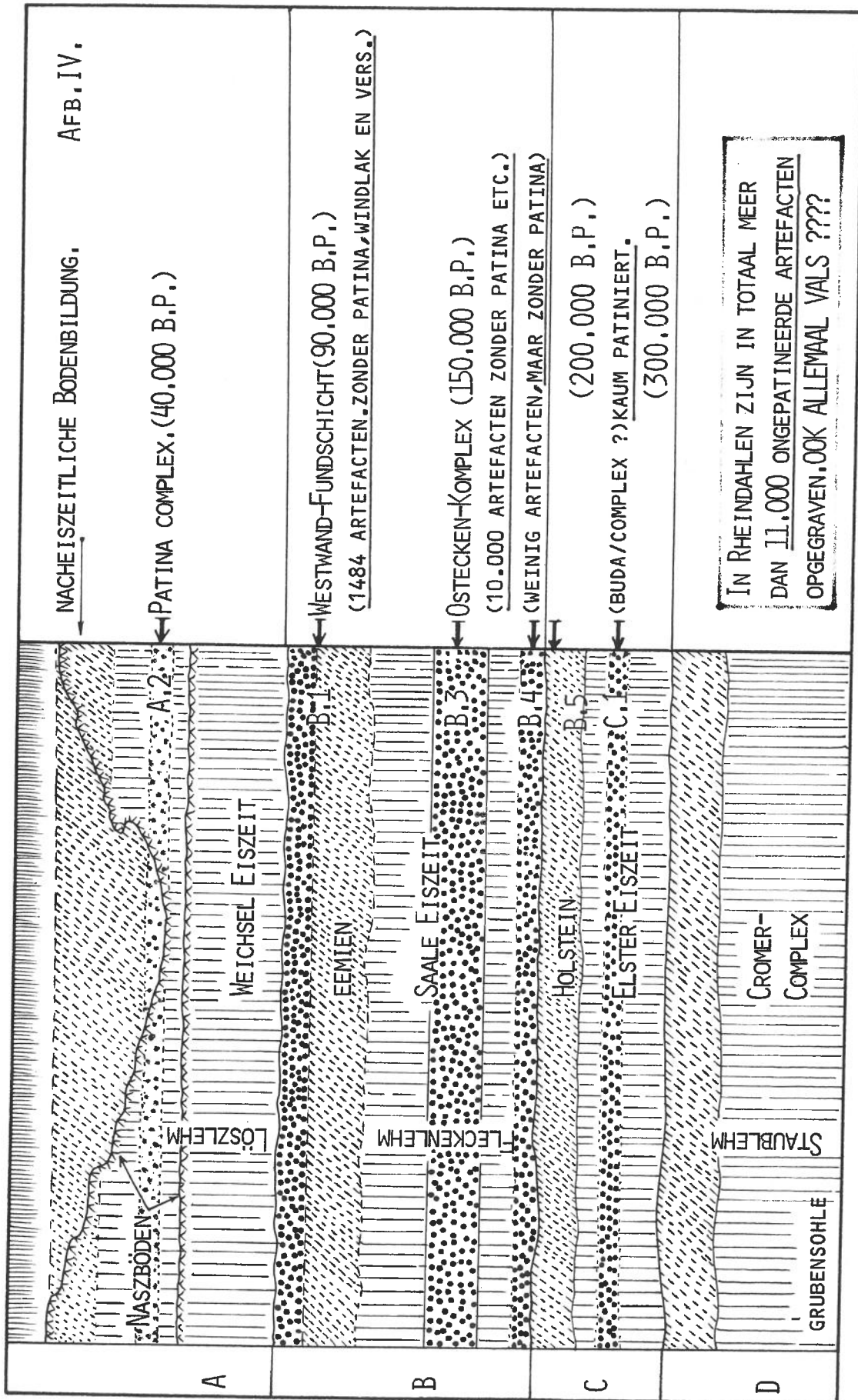
ALLES wat ik OOIT uit het Palaeolithicum gezien heb, heeft PATINA."

(Rechtbank-Verslag; febr. 1977. pag. 56, regel 22 e.v.).

Dit moet de heren rechters wel overtuigen. Maar voor de duidelijkheid herhaalt drs Stapert het nog even:

"Ik heb een paar maanden bij Prof. Bosinski gewerkt. In die tijd heb ik allerlei collecties uit musea in die buurt bekeken" (regel, 26)

Nu wil ik het voor de heer drs D. Stapert niet al te moeilijk maken. Ik kan hem uit musea "daar in de buurt" wel wat collecties wijzen zonder enige patina. Ik wil me ook voor Duitsland beperken tot slechts één collectie, die opgegraven is door zijn leermeester Prof. dr G. Bosinski en die op het Instituut in Keulen waar drs Stapert een deel van zijn opleiding kreeg, ligt uitgesteld. (Institut für Früh- und Urgeschichte, Weyertal 125 Köln). Het is het "paradepaardje" van zijn leermeester Bosinski en eenieder die het instituut daar bezoekt wordt er als het ware met "de haren naar toe gesleept". En terecht, want waar vindt je in één groeve niet minder dan zes Oud- en Middenpalaeolithische "Fundsichten" in een gescheiden "in situ" bij elkaar? Ik bedoel de Palaeolithische collectie uit de "Zieglerei Dreesen" in Rheindahlen bij Mönchengladbach. Men is hier al sinds 1964 aan het opgraven en nog steeds doet men er nieuwe ontdekkingen. In de volgende fig. geef ik voor het gemak even een schematische doorsnede van deze vondstlagen zoals Hartmut Thieme, die ook drs Stapert goed zal kennen, deze afbeeldt in "Archäologisches Korrespondenzblatt" VII-1977. Zoals uit deze figuur blijkt

zijn alleen al uit Rheindahlen meer dan 11.000 (elf duizend) ongepatineerde werktuigen uit het Oud- en Midden-Palaeolithicum geborgen. Allemaal aanwezig op het Instituut waar drs Stapert een deel van zijn opleiding kreeg. Je mag er zelfs de stukken op de hand bekijken.

In Nice (1976) besprak Prof. Bosinski de opgravingen in Rheindahlen nog eens uitvoerig op het grote "Archaeologisch Congres" t.g.v. de opening van het Museum "Terra Amata" aldaar. Ook drs Stapert was daar en hij heeft zelfs het verslag van deze lezing op het B.A.I. Daar liggen ook de overige publikaties over "Rheindahlen" van Bosinski, Brunnacker, Schütrumpf, Rottländer en Thieme. De heer Stapert schijnt echter niet erg goed op de hoogte te zijn van de schat aan literatuur op het B.A.I. aanwezig. Gratis te raadplegen. Mogelijk kan drs Stapert nog eens terug gaan naar zijn "opleidingsinstituut" in Keulen, om de duizenden ongepatineerde werktuigen uit het Palaeolithicum te gaan bekijken. Hij behoeft dan in ieder geval niet meer onder ede te getuigen:

"ALLES WAT IK OOIIT GEZIEN HEB UIT HET PALAEOLITHICUM HEEFT PATINA...."

De ONGEPATINEERDE artefacten uit Rheindahlen en de ONGEPATINEERDE Oud-Palaeolithen uit Swanscombe zou hij daarna kunnen verwerken in zijn nu toch wel wat eenzijdige theorie over "OPPERVLAKTEVERANDERINGEN", opgesteld aan de hand van slechts vijf oppervlaktevondsten uit Noord-Nederland.

De heer Stapert moet het mij niet kwalijk nemen, dat ik perplex heb gestaan, toen ik zijn getuigenissen voor de Rechtbank in Assen hoorde.

OPMERKING:

Toen ik als getuige-deskundige à décharge op 30 november 1978 in Leeuwarden de bovengenoemde vindplaatsen in Frankrijk, Engeland en Duitsland had opgenoemd om aan te tonen dat ongepatineerde Oud- en Middenpalaeolithen daar wel degelijk voorkomen en nog wel in grote aantallen, en dat daarom patineringshelemaal niets zeggend is over al dan niet vervalst zijn van artefacten, stond ik weer volkomen sprakeloos toen drs Stapert - ook weer onder ede - met een stalen gezicht repliceerde: "De gisteren door Wouters genoemde vindplaatsen van ongepatineerde artefacten zijn alle GROTTENVONDSTEN."

drs D. Stapert wist echter heel goed, althans behoorde als beroepsarchaeoloog goed te weten, dat de door mij genoemde, zeer bekende vondstcomplexen (die hij ten dele zelf gezien moet hebben) alle openluchtkampementen of "Freilandstationen" zijn geweest, die niets met grottenvondsten te maken hadden.

Mijn vraag is dit keer: "Hoever kun je als beroepsarchaeoloog in Nederland gaan, als je beëdigd voor het Gerechtshof staat?"

Als de "Leemdijsbijl" de oppervlakteveranderingen zoals patina's, windlak enz. die drs Stapert aan deze bijl. wil stellen, volkomen ZOU missen - maar daarover later meer - zou dit geen enkel bewijs van recente vervaardiging en dus vervalsing zijn.

Wat Stapert in "Palaeohistoria XVIII", verschenen in 1978 schrijft:

"Het afdoende bewijs van vervalsing van de stukken van Vermaning, is de totale afwezigheid van enige oppervlakteverandering." (blz. 62, regel 6 e.v.)

is een kreet in de ruimte, zonder enig bewijs.

Dergelijke kreten behoren waarschijnlijk bij de uitspraak van Prof. dr. H. T. Waterbolk voor de TROS-TV-uitzending:

"Dit is een discussie die in de wetenschappelijke kring gevoerd moet worden; die is gevoerd en die discussie is ten einde."

Het eerste proces in Assen had voor de "Leemdijsbijl" nog een verrassing in petto.

In Rijswijk waren al twee versies verschenen over de glans op deze vuistbijl. Tijdens deze Rechtzitting komt de heer Groeneveld van het Gerechtelijk Laboratorium met een derde versie.

Om aan te tonen hoe deze hoofdgetuige à charge van het Openbaar Ministerie "gestuurd door het Rapport Stapert" de waarheid en niets dan de waarheid spreekt, laten wij de "getuige-deskundige van het gezond verstand" de heer P. Beersma uit de PUNT (Dr.) weer aan het woord:

DE LEEMDIJKBIJL. Steen 1 A.

Ook deze steen is volgens de konklusie van het rapport van het Gerechtelijk Laboratorium kunstmatig en recent vervaardigd en derhalve onecht. Wat ik hierover in de Rapporten heb gevonden, vond ik zo erg dat ik nu en dan heb lopen ijsberen door de kamer, tijdens mijn studiewerk hierover. Ik heb gearzeld of ik datgene, wat ik vond, bekend moest maken; maar in het belang van het recht heb ik besloten, dat wel te doen. Uiteindelijk had iedereen, die de rapporten ter inzage had, hetzelfde kunnen vinden.

Eerst over de glans van de bijl:

Gerechtelijk Laboratorium: Rapport 18-III-1976 pag. 5:

"Behalve op de oude schorsdelen (0 op de foto's 8 en 9) werden nergens op de afslagen sporen van de tijd, i.c. drukkegeltjes, krasjes, puntjes, glansribben en glans gevonden."

Hier staat dat het bewerkte oppervlak GEEN GLANS heeft.

Proces Verbaal, Zitting febr. 1977 pag. 24. dr Groeneveld verklaart:

"De glans op de Leemdijsbijl wordt wellicht bewerkstelligd door vet van handen. Deze bijl is in vele handen geweest. ER IS NIET GEPROBEERD DEZE BIJL TE ONTGLANZEN."

Hier staat, dat de Leembijl wél glans had, en dat het Gerechtelijk Laboratorium níet geprobeerd heeft of deze glans met vetoplossende middelen te verwijderen was.

Ik heb me daar over verbaasd. De Leemdijsbijl was één van de vijf niet-verjaarde stenen, die door het Gerechtelijk Laboratorium moest worden onderzocht. Waarom probeerde men niet, of die glans al dan niet te verwijderen was? Wanneer namelijk was gebleken, dat de glans permanent was en er glanspatina aanwezig was, zou immers bewezen zijn dat de Leemdijsbijl niet recent was vervaardigd, dus ECHT was. In mijn kritiek op het Rapport van het Gerechtelijk Laboratorium, door mij beëindigd op 15 jan. 1978, schreef ik nog:

"Hadden de Heren van het Gerechtelijk Laboratorium het oppervlak van deze steen niet wat minder oppervlakkig kunnen onderzoeken?"

Pas veel later, in september 1978, kreeg ik een kopie van het Bericht van het Gerechtelijk Laboratorium d.d. 22 augustus 1975 aan de Rechter-Kommissaris te Assen. Op de eerste bladzijde daarvan las ik over het onderzoek van de Leemdijsbijl:

"Het oppervlak vertoont een diepe glans welke echter VOOR EEN DEEL verdwijnt na het reinigen met een organisch oplosmiddel (petroleum-aether)."

Hier stond dat het Gerechtelijk Laboratorium wel degelijk had onderzocht of de glans permanent was. Zij hadden bij dat onderzoek geconstateerd dat de aanwezige diepe glans niet helemaal met oplosmiddel was te verwijderen, dat er dus glanspatina aanwezig was, dat de steen

echt was en geen vervalsing.

Het kan zijn, dat zij toen nog te weinig wisten om uit deze waarneming een konklusie te trekken. Dat zij zich dat pas later realiseerden. En toen gingen zij verklaren, dat de steen géén glans had, en tijdens het proces verklaarde dr Groeneveld dat zij niet geprobeerd hadden of de glans te verwijderen was. En zij konkludeerden dat de steen vals was.

Op grond van dit rapport van het Gerechtelijk Laboratorium acht de Rechtbank van Assen dan bewezen, dat de Leemdijkbijl als modern vervaardigd artefakt moet worden beschouwd.

Ik zal de zaak nog even chronologisch op een rijtje zetten:

1975: De Leemdijkbijl heeft een diepe glans, welke voor een deel verdwijnt na reinigen met een organisch oplosmiddel (petroleum-aether)

1976: De Leemdijkbijl heeft geen glans.

1977: De Leemdijkbijl heeft wel glans, misschien is dit huidvet. Wij hebben niet geprobeerd of deze glans permanent is.

Aan de waarheid van al deze verklaringen hoeven wij niet te twijfelen. Ze zijn immers onder ede afgelegd.

(Rapport Beersma, Nov. 1978, blz. 39 en 40).

VII. DE "LEEMDIJKBIJL" IN KEULEN... EN WEER TERUG IN ASSEN.

Mr W.C. van Oordt, kreeg na de Rechtzittingen van februari 1977, de opdracht de "Leemdijkbijl" en andere in beslag genomen artefacten van Vermaning op 11 maart 1977 bij Prof. Bosinski in Keulen te bezorgen. Deze Duitse archaeoloog zou zich gaan bezig houden met de vraag: Vals of echt ?

Van het Rapport dat Prof. Bosinski in Keulen schreef, en dat op 9 mei 1977 klaar kwam, is in feite niets anders te zeggen, dan dat het een "kleinste gemene veelvoud" is van de rapporten van drs Stapert en het Gerechtelijk Laboratorium. dr C. Franssen had de Rechter-Commissaris al op 22 februari 1977 in een brief gewaarschuwd voor de keuze van Prof. Bosinski. Op deze brief werd echter nooit een antwoord ontvangen.

Prof. Bosinski nam geen enkele proef om zijn vele beweringen ook te bewijzen. De "Leemdijkbijl" werd weer eens met water en zeep gewassen en ...weg was de valse Vermaningglans. Althans volgens de Professor.

Wel vreemd dat deze vuistbijl, die in Rijswijk zelfs de sterkste ontglanzer, petroleum-aether weerstond, in Keulen weer met een zeepsopje dof en volkomen "frisch" werd. Wat was die kunstmatige afwasbare glans dan wel Professor vroeg Mr Fliet, de rechter in Assen op 6 juni 1977 ?

"De oppervlakteglans van de Leemdijkbijl is kunstmatig. De glans kon worden afgewassen en wanneer glans afgewassen kan worden, is het recent ontstaan en niet door wind. De glans is kunstmatig aangebracht. Dat kan gebeurd zijn door mensen met vette handen, maar hoe dan ook, die glans is recent aangebracht." (proces Verbaal van Juni 1978, pag. 4.)

De Heer Beersma schrijft in zijn Rapport van Nov. 1978 :

"Daar staat het dan. In de konklusie schrijft Bosinski dat de afwasbare glans de moderne vervaardiging bewijst. Voor de rechtbank zegt hij dat die afwasbare glans door vette handen kan zijn veroorzaakt. Mogen wij daaruit konkluderen dat die afwasbare glans geen enkele bewijskracht heeft ?

Het lijkt mij, dat de geloofwaardigheid van Prof. Bosinski hierdoor wel verminderd is, of totaal verdwenen. (blz. 45 - 46).

En hoe bewijst Prof. Bosinski het "verse oppervlak" zonder enige vorm van patina? Nergens mee, hij zegt dat en schreef dat..... Tijdens het proces op 6 juni 1977, heb ik aangetoond hoe met een "afsplinteringstest" (analyse d'écaillement), heel gemakkelijk bewezen kon worden of een artefact "vers" geslagen is, of dat het glans- en/of kleurpatina heeft. Ook hierover schrijft de heer P. Beersma in zijn Rapport:

"De enige, die een onderzoek heeft gedaan naar de versheid van het oppervlak van de artefacten van Vermaning, was de heer Wouters uit Lent. De heer Wouters was al een bekend archaeoloog, toen Bosinski nog op de middelbare school zat. Wouters heeft vroeger veel samengewerkt met dr. A. Bohmers van het B.A.I., en ook met Franse en Belgische archaeologen. Wouters kende een methode om aan te tonen of het bewerkte oppervlak van een artefact werkelijk vers is: Sla van de steen een stukje af, het oppervlak dat dan ontstaat is in ieder geval vers. Vergelijk dat oppervlak met het bewerkte oppervlak van het artefact, liefst door het te bekijken met een binoculaire microscoop. Ziet het door je zelf gemaakte verse oppervlak er anders uit dan het bewerkte oppervlak van het artefact, dan heeft het artefact geen vers oppervlak, en is niet modern vervaardigd. Het omgekeerde hoeft natuurlijk niet waar te zijn. Konstater je volgens de Wouters-methode een vers oppervlak, dan staat nog niet vast dat het werktuig modern vervaardigd is. Het zou kunnen zijn dat er in de grond niets aan het oppervlak veranderd is, of zo weinig dat je het niet ziet."

De methode van afsplintering leerde ik al meer dan 25 jaar geleden van mijn overleden vriend, de beroemde Franse archaeoloog Prof. abbé Breuil. Wij gebruikten deze methode om "archaeologisch leengoed" aan te tonen. Overigens is deze "analyse d'écaillement" heel gebruikelijk in de geologie om verweerde zwerfstenen te determineren. Het is voor mij dan ook een raadsel waarom dat de geoloog Stapert deze methode niet op enkele stukken van Vermaning heeft toegepast? De Gedeputeerde Staten van Drenthe hadden hem daar zeker vergunning voor gegeven. Ik kreeg zelfs vergunning om op twee topstukken tijdens het proces in Leeuwarden deze afsplinteringstest te doen. De heer Beersma:

"Wouters onderzocht op deze manier een steen van de kollektie Hijken, gevonden door Vermaning en afkomstig uit het museum "Drouwenerzand". Ook onderzocht hij stenen van de collectie Eemster. Beide groepen waren vals verklaard door het B.A.I. Van deze stenen toonde Wouters aan, dat het oppervlak NIET vers was. Wouters vermeldde zijn onderzoek in zijn Rapport van 27 mei 1977, dat aan de Gerechtelijke stukken werd gehecht.

Wouters kreeg toen niet de gelegenheid om dezelfde artefacten te onderzoeken als die welke betrokken waren bij het onderzoek door B.A.I., Gerechtelijk Laboratorium en Bosinski. Maar het onderzoek van die stenen was niet het belangrijkste. Het voornaamste was, dat hier een onderzoeksmethode naar voren kwam, die de mogelijkheid bood om te konstateren of het bewerkte oppervlak van de omstreden artefacten werkelijk vers was.

Als U nu denkt, dat Waterbolk, Stapert, Groeneveld en Bosinski blij waren om van een oude rot in het vak zoiets belangrijks te leren, dan hebt U het mis. Het volgende gebeurde:

De president van de rechtbank, Mr. Fliet, gaf Bosinski opdracht om in de pauze de door Wouters meegebrachte bewijsstukken te bekijken door de aanwezige binoculaire microscoop. In aanwezigheid van Wouters. Ondanks aandringen van Wouters weigerde Bosinski om naar de betreffende stenen te kijken. Ook de leden van de rechtbank wilden niet kijken, zij vonden dat ze niet deskundig waren.

Wouters kon zijn stenen en binoculaire microscoop weer inpakken en meenemen naar Lent. Zijn onderzoek, het enige wetenschappelijke onderzoek naar de

versheid van oppervlak van de artefacten, was kennelijk niet gewenst. Bosinski handhaafde zijn konklusie, dat het oppervlak van de stenen vers was en dat de stenen modern vervaardigd waren. Hij stelde geen nieuw onderzoek voor. Hij legde ook niet uit, waarom hij deze onbewezen bewering handhaafde terwijl Wouters een simpele en begrijpelijke testmethode aan de hand had gedaan.

Dat hoefde hij ook niet uit te leggen. De valsheid van de beschuldigingen van Bosinski was al lang duidelijk. Of dat voor iedereen in de rechtzaal duidelijk was weet ik niet. (Rapport Beersma, blz. 49 en 50).

Toch had mijn betoog één uitspraak van Bosinski uitgelokt, die als een rode draad door al mijn verdere onderzoekingen zou lopen. Deze uitspraak is gelukkig ook opgenomen in het proces-verbaal van de Rechtbank. Ze leidde uiteindelijk tot het "écaillement" van de "Leemdijkbiel" in Leeuwarden. Deze uitspraak verdient een wat groter lettertype:

"WANNEER VAN EEN STEEN EEN STUKJE WORDT AFGESLAGEN
EN WANNEER DIE PLAATS DOFFER BLIJFT DAN DE OMGEVING
DIE GLANST, DAN IS HET ALS DE GLANS WERKELIJK BLIJFT,
EEN VERSCHIL IN OUDERDOM."

(Verslag Rechtszitting: 6 juni 1977, blz. 27, regel 30 e.v.).

Over de bewering dat de versheid van oppervlak van de "Leemdijkbiel", een zeker bewijs is van de moderne vervaardiging, kunnen we kort zijn. Bosinski behoeft alleen maar de 10.000 Middenpalaeolithen te bekijken uit zijn opgravingen in Rheindahlen. Hij moet ze toch zeker wel gezien hebben in zijn Instituut in Keulen, want hij schreef zelf:

"Die artefakte von Rheindahlen, sind in keinem Fall windgeschliffen oder patiniert, sondern machen einen völlig frischen Eindruck".
(Prof. Bosinski: Bonn. Jahrb. 1966, pag. 320).

Of zouden die artefakten ook allemaal vals zijn.....

Helaas zijn de schriftelijke Processen-verbaal van de Rechtszittingen in Assen vrij onvolledig. Veel belangrijke uitspraken zijn daarom niet meer te verifiëren. De nieuwe verdediging van Vermaning kreeg echter van de Rechtbank geen toestemming om de originele bandopnamen alsnog te beluisteren.

DE "LEEMDIJKBIJL" NAAR HET HOF IN LEEUWARDEN. VIII.

Met het "Hoger Beroep" ging ook de "LEEMDIJKBIJL" hoger op. Door bemiddeling van Mr R.v.d.Molen, de raadsman van Tjerk Vermaning, werd het de verdediging eindelijk na drie jaar mogelijk de in beslag genomen artefacten, waar al zo veel heren uit "wetenschappelijke kringen" de meest tegenstrijdige dingen over verteld en geschreven hadden, ook eens rustig te bekijken. Geen jaren of maanden zoals de getuigen van het openbaar ministerie en in dik betaalde gesubsidieerde uren met uitstekende hulpmiddelen, laboratoria en bibliotheken. Slechts drie maal drie uren, onder bewaking en met onze zelf meegebrachte kamera's en een binoculaire microscoop.

Op 9 en 10 maart 1978 werd op het Gerechtsgebouw in Leeuwarden deze contra-expertise verricht door de heren E. Horn, J.E. Musch en A.M. Wouters, waarvan de laatste tevens getuige -deskundige voor Tjerk Vermaning was. We konden in deze korte tijd niet alle stukken uitvoerig bestuderen, maar de meest belangrijke, in de diverse "beschuldigings-rapporten" genoemde artefacten gaven ons voldoende gegevens als aanvulling c.q. bevestiging van de waarnemingen

die wij al op de vele artefacten van de "Collectie Eemster" en de "Vijf Hijken-stukken" uit het Drouwenerzand-Museum verricht hadden. Uit het uitvoerige verslag van deze contra-expertise, dat t.z.t. in extenso gepubliceerd zal worden, halen wij in het kort enige punten aan, die de "Leemdijk" betreffen:

A. Uit onze expertise bleek dat de "Leemdijkbijl" echte glanspatina had. Ondanks de vele wasbeurten met zeep en water, petroleum-aether en zeer zeker nog meerdere "ontglanzingsstoffen"**, had de "Leemdijkbijl" nog steeds een duidelijke niet afwasbare glanspatina, bestaande uit een duidelijke silicium-dioxyde coating. Deze glanspatina is zeer eenvoudig aan te tonen met een écaillage, zoals reeds in dit artikel is aangetoond. Dit alles ziende, kwam bij ons het idee op om bij Gedeputeerde Staten van Drenthe vergunning aan te vragen om zo'n afsplintering toe te staan.

**Tijdens de rechtzitting in Leeuwarden op 1 dec. 1978 om 12.30 Uur, zegt drs Stapert op een vraag van de president van het Hof: "Wij hebben een viertal organische oplosmiddelen geprobeerd, maar daarmee verdween de glans nooit helemaal". Merkwaardig dat we daar in die vier jaar nooit iets van hebben gehoord of gelezen.

B. De rode, zogenaamde verhittingssporen, door het slijpen met een elektrische slijpschijf ontstaan (volgens het Gerechtelijk Laboratorium) op de ribben, blijken ook op plaatsen aanwezig waar helemaal niet geslepen kan zijn, en waar ook helemaal geen krasjes in de rode verkleuringen voorkomen.

Ik heb in mijn collectie een geel-bruine Midden-Acheuléen vuistbijl uit Etouvy (Somme) die ik in 1952 van Prof. Henri Breuil ontving en die identieke rode verkleuringen heeft onder een dikke windlak.

C. Op de dorsale zijde van de "Leemdijkbijl", iets rechts van het midden en boven het oude slijtvlak (zie op afb. 1, bij Fr.) bevindt zich een klein plekje met "frictieglans". Wij hebben dit plekje tijdens onze expertise met vergunning van de bewaker omcirkelt met zwarte inkt. Nu blijkt uit de "discussies van de wetenschappelijke kring" van Prof. Waterbolk, dat dit verschijnsel samenhangt met BODEMBEWEGINGEN. Het zou kunnen ontstaan doordat twee stenen een tijdlang tegen elkaar zouden wrijven.

drs STAPERT: "Een dergelijk proces kan plaatsvinden tijdens bv. gelifluctie, als twee stenen bij het glijden van de ontdooiende bovenlaag van de bodem ongeveer op dezelfde plaats blijven ten opzichte van elkaar" (Rapport Stapert van 26 maart 1976, pag. 14 regel 3 e.v.).

Ziet U het al gebeuren hoe twee stenen broederlijk bijeen blijven, almaar elkaar wrijvend, in die modderstroom die we gelifluctie noemen?.

In de "Nieuwe Drentse Almanak" 1976 (blz. 155, regel 15 e.v.) legt drs Stapert precies uit wat er dan zoal gebeurt: "Men krijgt de indruk, dat als gevolg van frictie (van die 2 stenen), de temperatuur plaatselijk zeer hoog opliep, waardoor de vuursteen enigszins "plastisch" werd en er vervolgens een spiegelglad vlakje gevormd werd"

Ziet U ook dat al gebeuren? Weet drs Stapert wel dat vuursteen pas bij 1500° plastisch wordt. En deze temperatuur kunnen deze twee stenen bereiken in een modderstroom van hoogstens enkele graden boven nul in de gelifluctie.

En Prof. Waterbolk maar beweren, dat drs Stapert hem pas heeft duidelijk gemaakt wat er eigenlijk tijdens gelifluctie en kryoturbatie gebeurde. De krasjes op de stukken van Vermaning konden echter helemaal niet in de gelifluctie ontstaan zijn. (Rap. Waterbolk, mrt '76, pag. 39, regel 18 e.v.)

Een jaar later, tijdens de rechtzitting van 2 februari 1977 in Assen, gaat de discussie van de "wetenschappelijke kring" van Prof. Waterbolk weer verder. Waarschijnlijk heeft drs Stapert in dat jaar zijn vingers gebrand aan die twee wrijvende plastische stenen in de bodembeweging die gelifluctie heet:
drs Stapert zegt op 2 februari 1977:

"Van frictieglans mag men niet aannemen dat ze het gevolg is van bodembeweging. Het is wel een natuurlijk proces. Hoewel wij niet precies weten hoe ze ontstaan is, is het feit dat die plekjes op een steen voorkomen.... EEN BEWIJS VAN DE AUTHENTICITEIT VAN DE STEEN..... Géén van de honderden vondsten van de heer Vermaning vertoont dit verschijnsel" (Verslag Rechtbank, febr. 1977, blz. 49, regel 39 e.v.)

De "Leemdijkbijl" heeft frictieglans (Eenieder kan dit nagaan). Dus deze vuistbijl is volgens drs Stapert authentiek en geen vervalsing. Dat géén van de honderden artefacten van Vermaning frictieglans heeft is weer de zoveelste "slag in de ruimte" van drs Stapert. Tijdens onze expertise in Leeuwarden hebben we meerdere artefacten van Vermaning gezien met frictieglans. Alleen bij de collectie Hijken was dit moeilijk te zien. Uit het verslag van onze expertise haal ik letterlijk aan:

"Van de nog aanwezige artefacten van Hijken (Er waren er 144 spoorloos verdwenen), was een groot deel op een uitermate slordige wijze vol gesmeerd met een of andere lijmsort op rubberbasis. Hier waren geen dure laboratorium-proeven met een electronische microscoop nodig, om te zien dat deze "glans" beslist kunstmatig was aangebracht. Merkwaardig dat geen der Rapporten van de "deskundigen" melding maakt van deze smeerprijzen. Deze kunstmatige glans werd niet aangebracht door de heer Vermaning. De heer Stapert schrijft in "Natuur en Techniek" Nr. 3, 1974, dit "lijmen" zelf verricht te hebben. Het opsporen van frictieglans op deze artefacten was door dit "geklieder" welhaast onmogelijk geworden."

In de Middenpalaeolithische collectie "Eemster" bevinden zich minstens 20 artefacten die frictieglans hebben. Ook dit is weer door iedere geïnteresseerde te verifiëren.

Opm.

De "wetenschappelijke kring" waar Prof. Waterbolk in de TROS-AKTUA-TV uitzending over spreekt voert wel een vertrouwenwekkende discussie: In 1976 is frictieglans een verschijnsel dat samenhangt met bodembewegingen.

In 1977 mag men niet meer aannemen dat frictieglans iets te maken heeft met bodembewegingen en weten we niet precies hoe frictieglans ontstaat.

Gelukkig maar dat de discussie nu gesloten is en alles definitief vals is verklaard. Wie weet wat er anders weer voor wijsheden uit de pen van de "wetenschappelijke kring", lees Stapert-Waterbolk, zou zijn gevloeid. Interessant in dit verband is de uitspraak van Mr H. Addens, Procureur Generaal bij het Gerechtshof in Leeuwarden tijdens zijn requisitoir:

"De deskundigenrapporten staan niet tegenoverelkaar, maar zij vullen elkaar aan".

De "Rapporten Beersma en Wouters" met hun in bewerking zijnde aanvullingen zullen wel wat anders te zien geven.....

Alhoewel niet rechtstreeks op de "Leemdijkbijl" betrekking hebbend, mag het volgende toch niet onvermeld blijven, omdat het de doorslag gaf bij het aanvragen van een "Analyse d'écaillage" op de "Blauwmeerbijl" en de "Leemdijkbijl".

D. Opmerkelijk was het voorkomen van recente beschadigingen op meerdere

artefacten. Zeer waarschijnlijk zijn deze beschadigingen tijdens de transporten ontstaan, want bij enige werktuigen waren de afgesprongen schilfers nog in de plasticzakjes aanwezig. Alvorens deze uit de zakjes te nemen, werden de betreffende werktuigen eerst aan onze "bewaker", de heer de Vries getoond. Hierover werd een klein rapportje opgemaakt. De volgende dag bleek, dat de heer de Vries door zijn superieuren niet gemachtigd was, dit rapportje te waarmerken of te ondertekenen. Hij verklaarde zich echter wel bereid indien door ons gewenst, de verklaring voor het Hof te bevestigen.

Recente beschadigingen werden door ons aangetroffen op: de schaaf van Hijken, Hoogersmilde 1965-X-56, Hoogersmilde 1965-X-63, Hoogersmilde 1965-X-69 en Hoogersmilde 1965-X-86.

Daar de stukken uit Hijken nagenoeg geen nummers droegen, konden wij een zestal recente beschadigingen op deze artefacten niet noteren. Al deze verse afsplinteringen bewezen dat de betreffende werktuigen wél patina en glanspatina hadden en derhalve wél de "oppervlakteveranderingen" die de "deskundigen" van het Openbaar Ministerie zo beslissend vonden in hun beoordeling van de stukken van Vermaning en dus ook beslissend over de vraag van schuld of onschuld.

Op 21 juni 1978, vroeg Mr R. van der Molen, de raadsman van Vermaning, aan Gedeputeerde Staten van Drenthe de vergunning om een écaillage-test te mogen uitvoeren op de "Leemdijkbiel" en op de "Blauwmeerbijl". Bij schrijven van 29 juni 1978, deelde het College van Gedeputeerde Staten mee, geen bezwaar tegen deze afsplinteringstest te hebben. Ze stelden het wel op prijs, dat de van de bijlen verwijderde schilfers bij de artefacten bewaard zouden blijven en daaraan niet zouden worden vastgelijmd.

IX. DE "LEEMDIJKBIJL" VOOR HET LAATST IN DE RECHTZAAL.

Op 30 november, 1- en 7 december 1978 kwam de "Zaak Vermaning" ter behandeling voor het Hof in Leeuwarden. Wat zich hier afspeelde, zal zeer uitvoerig aan de orde komen in het in bewerking zijnde boek over Tjerk Vermaning. We zullen ons ook nu weer uitsluitend beperken tot de "bewogen geschiedenis van de Leemdijkbiel".

Nadat de getuige-deskundige A. van der Lee aan de hand van zeer instructieve dia's, gewezen had op de plaats die de artefacten van Vermaning innamen in het totaal van de Nederlandse vondsten uit het Oud- en Middenpalaeolithicum, was het de heer P. Beersma, die de tegenstrijdigheden in de uitspraken over glans, kras- en slijpsporen op de "Leemdijkbiel" aan de orde stelde. De President van het Hof, Mr Beversluis, die zich op een onnavolgbaar knappe wijze op deze moeilijke materie had ingewerkt, en die de getuige à décharge P. Beersma bij de beëdiging al de "getuige van het gezond verstand" noemde had kort te voren al een resumé van nagenoeg het hele "Rapport Beersma" gegeven. Uit dit "Rapport" hebben wij voorafgaandelijk al verschillende fragmenten letterlijk aangehaald, telkens als daar iets over de "Leemdijkbiel" in vermeld werd.

De heer P. Beersma is noch archaeoloog, noch zelfs amateur-archaeoloog. Hij is beroepshalve gespecialiseerd in het analyseren van rapporten en verslagen. Zijn kritische studie over de rapporten van de deskundigen van het Openbaar Ministerie en hun uitspraken voor de Rechtbank, is vernietigend. Hij stelde een alfabetische trefwoordenlijst op van alles wat in de vele rapporten en rechtbankverslagen aan de orde kwam. Via deze, door de verdediging "leugendetector" genoemde mappen, kon hij zelfs de meest "ingeklede" tegenspraken "blootleggen". Ieder die de moeite genomen had om de betreffende rapporten ook kritisch door te lezen- en dat behoort een rechtbank toch te doen- zou

tot de zelfde bevindingen gekomen zijn als de heer Beersma. De hele kwestie Vermaning had namelijk bitter weinig te maken met archaeologie, maar meer met demagogie.

Tijdens de ondervraging van dr Groeneveld, bleek ook hier weer hoe ondeskundig en onvolledig het onderzoek van het Gerechtelijk Laboratorium is geweest. Vooral ook wat betreft de "Leemdijkbijl".

Na toegegeven te hebben dat de "Leemdijkbijl" wél met petroleumaether afgewassen was (Voor de rechtbank in Assen verklaarde deze getuige van het Openbaar Ministerie: "Er is niet geprobeerd deze bijl te ontglanzen") en na toe gegeven te hebben dat er toen nog glans overbleef (Rapport van 22 aug. 1975) antwoordde Groeneveld op een vraag van de President: "Ontbraken de oudheidskenmerken op de "Leemdijkbijl", na een warrig verhaal: "Ja, de oudheidskenmerken ontbraken allemaal". Glanspatina blijkt nu ineens geen oudheidskenmerk te zijn.

Daarna gaat Mr Beversluis in op de slijpproeven van het Gerechtelijk Laboratorium. Nadat dr Groeneveld verteld had dat men slijpproeven op gele vuursteen verricht had en dat men de zelfde effecten verkreeg als op de "Leemdijkbijl", vroeg de President: " U zegt dat U hetzelfde effect kreeg?"
dr. Groeneveld:

"De rode kleur kregen wij wel, maar wij zijn er niet achter gekomen of wij wel het goede slijpmateriaal hebben gebruikt. Wij konden het niet namaken. Er bleef verschil tussen de krassen van de stenen van Vermaning en van de door ons geslepen stenen."

De President: "Wat was een typisch verschil tussen de betreffende steen van Vermaning en Uw resultaat?"

dr. Groeneveld:

"Het was een gedeeltelijk verschil. Op de "Leemdijkbijl" zaten ook krassen op de vlakken, terwijl het niet nodig was om daar te slijpen. Maar ik heb het niet interessant gevonden om dat uit te zoeken. (Zacht "geloei" in de zaal)! Het is onverklaarbaar dit verschil inkrassen"

Maar wat zegt het Gerechtelijk Laboratorium in het tussen-rapport van 22 aug. 1975:

"De met I.A gemerkte vuistbijl "Leemdijk" vertoont, voornamelijk op de ribben, duidelijke sporen van een mechanische bewerking (slijpsporen) In de diepere gedeelten en de VLAKKE GEDEELTEN worden daarentegen géén krassen waargenomen." (pag. 1)

De getuigen van het Ministerie van Justitie , spreken elkaar en zichzelf helemaal niet tegen zou de Procureur Generaal van het Hof in zijn requisitoir zeggen, maar ze vullen elkaar aan. Juist... en dat allemaal onder ede.....

Mr. van der Molen had ook nog enkele vragen aan dr Groeneveld in verband met de "Leemdijkbijl":

Mr. v. d. Molen: "Is de heer Stapert ook bij U geweest ?

Dr. Groeneveld: "Ja "

Mr. v. d. Molen: "Zijn de heren Vermaning en Doornbos ook op uw laboratorium uitgenodigd?

Dr. Groeneveld: "Nee "

Mr. van der Molen: "Bij de "Leemdijkbijl" vermeldt U rode streepjes met V-vormige richtingen, die volgens U door mechanisch slijpen zouden zijn ontstaan. Kunt U dat verklaren ?"

Dr. Groeneveld: "Er is niets aan om dat te bereiken. Je houdt de steen eenvoudig in twee standen tegen de slijpsteen."

Op de zitting van 2 febr. 1977 verklaarde de zelfde dr. Groeneveld echter: "Ik heb geen verklaring voor de aanwezigheid van die V-vormige krasjes" (Verslag Rechtzitting 2 febr. 1977, blz. 24).

Tijdens de dia-vertoning van dr. Groeneveld merkte getuige-deskundige Wouters op, dat er ook rode verkleuringen voorkomen op plaatsen waar niet geslepen is; dat er zelfs rode plekjes zijn die met een slijpsteen niet bereikbaar zijn tenzij met bijvoorbeeld een tandartseninstallatie. Groeneveld repliceerde hierop: "dan zal Vermaning die wel gebruikt hebben". Nu neemt niemand een dergelijk antwoord au sérieux en het zal als zodanig ook wel niet bedoeld zijn geweest, maar het is toch wel een onzinnige zaak om maar steeds over slijpen met elektrische slijpschijven te spreken terwijl Vermaning nooit een elektrische slijpschijf heeft gehad, ja zelfs nooit elektrische stroom op zijn toenmalig schip heeft gekend. De simpele verklaring dat slijpsporen ook op vuursteen kunnen ontstaan als een artefact in de permafrostbewegingen terecht komt en over bevroren grond schuift, heeft men helemaal niet in overweging genomen. Zelf nam ik vele proeven met bevriezende en ontdooiende lagen in een diepvriesinstallatie. Men krijgt dan exact dezelfde sporen als op de artefacten van bijv. Hoogersmilde. Alleen zal men een half mens leven nodig hebben om 1200 stenen op deze wijze te vervalsen. De natuur heeft echter tijd genoeg en de stenen van Vermaning hebben na het vervaardigen tot werktuig, altijd nog wel 60.000 jaren in het keizand van Drenthe gelegen. Dit keizand draagt de overduidelijke sporen van permafrostverschijnselen, zoals elke geoloog weet.

Dat men deze fijne slijpspoortjes wel ziet op door de mens geslagen werktuigen en niet op de natuurlijke stenen (dit laatste is niet altijd waar; in Hoogersmilde zijn wel een tiental natuurlijke stenen uit de opgraving gekomen mét slijpspoortjes) is begrijpelijk als men bedenkt dat deze natuurlijke stenen al honderdduizenden jaren eerder hun uiteindelijke vorm kregen en al volkomen door oplossingsverschijnselen, rolling en transport zijn gladgeslepen. Op proeven met glas in een slijprichtingbleek na een slijping van enige dagen het glas zodanig geslepen dat verse krasjes niet meer waargenomen werden, tenzij er met een zware vuursteen en met veel druk een bredere grovere kras in werd gedrukt.

Wouters merkte tijdens deze dia voorstelling ook nog op dat het hem niet gelukt was met een elektrische slijpsteen echte krassen te maken, maar veeleer een ruwmakend effect dat iets op schuurpapier geleek. Groeneveld antwoordde hierop:

"Ik ben niet te vreden over onze slijpproeven. Ben het eens met de heer Wouters dat je bij slijpen een meer rul oppervlak krijgt. Ik zeg niet dat de betreffende stenen van Vermaning net zo geslepen zijn als wij hebben gedaan. Maar het interesseert mij eigenlijk niet ,hoe ze precies geslepen zijn"

Toch verklaart het Gerechtelijk Laboratorium in het Rapport van 18 maart 1976 op blz. 10, dat de "Leemdijkbijsl" (en nog vele andere stenen van Vermaning) gezien de krassporen/slijpsporen als kunstmatig en recent -bewerkt en derhalve als onecht worden beschouwd. Op wetenschappelijke gronden kan logischerwijze geen andere konklusie worden getrokken."

Het interesseert dr. Groeneveld niet hoe de stenen geslepen zijn. Maar als ze nu eens op een natuurlijke wijze geslepen zijn? De natuur is namelijk de grootste mechanische slijper die maar denkbaar is. Die slijpt zelfs grote rotsen tot grind, zand en klei. Bij een draaiende slijpschijf - waarmee volgens Stapert en Groeneveld de heer Vermaning zijn vervalsingen vervaardigde - krijgen de afzonderlijke korund of amarylkorrels geen kans om echte krasjes te maken. Zodra een korrel hiermee begint, is hij in de roterende beweging weer weg van het vuurstenen artefact en komen - telkens fracties van een seconde - weer nieuwe korrels, die de eerder gemaakte aanzetten van krasjes weer wegslaan.

Krassen zoals Stapert, Groeneveld en Bosinski die als "Vervalsings-

bewijs" op de artefacten van Vermaning zien, kunnen alleen maar ontstaan bij niet roterende bewegingen zoals die bijvoorbeeld door mij werden aangetoond op proefstukken die over bevroren grond waren geschoven of op artefacten uit het Neolithicum die door de praehistorische mens in lange halen over een polijststeen waren gehaald. Ik had dit alles al tijdens de Rechtzitting in Assen verklaard. Ik had de bewijsstukken bij me. Niemand nam de moeite ze te bekijken of stelde zelfs maar voor om deze proeven zelf te herhalen. Bewijzen van echtheid van de artefacten van Tjerk Vermaning waren niet welkom.....

De ondervraging van Groeneveld eindigde aldus:

De President:

"Ik heb een indruk gekregen omtrent de betekenis van Uw onderzoek. Blijft U bij de inhoud van Uw Rapport ten aanzien van konklusies en ten aanzien van feiten?"

Dr Groeneveld:

"Je wordt ouder. Maar ik kom niet terug op de inhoud van het Rapport".

X. DE "LEEMDIJKBIJL" HEEFT WEL DEGELIJK PATINA'S EN IS DAAROM NOG VEEL ZEKERDER ECHT EN ONVERVALST.

Wij hebben reeds aangetoond dat Oud- en Middenpalaeolithen volkomen vers, ongerold en ongepatineerd kunnen zijn. Wij verwezen naar bekende vondsten uit het buitenland. Maar ook uit ons eigen land zijn dergelijke artefacten bekend. Bij de Midden-Acheuléenvondsten uit Rhenen I, II en Lunteren, komen zowel afgesleten als verse, gepatineerde als ongepatineerde, en glanzende als doffe artefacten voor. Toch zijn al deze wektuigen ouder dan 180.000 jaar, omdat ze uit door het Saale-ijs geplooiden lagen komen, die een postquem hebben in deze plooiing zelf en een bedekkende laag keileem en/of fluvio-glaciaal zand met grinden uit het Laat-Saalien.

Ook de "Leemdijkbijsl" behoeft dus géén glans en/of kleurpatina te hebben om echt oud te zijn.

Als drs Stapert zijn aanvankelijk door het gerecht gesanctioneerde "banvloek" uitsprekt over de "Leemdijkbijsl" in termen als:

"Het AFDOENDE bewijs van vervalsing van de "Leemdijkbijsl", is de totale afwezigheid van enige oppervlakteverandering als patina's etc."

dan is dit het sluitstuk op een dogmatische, onwetenschappelijke en ongefundeerde theorie zoals alleen zeer onervaren beginnende studenten in de archaeologie die kunnen etaleren.

Dogma-Banvloek-Brandstapel horen bij elkaar. Wie de brandstapel toegewezen krijgt zal de toekomst leren. Mijn zekerheid is deze dat het Tjerk Vermaning niet zal zijn.

Maar is het wel wáár dat de "Leemdijkbijsl" totaal geen patina's kent? Is ze wel :helemaal vers, volkomen dof, zo dof als suiker, als fondant, ganz frisch enz. enz. zoals de heren getuigen-deskundigen van het Openbaar Ministerie het in alle toonaarden hebben uitgezongen?

Uit mijn proeven op de artefacten van Eemster en Hijken, alle door drs Stapert vals verklaard (Eemster was op het B.A.I bestudeerd...; later bleek ze er nooit geweest en nog later bleek drs Stapert ze zelfs nooit gezien te hebben) had ik al geleerd dat al deze uitspraken er volkomen naast zaten. Toen ik op 9 maart 1978 op het gerechtshof in Leeuwarden eindelijk de "Leemdijkbijsl" onder mijn binoculaire microscoop kon bestuderen, kreeg ik ook hier de vaste overtuiging dat deze prachtige vuistbijsl van het "Limande-ty-

pe, wel degelijk glanspatina en zeer waarschijnlijk ook nog kleurpatina zou hebben.

Ondanks het zogenaamde volkomen DOF- worden na behandelingen met vier chemische middelen, water en zeep (drs Stapert), petroleum-aether (Gerechtigd Laboratorium), en nogmaals water en zeep (Prof. Bosinski), glansde de "Leemdijkbijl" in Leeuwarden als een opgepoetste "Golden delicious".

Merkwaardig, dat de "Leemdijkbijl" na het dofmakingsproces van drs D. Stapert, alsmear weer opnieuw dofgemaakt moest worden. Zou de "geest" van Tjerk Vermaning steeds maar weer in Rijswijk en Keulen die, "een natuurlijke glans suggererende uniforme vettige glans" op de "Leemdijkbijl" hebben gesmeerd? Dat was dan wel een domme geest, want op 10 maart 1975 had Stapert al in zijn "Rapport" geschreven, dat deze glans er wel bijzonder gemakkelijk af te wassen was. Dat hij daar dan wel eerst met vier chemische middelen op af getrokken was en daarna pas met water en zeep, onthulde deze doctorandus pas voor het "Hof" in Leeuwarden op 1 december 1978.

Na de expertise op 9 maart 1978 durfde ik met een gerust hart de "afsplinteringstest" te verrichten; zelfs in een volle rechtzaal en onder het oog van de heren rechters en de "zeer deskundige" getuigen van het Openbaar Ministerie. Ik had honderd procent zekerheid dat mijn spectaculaire proef zou aantonen, dat de "Leemdijkbijl" echte patina had en daarom nog zekerder echt en authentiek zou zijn, zoals trouwens alle andere artefacten die Tjerk Vermaning ooit in zijn leven gevonden of opgegraven had.

Na mijn betoog met dia's, in de namiddag van 30 november 1978, --uit dit betoog is copie voor meer dan 10 van deze artikelen te halen-- vroeg Mr. Beversluis mij een scherf van de "Leemdijkbijl" af te slaan. Zowel de Procureur Mr Addens als drs Stapert wilden echter eerst nogmaals een wasbeurt met zeep en water invoegen. De bode L. van Duyn bracht een emmer heet water, zeep en een borstel. Na eerst aan drs Stapert gevraagd te hebben of de zeep wel goed genoeg was, kreeg de "Leemdijkbijl" misschien wel zijn honderdste wasbeurt. Na het afspoelen werd de bijl afgedroogd met een hielwitte zakdoek, die een der rechters me bereidwillig aanbood. Een dergelijk vreemd schouwspel zal in de deftige rechtzaal wel nooit voorgekomen zijn.

Met een praehistorische slagsteen of percuteur die ik eens cadeau had gekregen van de heer S. Hutschemakers uit Banholt, werd met een korte slag een scherf van de bijl afgeslagen. Ik was zo emotioneel bij deze handeling betrokken dat de tranen me in de ogen schoten. Het resultaat was exact wat ik verwacht had. Er was een significant verschil tussen het versverkregen oppervlak en het oude oppervlak. Dit verschil was zo duidelijk dat zowel de persmensen als de overige belangstellenden in de Rechtszaal het op hun plaatsen nog konden constateren. Het verse vlak was volkomen dof en iets anders van kleur. Het stak scherp af tegen de van glanspatina voorzien rest van de "Leemdijkbijl". Op verzoek van de President van het Hof moesten de getuigen-deskundigen à charge hun mening over de resultaten van de proef geven.

Het lijkt ons verstandiger om nu de pers het woord te geven:

TROUW:

"President Beversluis wilde het oordeel weten van dr E.R. Groeneveld van het Gerechtigd Laboratorium, die de valsheid van Vermanings stenen had bevestigd. Groeneveld, die eerst nauwelijks bereid was om zelfs maar naar de vuistbijl te kijken, stond met de mond vol tanden! Ik weet het niet, het komt mij als een goocheltruc voor", hakte hij. De Duitse archaeoloog dr G. Bosinski erkende dat de kleur duidelijk anders was. drs D.

Stapert van het B.A.I., de man die Vermaning in eerste instantie beschuldigd heeft, gaf zich echter niet zo snel gewonnen. "Het kan best zijn, dat die doffe kleur na een paar jaar weer bijtrekt", vond hij. Als een schilfer van een steen wordt afgeslagen, komt daar stof bij los en doen zich brekingsverschijnselen voor".

De GELDERLANDER:

"Het resultaat beantwoordde aan Wouters' verwachtingen: "Volkomen dof" riep hij de procureur-generaal van het Hof toe, terwijl hij hem de vers afgeslagen scherf toonde. Deskundigen in de rechtszaal als dr. E. Groeneveld van het Gerechtelijk Laboratorium in Rijswijk en de Duitse archaeoloog prof. G. Bosinski moesten hem gelijk geven: de scherf was dof, in tegenstelling tot het glimmend oppervlak van de rest van de bijl".

ALGEMEEN DAGBLAD:

"De gekliefde bijl liet Wouters triomfantelijk rondgaan: Dit was een authentiek exemplaar", liet hij weten. De binnenkant van de steen vertoonde niet het glanslaagje dat de buitenkant door eeuwenlang liggen had verkregen. Ook de tegenstanders bekeken de scherven: "Ik zie inderdaad een lichte verkleuring", aarzelde Bosinski! Het lijkt wel een goocheltruc, de binnenkant is inderdaad dof" zei Groeneveld eveneens na enig aarzelen. Alleen de geoloog Stapert wilde er meteen wat commentaar bij geven: "Dat doffe, dat zegt niets en die lichte verkleuring ook niet". Wouters greep vertwijfeld naar zijn hoofd en leek enkele minuten volkomen onmachtig iets te zeggen. Een paar slokjes water later zei hij hoofdschuddend: "Hoe is dit mogelijk".

DE TELEGRAAF:

Ad Wouters stelde dat als een artefact vals en dus vers is en geen patina heeft, binnen en buitenkant hetzelfde moeten zijn. Van de provincie Drenthe had hij toestemming gekregen een stukje van de "Leemdijkbijl" en de "Blauwmeerbijl" af te slaan om te bewijzen, dat deze wel degelijk glans hebben. En deskundigen als Stapert, Bosinski en Groeneveld constateerden gisteren, dat na de klap op de "Leemdijkbijl" het binnenste van de steen doffer was dan de buitenkant."

NIEUWSBLAD VAN HET NOORDEN:

"Getuige-deskundige van de procureur-generaal, dr. E. R. Groeneveld, mocht als eerste reageren op de demonstratie van de heer Wouters. "Het komt me als een goocheltruc voor. Ik moet het eerst nauwkeuriger bekijken". Na enige aarzeling nam hij verschil in kleur waar. Prof. dr. G. Bosinski uit Keulen zei een duidelijk onderscheid te zien. (Tjerk Vermaning "Dat kan ook niet anders"). drs Stapert, de opsteller van het Rapport waarop de vervolging van Vermaning gebaseerd was, gevraagd door president mr. J. G. Beversluis naar zijn reactie: "Er is een gering verschil in kleur en glans te zien. Dat kan het gevolg zijn van stofresten die na het afsplinteren overblijven". Volgens Stapert zou herhaald wassen die zeer fijne stofresten op den duur doen verdwijnen. De heer Wouters: "Was de steen maar tien jaar lang, dan nog is het verschil te zien."

Op wat nuances na blijken de persmensen eenstemmig het gebeurde gepubliceerd te hebben. Ze hebben ook bliksems goed begrepen wat ik wilde aantonen. Het betoog van Stapert, dat alweer nergens op slaat, en voor de zoveelste maal aantoont dat hij zijn oorspronkelijk vak geologie, ook niet beheerst, behoeft nog enige toelichting.

Hij verklaarde namelijk de dofheid op het verse afsplinteringsvlak aldus: "Als gevolg van de slag hebben zich minuscule stofdeeltjes, afkomstig van de breuk, vastgezet op het nieuw ontstane breukvlak. Een en ander vindt zijn reden in het feit, dat de vuursteen een MICROCRISTALLIJNE STRUCTUUR bezit. De stofdeeltjes zijn alleen met de electonenmicroscopie aan te tonen."

„De stofdeeltjes veroorzaken een vermindering van de lichtreflectie, waardoor het lijkt of het vlak dofder en lichter van kleur is. Na enige jaren zal het nieuwe vlak weer gelijk worden aan de overige vlakken" (Stenografisch verslag van de Rechtzitting).

Het is mij niet bekend of drs Stapert zijn "stoftheorie" ook empirisch heeft gescheekt. Zelf heb ik enige tijd studie gemaakt van "archaeologisch leengoed". Dit zijn artefacten uit een oudere fase die in een jongere, meer recente periode van de steentijd weer opnieuw werden nabewerkt. Deze latere bijwerking is vrijwel altijd nog te zien. Uit eigen land zijn mij dergelijke "renovaties" bekend uit enige vindplaatsen in Midden- en Zuid-Limburg. Nu, na meer dan 4000 jaren, is het nabewerkte oppervlak nog zeer duidelijk te onderscheiden. Er is zelfs soms een *écaillement* nodig om de nabewerking te kunnen onderscheiden van recente beschadigingen. De heer Stapert stelt ons geduld wel heel erg op de proef met zijn "na enige jaren is er geen verschil meer te zien". Het was allemaal weer "Zonder meer duidelijk", zoals drs Stapert pleegt te zeggen.

Overigens meenden wij begrepen te hebben, dat de vervalsing van de "Leemdijkbijn" nog geen tien jaar geleden plaats vond en dat de heren Stapert, Groeveld en Bosinski dit artefact na de vele wasbeurten al volkomen dof, vers en „ganz frisch" hadden genoemd. De nieuwe afsplinteringsplek is nu voorlopig dus dofder dan dof en verser dan vers. Allemaal vanwege dat stof dat alleen maar met de electronenmicroscop zichtbaar te maken is.

OPMERKING:

Het is misschien toch nuttig om de petrologische uitleg die de geoloog Stapert aan het fenomeen "silex-splijting" geeft, wat nader toe te lichten, want met geleerde woorden als microkristallijn en electronenmicroscop, kun je ook als doctorandus zeer wel de grootst mogelijke onzin vertellen, zelfs voor het gerecht.

Op de eerste plaats kan men niet stellen dat er stof ontstaat omdat silex een microkristallijne structuur bezit. De structuur van silex is veeleer kryptokristallijn en benadert amorfe kiezel. Partieel kunnen wel-zeer zeldzaam- microkristallijne plekjes voorkomen in een overigens kryptokristallijn milieu. Dit is afhankelijk van de silex-variëteit en hangt tennauwste samen met de diagenese.

drs Stapert zou dus eerst een vergroting van het door mij geslagen verse oppervlak van de "Leemdijkbijn" moeten maken met de electronenmicroscop om te kunnen zeggen of hier inderdaad microkristallijne plekjes aanwezig zijn.

Maar als dit al waar zou zijn, dan nog slaat zijn theorie nergens op. Vuursteen bestaat namelijk uit het zeer inerte siliciumdioxide (SiO_2), dat zoals elke geoloog weet, een inactief mineraal is en derhalve géén cohesie kán hebben in losse (stof) vorm. Bij percussie ontstaan er grotere en kleinere splinters (juist als bij glas), die zich echter niet aan het oppervlak van de silex hechten, teroorzake van dit afwezig-zijn van cohesie. Ze zijn zo weg te blazen. Het is dus onzin om te beweren dat er een aantal jaren nodig zouden zijn om dit "zogenaamde" stof te doen verdwijnen.

*Ik heb intussen, onmiddellijk na mijn thuiskomst uit Leeuwarden, een nieuw *écaillement* verricht op een artefact uit de eveneens door drs Stapert valsverklaarde collectie "Eemster" van Vermaning.*

Het resultaat was identiek aan de verschijnselen van de afsplinteringen op de "Leemdijkbijn" en de "Hoogersmildebijn": Dof en anders van kleur. Onder de binoculaire microscoop was van de glansverminderende stoflaag van drs D. Stapert niets te bekennen. Onder deze microscoop was het verschil tussen oud en vers oppervlak nog veel duidelijker te zien. Ik heb toen op een van de bekendste laboratoria van ons land

de doffe breukvlakken laten fotograferen onder de electronenmicroscop (afslagje met Au-coating) en wel:
80 x 45° --- 160 x 45° --- 640 x 45° --- en 2500 x 45°, maar van de stofaan-
slag van drs Stapert was niets te vinden. De foto's zijn gereproduceerd
op de Bijlagen V en VI.

Zeer recentelijk (23-III-1979) werden op een ander laboratorium nog enkele foto's genomen, om ook het verschil tussen het volkomen vers oppervlak van het écaillage en het aangrenzende oppervlak met glanspatina aan te tonen. De foto's werden zo genomen dat de scheiding van de beide vlakken op het midden van de foto kwam te liggen. De slijtingshoek was stomp genoeg om een redelijke scherptediepte te realiseren. (Zie BIJLAGE VII.)

Deze foto's (200 x en 1500 x; coating: Au) tonen niet alleen aan dat er absoluut geen reflectie-veroorzakende stofdeeltjes voorkwamen, maar ze tonen ook duidelijk aan wat het effect van glanspatina eigenlijk is op een vuursteenoppervlak. Waarom hebben de aanklagers van Vermaning ook niet enkele écailllements verricht en de werkelijke feiten bekeken inplaats van met een zeepsopkwast rond te lopen. Ze hadden een heel wat betere research-mogelijkheid dan wij.

Nu kan ik me voorstellen, dat de getuigen-deskundigen van het Openbaar Ministerie danig in verwarring raakten, toen ik met één klap op de "Leemdijkbijl" hun hele theorie, waarop de aanklacht van Tjerk Vermaning gebaseerd was, aan diggelen sloeg. Maar rechtvaardigt dit kreten in de ruimte, zoals drs Stapert deze onder ede voor het Hof in Leeuwarden ten beste gaf?

Na het écaillage op de "Leemdijkbijl" (30 nov. 1978), bleek hierop een duidelijke kleur- en glanspatina aanwezig te zijn. Dit impliceerde volgens een uitspraak van Prof. Bosinski, gedaan op de rechtzitting in Assen, dat er een verschil in ouderdom was tussen het verse oppervlak van de afsplintering en de rest van het artefact.

(Verslag Rechtzitting d.d. 6 juni 1977, pag 27, regel 30 e.v.).

De "Leemdijkbijl" is dus een authentiek, praehistorisch werktuig. Er was duidelijk, ik herhaal dit nogmaals, een groot verschil in kleur en glans. Alle "deskundigen" gaven dit, zij het ongaarne, ook toe.

Ik heb mij daarna tot de President van het Hof gericht met de vraag: "Moet ik nu de oudste bijl uit Nederland, de "Blauwmeerbijl" ook nog beschadigen?" Zijn antwoord was: „Mijnheer Wouters, ik heb het gezien; het hoeft niet meer". Dit was voor mij een geweldige opluchting. Ik weet dat de gehele collectie Vermaning ECHT en ONVERVALST is, en ik heb een van de pronkstukken uit de provincie Drenthe hiermee voor beschadiging behoed. De door ons aangevraagde "écailllements" betroffen twee van de vijf in de aanklacht genoemde stukken. Ze behoren echt tot de rechtzaak.

Wat op de tweede zittingsdag, 1 december 1978 in de namiddag gebeurde tijdens de Zitting van het Hof, valt volledig buiten mijn verantwoordelijkheid. DIT STEL IK HIER UITDRUKKELIJK VAST

De feiten waren als volgt:

1. Terugkomend op de "Leemdijkbijl", beweerde Prof. Bosinski, dat hij geen ervaring had met gele vuursteen zoals die van de "Leemdijkbijl". Die zou in zijn gebied niet voorkomen. Hij wilde daarom een grijs-zwarte vuistbijl uit Hoogersmilde opofferen (Nr. 1965-X-48). Het is een van de mooiste stukken uit Hoogersmilde... die al in vele schoolboeken is afgebeeld.

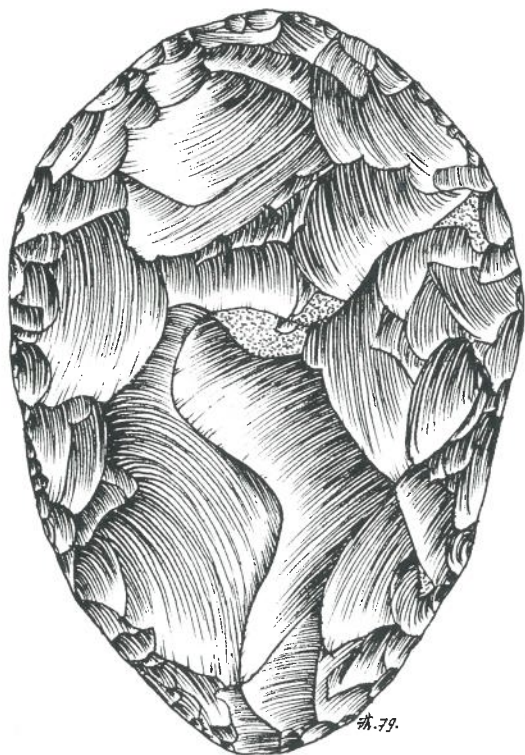
Opm: Prof. Bosinski probeerde in een warrig verhaal uit te leggen dat de "Hoogersmilde-bijl" leek op Obourg-vuursteen, waarmee hij veel ervaring had.

Nu ken ik Obourg-vuursteen bijzonder goed uit eigen opgravingen uit Mons, Bois de Macaire, St Symphorien etc.. Deze vuursteen is zeer goed te bewerken, is weinig verontreinigd en patineert bijzonder moeilijk. Mogelijk heeft Prof. Bosinski gedacht dat de silex van de "Hoogersmildebijl" soortgelijke eigenschappen zou hebben, en ook vrijwel ongepatineerd zou zijn. In dat geval zou mijn écaillage-ment maar weinig verschil in glans en kleur geven. Uit autopsie had ik echter al op 9 maart 1978 tijdens onze experti-se in Leeuwarden kunnen constateren dat deze "Hoogersmildebijl" niets met Obourg-vuursteen te maken had en juist een vrij duidelijke glanspatina vertoonde.

2. De President van het Hof en ook ikzelf betoogden dat hiervoor van de provincie Drenthe geen vergunning was afgegeven.
3. De heer O.H. Harsema, conservator van het Drentse museum, vroeg tijdens een korte schorsing van de zitting, telefonisch toestemming voor dit door Bosinski gewenste écaillage-ment en verkreeg deze.
Opm. Waarom had de hooggeleerde Bosinski geen afsplinteringstest gedaan, toen hij enige maanden al deze artefacten in Keulen had? Ook zijn enige proef was de zeepsopkwast geweest. Wel zélf uitgedacht.... dat wel.
4. Tijdens deze korte pauze verzocht drs Harsema mij, dit écaillage-ment uit te voeren. Bosinski de aanvrager wilde dit niet doen. Ik stelde toen voor, dat de heer Harsema dit zelf maar moest doen of een van de andere getuigen à charge. Hierop ging drs Harsema niet in en uiteindelijk wees de President van het Hof mij ten tweede male aan..
5. Toen Prof. Bosinski, na de hervatting van de zitting de "Hoogersmildebijl" kreeg aangereikt, moet hij gezien hebben, dat het artefact niet voldeed aan wat hij verwacht had. Hij legde de bijl weer op de tafel, nam een ander artefact en zei: "We kunnen de proef ook wel op deze afslag doen". De President Mr Beversluis weigerde dit resoluut. Hij voelde er blijkbaar niets voor om nogmaals de zitting te schorsen en opnieuw toestemming aan Gedeputeerde Staten van Drenthe te vragen. Dit hele gesprek speelde zich af tussen Prof. Bosinski, Mr Beversluis en mij. In de zaal is deze absurde vertoning van Bosinski waarschijnlijk niet opgemerkt.
6. Toen Prof. Bosinski de "Hoogersmildebijl" in handen had, vroeg de President: "Ziet U glans op de bijl ?"
Bosinski: "Ik kan dat niet zeggen wegens het slechte licht in de zaal".
Toen gebeurde het ongelooflijke. Bosinski ging naar zijn plaats terug, nam zijn Rapport van 9 mei 1977 en keek wat hij indertijd over deze bijl in Keulen geschreven had. Pas daarna zei hij: "De bijl is volkomen dof".
7. Daarna kwam het zelfde ceremonieel van wassen en afdrogen als daags tevoren. drs Stapert had blijkbaar weinig vertrouwen in de kwaliteit van de zeep en drong aan om nog meer zeep te gebruiken. Ik toonde hem de emmer waar het schuim tot halweg de emmer reikte. Na deze Stapert-Bosinski-proef zou de bijl toch wel volkomen vers, volkomen dof en ganz frisch moeten zijn.

"TROUW" van 2 dec. 1978:

"Wouters ging opnieuw aan de slag met water en zeep. Wouters die van te voren al gezegd had overtuigd te zijn dat ook deze bijl wel de-gelijk glanspatina bevatte, sloeg voor de tweede maal toe. Vermaning: „De rillingen gaan me over de rug dat dit geweldige stuk kapot ge-slagen wordt". Opnieuw toonde Wouters triomfantelijk de steen. Hij zei: "Er zit niet alleen glans- maar zelfs kleurpatina op." Voor het eerst reageerde ook de overvolle tribune met een denderend aplaus!

BIFACE : 1965-X-48 uit Hoogersmilde,
naar een dia, genomen tijdens onze
expertise in Leeuwarden op 9-III-78.

VUISTBIJL:HOOGERSMILDE.

Deze vuistbijl had niets uitstaande met de aanklacht tegen Tjerk Vermaning, die slechts 5 niet verjaarde artefacten omvatte, waaronder wél de "Leemdijkbijl". De getuige-deskundige van het Openbaar Ministerie Prof. Bosinski, wilde desondanks ook van deze vuistbijl een stuk afslaan, omdat hij meende dat deze bijl géén verschil zou laten zien tussen het "oude" oppervlak en de verse afsplintering. Eenieder zal echter in lengte van dagen kunnen verifiëren, dat dit verschil zeer signifikant is en ook zeer duidelijk zal blijven; vooropgesteld dat ook deze bijl niet verdwijnt, zoals er al 144 artefacten uit de collectie HIJKEN van Vermaning spoorloos verdwenen en tevens vooropgesteld dat er niet op een andere wijze met dit artefact wordt gemanipuleerd.

DEZE BIJL HEEFT EEN DUIDELIJKE
GLANS-EN KLEURPATINA EN IS VOL-
KOMEN AUTHENTIEK.

Prof. Bosinski moet er zijn uitspraak van 6 juni 1977 ... maar eens op na-
lezen:

"WANNEER VAN EEN STEEN EEN STUKJE WORDT AFGESLAGEN, EN WANNEER DIE PLAATS DOFFER BLIJFT DAN DE OMGEVING DIE GLANST, DAN IS HET ALS DE GLANS WERKELIJK BLIJFT, EEN VERSCHIL IN OUDERDOM,"

(Proces-verbaal N°. I-1038-75 van de Rechtbank van Assen, d.d. 6 juni 1977, blz. 27, regel 30 e.v.).

→ "Bosinski moest toegeven dat het effect van de vorige dag was herhaald. Hij haalde echter tevens het argument van Stapert weer van stal, dat de "wond" op de vuistbijl wellicht over een paar jaar gewoon zou bijkleuren"

Meerdere kranten, w.o. "De Telegraaf" en het "Nieuwsblad van het Zuiden" vermeldden de reactie van Prof. Waterbolk na de klap op de bijl: "Het was de mooiste die we hadden".....

Blijkbaar zagen de "deskundigen" van het Openbaar Ministerie dit keer minder goed het verschil tussen het verse en het oude oppervlak. Maar..... eenieder zal nog in lengte van dagen aan deze bijl kunnen waarnemen hoe de waarheid in Leeuwarden werkelijk lag. Er was en is wel degelijk een groot verschil tussen het doffe verse oppervlak en de originele glanspatina, die niet afwasbaar is en alleen in de grond kan zijn ontstaan door oplossing en afzetting van silicium-dioxyde.

Al de deskundigen, die steeds maar weer schreven en beweerden dat ze microscopen nodig hadden voor hun waarnemingen, hadden geen enkele behoefte om mijn goedverlichte microscoop, die in de Rechtszaal stond, te gebruiken. Men wilde de waarheid blijkbaar niet zien.

Ik meen hier na het voorafgaande, duidelijk te mogen vast stellen:

- A. Dat niet de verdediging het écaillagement op de "Hoogersmildebijl" aanvraag of zelfs maar wenste.
- B. Dat ik AANGEWEZEN werd dit écaillagement te verrichten.
- C. Dat dit een zinloze handeling was omdat:

1. De betreffende bijl niet een voorwerp uit de aanklacht was.
2. Het onoprecht en onwetenschappelijk was van Prof.dr G. Bosinski om eerst in zijn "Expertise-Rapport" van 9 mei 1977 en later tijdens de Zitting van de Rechtbank in Assen, te beweren dat de GELE "Hijkenschaaf" en de GELE "Leemdijkbijl" vervalsingen waren en dan--wel wat laat--tijdens het Hoger-Beroep in Leeuwarden onder ede te verklaren dat hij (plotseling ??) geen ervaring met gele vuursteen had en daarom graag een afsplinteringstest op de grijs-zwarte "Hoogersmildebijl" wenste. Als Bosinski werkelijk geen ervaring met gele vuursteen had, was een vermelding in zijn Rapport hiervan, voldoende geweest om hem te ontslaan een oordeel over de "Leemdijkbijl" en de "Schaaf van Hijken" te geven.
3. Het ONWAAR was, dat Prof. Bosinski uit zijn gebied geen ervaring met gele vuursteen had.

OPMERKING:

In "BONNER JAHRBÜCHER" No 166, 1966. "Der paläol. Fundplatz Rheindahlen. Zieglerei Dreesen-Westwand" blz. 324, beschrijft Bosinski verschillende "steencomposities" (Die waren helaas bij Vermaning een bewijs van vervalsing....). Daar blijkt dat "Knolle 2" uit gele vuursteen bestaat, en "Knolle 3" uit grijszwarte vuursteen. Hij voegt bij dit artikel ook een opgravingsplattegrond (Afb. 9 "Lage der zusammenpassenden Artefakte. Maszstab 1:100) waarop de afslagen van deze beide vuursteenknollen zijn ingetekend.

Wat blijkt nu:

Knolle 2, aus gelbem Feuerstein (zoals de "Leemdijkbijl") leverde 125 afslagen op.

Knolle 3 aus schwarzgrauem Feuerstein (zoals de "Hoogersmildebijl") leverde zegge en schrijven maar 8 afslagen op. Bosinski schrijft op blz. 324 regel 12 zelfs dat juist de gele kleur ("auf grund ihrer charakterischen Färbung") het zo gemakkelijk maakte de "joints" samen te stellen.

En Prof. Bosinski voor het Gerechtshof in Leeuwarden maar géén ervaring hebben met gele vuursteen. Verder kommentaar zullen we maar achterwege laten.

Dit was dan de bewogen geschiedenis van een Drentse vuistbijl.

Meer dan 70.000 jaren geleden geslagen door een mens die tot een der Midpalaeolithische Laat-Acheuléentradities behoorde, geraakte ze door bioturbatie of anderszins, vrij spoedig onder de oppervlakte van het toenmalige praehistorische loopvlak, het nog in genese verkerende vrij lemige keizand.

Tijdens de koudste stadialen van de laatste ijstijd, het Weichselien, toen de keizanden verplooid werden door permafrost-bewegingen als gelifluctie en kryoturbatie en waarin tevens een pakket dekzand de oude palaeosol overdekte, werden de meest uitstekende delen als de ribben, geslepen en bekrast in de beweging over en in de bevriezende en ontdooiende lagen, die zoals elke geoloog weet, zeer rijk zijn aan zware (=zeer harde) mineralen.

In de vele duizenden jaren die hier op volgden, werd het oppervlak (= de buitenkant) van de "Leemdijkbijl" onder invloed van perculerend en/of fluctuerend water zeer licht gedefformeerd door oplossing en afzetting

van silicium-dioxyde. De "Leemdijkbijl" kreeg een dunne GLANSPATINA, die ook de fijne krasjes in zich opnam. De glanspatina is namelijk ook in de diepere krasjes te zien bij bestudering onder de binoculaire microscoop. Deze inerte glanspatina is niet te verwijderen, zeker niet door water en zeep. Ze vertoont een structureel ander beeld dan het zich hieronder bevindende echt nog "verse" oppervlak. (Zie de beide S.E.M.-foto's op bijlage VII)

Toen de diepploeg haar werk had gedaan en de aardappelrooier de stenen had verzameld, werd ook deze prachtige vuistbijl een deel van de "bestrating" van de oude modderige Leemdijk. En hiermee begon ons verhaal.

Het was slechts een klein fragment uit een „wetenschappelijk”, justitieel, bestuurlijk en intermenselijk drama, dat begon met een rapportje van 7 bladzijden, inderhaast neergeschreven door een leerling-archaeoloog, die geen enkele ervaring had met het betreffende Oud- en Middenpalaeolithicum en die alles wat niet in zijn onvolwassen theorie paste tot pseudo-artefact, vervalsing of "te oud gedateerd" verklaarde. Dit rapportje, gesanctionneerd door een PROFESSORALE signering, bleek het "verblindend dogma" vol onbewezen aantijgingen, waarin als in een val achtereenvolgens de pseudowetenschap, justitie, bestuurlijke colleges en redacteurs van "vakbladen" als "Westerheem" ten onder gingen.

Op 21 december 1978 verzond ik een schrijven aan de Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarvan ik het laatste stukje citeer:

"Ik heb veel tijd en veel geld in mijn "ongesubsidieerd" onderzoek gestoken om, tegen een onbegrijpelijke tegenwerking in, aan te tonen dat de wetenschappelijke collecties van Tjerk Vermaning géén vervalsingen waren. Dit Drentse cultuurbezit moet terug in de Musea. Ik heb echter in de eerste plaats aan willen tonen dat een groot Drentenaar om rehabilitatie vraagt.

Bewaar daarom de levensgrote bewijsstukken: "De Leemdijkbijl" en de "Bijl uit Hoogersmilde", zodanig, dat NIEMAND meer de kans zal krijgen deze bewijzen te elimineren.

Als men dit doet, zal blijken dat het doffe oppervlak, dat te zien is op de afsplinteringsplekken, nooit de zelfde glans meer zal krijgen als het echt oude oppervlak van de beide bifaces. Deze glans is echte glanspatina en geen afwasbare glans zoals de "deskundigen" steeds weer beweerden. De uitspraak van drs Stapert dat dit doffe afsplinteringsoppervlak weer zal bijkleuren en gaan glanzen, zal een even doffe onwaarheid blijken, als zijn gehele beschuldigingsrapport. Zelf zal ik het wel niet meer meemaken..... maar ééns zullen de beschadigde "LEEMDIJKBIJL" en de restanten van de "HOOGERSMILDEBIJL" in het DRENTS-MUSEUM, de altijddurende aanklacht zijn van wat zich "Wetenschappers" noemenden, een groot Drentenaar hebben aangedaan".

Terwijl ik dit artikel beëindig, ligt de "Leemdijkbijl" nog steeds op het Gerechtshof in Leeuwarden. Het is nu 25 maart 1979.

Naar aanleiding van een op 10 januari 1979 gedaan verzoek, kreeg ik van Gedeputeerde Staten van Drenthe op 2 maart het volgende schrijven:

"Het ontmoet bij ons géén bezwaar dat U overeenkomstig het in Uw brief van 10 januari 1979 vervatte verzoek enkele kleurendia's en kleuren zwart-wit foto's maakt van de zgn. Leemdijkbijl en Hoogersmildebijl, waarop met onze toestemming tijdens de gerechtelijke procedure een écaillagelement is uitgevoerd, zulks onder voorbehoud dat U ons afdrucken toezendt van het fotografische materiaal"

Met erg veel genoegen zal ik aan deze wens voldoen.....

De feiten in dit artikel beschreven lijken haast ongelooflijk. Toch vernoemen ze slechts een fractie van wat er zich werkelijk op het juridische, wetenschappelijke (archaeologische ?) en intermenselijke vlak heeft afgespeeld aan onrecht, onwaarheid, ondeskundigheid en onmenselijkheid. Alles is zo verbazingwekkend, dat men aarzelt om alles wereldkundig te maken

De heer P. Beersma schrijft in zijn Rapport van november 1978 (pag. 39, regel 11 e.v.) als hij klaar is met zijn onderzoek van de "Leemdijkbijl": "Wat ik hierover in de Rapporten heb gevonden, vond ik zo erg dat ik nu en dan heb lopen ijsberen door de kamer, tijdens mijn studiewerk hierover. Ik heb geaarzeld of ik datgene, wat ik vond, bekend moest maken, maar in het belang van het recht heb ik besloten, dat wel te doen. Uiteindelijk had iedereen, die de rapporten ter inzage had, hetzelfde kunnen vinden.

Toch behoren de mensen ná ons te weten wat er zich heeft afgespeeld tussen de jaren 1975 en 1978 toen de "Zaak Stapert-Waterbolk" de echte archaeologie van het Oud- en Middenpalaeolithicum torpedeerde, met enige onzinnige Rapporten die resulteerden in een aanklacht tegen een "INTEGER" man. Mogelijk zullen dán de officiële Nederlandse archaeologen wél de moed vinden om het mea culpa te zeggen. Mea culpa ook over het zwijgen en het aan de kant blijven staan van hun collega's van toen, die het "Wij hebben het niet geweten" vertaalden in: "Het is ons specialisme niet".

Of het lezen en analiseren van Rapporten en Rechtbankverslagen zo'n specialisme is, dat alleen enkele "amateurs" dit konden volbrengen, weigeren wij te geloven. Ook weigeren wij te geloven dat dit voor een officier van Justitie en leden van een Rechtbank tot de onmogelijkheden heeft behoord. Het Hof in Leeuwarden heeft in ieder geval getoond dit wel te kunnen.

Te raadplegen literatuur:

- Rapporten van Tjerk Vermaning. 5 Stuks. 1975-76.
Rapport Stapert-Waterbolk I van 10 maart 1975.
Rapport Stapert-Waterbolk II van 18 maart 1975.
Rapport Stapert III, van maart 1976.
Rapport Waterbolk van maart 1976.
Rapport van het Gerechtelijk Laboratorium I van 22 aug. 1975.
Rapport van het Gerechtelijk Laboratorium II van 18 maart 1976.
Rapport Bosinski van 9 mei 1977.
Rapport Wouters I van juni 1977.
Rapport Wouters II van november 1978.
Rapport Beersma van november 1978.
Proces Verbaal Nr. 1.A.-1038/75 van febr. 1977.
Proces Verbaal Nr. 1.B.-1038/75 van juni 1977.
Stenografisch Verslag van de Zittingen in Leeuwarden. Nov. en dec. 1978.
Bosinski, G., "Der paläolithische Fundplatz Rheindahlen" "Bonner Jahrbücher" 1966.
Bosinski, G., "Middle palaeolithic remains from western Central Europe, IX Congress: Nice, Colloquium X, 1967.
Thieme, H., "Die altsteinzeitlichen Funde aus Rheindahlen." "Kölner-Römer-III." '75.
Franssen, C.J.H., "De kenmerken van stenen artefacten en steencomposities in het proces Vermaning." "Archaeologische Berichten" Nr. 2. 1978.
Stapert D., "Palaeolithicum. Noord-Brabant in Pre- en Protohistorie." 1975.
Stapert D., "Middenpalaeolithische Vondsten, Natuur en Techniek" Nr. 3. 1974.
Stapert D., "Middle Palaeolithic Finds from the Northern Netherlands." Palaeohistoria XVIII. Uitgegeven in 1978.
Waals J.D. van der-Waterbolk, H.T. "The Middle Palaeolithic Finds from Hogersmilde" Palaeohistoria XIII. 1973.
Newcomer M.H., "Conjoined flakes from the Lower Loam, Barnfield Pit, Swanscombe, Proceedings" 1970.
Pradel, L., "Les gisements de Fontmaure." 1967.
Alle publikaties zijn aanwezig op het "Vermaning-centrum". Drouwenerzand.

BIJLAGEN en FOTO'S bij: "DE LEEMDIJKBIJL", DE BEWOGEN GESCHIEDENIS VAN EEN
DRENTSE VUISTBIJL.

ANALYSE D'ÉCAILLEMENT:

Zoals we in het onderhavige artikel gezien hebben, behoeft de "Leemdijskbijsl" helemaal geen oppervlakteveranderingen zoals patina's etc. te hebben om echt oud en authentiek te zijn. "De totale afwezigheid van enige oppervlakteverandering" behoeft helemaal geen "afdoende bewijs van vervalsing te zijn", zoals drs Stapert dit uitentreure schrijft en verkondigt.

MAAR.....

De "Leemdijskbijsl heeft wél deze oppervlakteveranderingen.....

Ze heeft wél patina,.....

Ze heeft wél echte, niet afwasbare glans.

Om deze redenen is ze nog zekerder authentiek, echt oud en allermnst een vervalsing.

WAT IS OPPERVLAKTEVERANDERING ?

Het oppervlak van een artefact of werktuig is de BUITENKANT.

Verandert dit oppervlak, verandert deze buitenkant in de loop der tijden, dan hebben we een oppervlakteverandering. Simpel dus.

HOE kun je ZIEN hoe de BUITENKANT, de OPPERVLAKTE vroeger was ?

Ook weer heel simpel.... door er binnen in te kijken.

Men kan binnen in het artefact kijken, door de veranderde buitenkant plaatselijk te verwijderen. Men slaat er dus bijvoorbeeld een scherfje af. Eventueel wordt er dit "afslagje" later weer opgelijmd. Als het om een bewijs van onschuld van een "aangeklaagde medemens" gaat, is deze lichte beschadiging - of eventuele grote beschadiging -, in alle gevallen verantwoord.

Men vergelijkt nu, eventueel met een binoculaire microscoop, het oude met het versgeslagen oppervlak. In welhaast alle gevallen is patinering of glans al met het blote oog vast te stellen. Dit was o.a. het geval bij alle door mij "geëcailleerde" artefacten van Tjerk Vermaning.

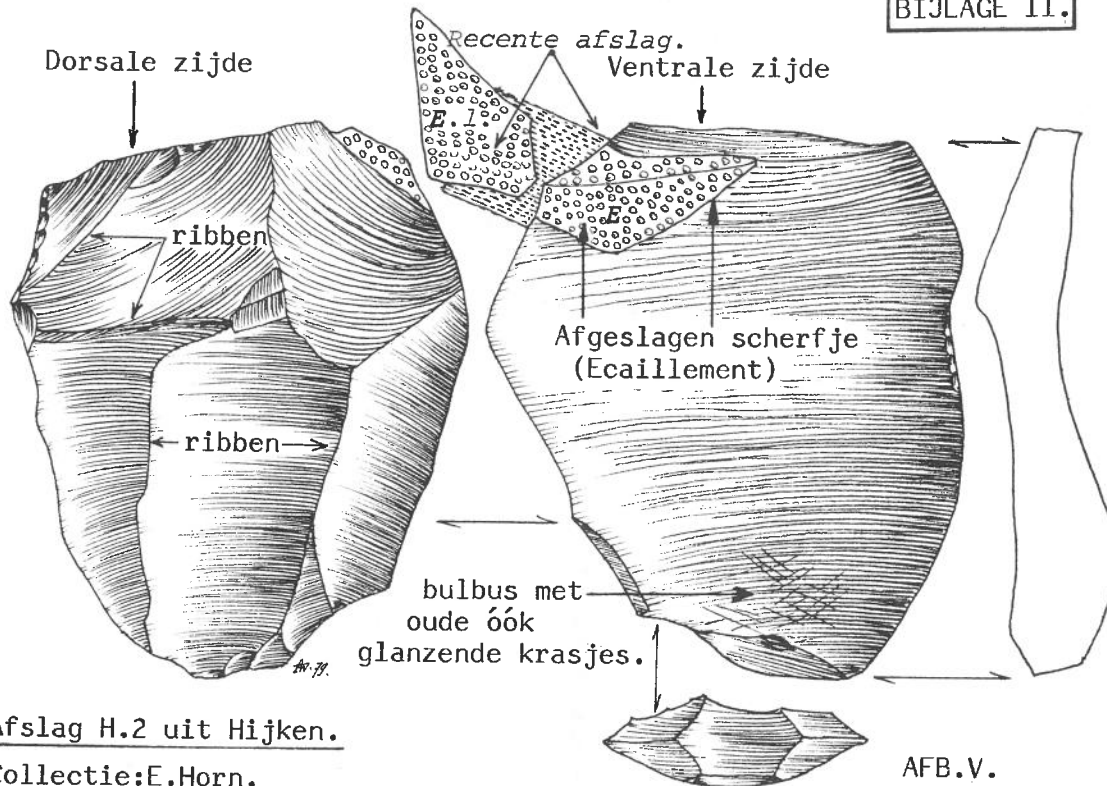
Deze proeven moet men dan natuurlijk wel doen op het "corpus delicti" zélf en niet op wat van het veld opgeraapte zwerfstenen of wat artefacten uit Rijkholt (L.) zoals bijvoorbeeld het Gerechtelijk Laboratorium en drs Stapert deden met hun slijpproeven.

Slijp langs de z.g. slijpsporen die Vermaning zou hebben geslepen nu zélf nieuwe sporen en vergelijk..... Sla op de zogenaamde volkomen verse, doffe, ganz frische artefacten van Vermaning zélf een ECHT nieuw vers oppervlakje en kijk... kijk en vergelijk... en schrijf dan pas beschuldigingsrapporten vol onzinnige, onbewezen insinuaties als je er dan tenminste nog de moed toe hebt. Wees echt wetenschappelijk. Het wegwassen met een zeepsopje van wat huidvet.... en dan toch volhouden dat de afwasbare glans de "valsheid bewijst" is tekenend voor de "discussie in de wetenschappelijke kring" .

Alleen dr. Boom heeft een écaillageement op één artefact van Vermaning verricht en wel op "Hoogersmilde 1966/VI-8". Tijdens de expertise in Leeuwarden hebben we al met het blote oog kunnen constateren, dat er een erg groot verschil was tussen het oude oppervlak en de breuk die dr. Boom op het artefact had aangebracht. Een zeer opvallende uitspraak uit het Rapport-Boom werd in geen enkel vonnis opgenomen. Hij schreef namelijk:

"MICROSCOPISCH NOCH SPECTRAAL WAS ER ENIG VERSCHIL TE CONSTATEREN TUSSEN ERKEND AUTHENTIEKE ARTEFACTEN EN STUKKEN UIT COLLECTIES gevonden door en toegeschreven aan TJERK VERMANING."

(Rap. Boom, pag. blz. 16, regel 18 e.v.)

Afslag H.2 uit Hijken.
Collectie: E.Horn.

H.2. is één van de vijf artefacten van de Concentratie "Hijken", afkomstig van Tjerk Vermaning en nu eigendom van de heer E.Horn, directeur van het Natuurhistorisch Museum "Drouwenerzand".

Het artefact werd in 1975 door drs D.Stapert bestudeerd en gefotografeerd door het glas van de vitrine, die op slot was (en bleef).

Tijdens de zitting in Assen en ook nog eens in een brief van 6 sept. 1977 aan Mr R.v.d.Molen, de raadsman van Vermaning, beweert drs Stapert dat de 5 artefacten uit het "Drouwenerzand"-Museum (en dus ook H.2.) ZONDER MEER bij de vervalsingen gerekend moeten worden, en wel wegens:

1. Het ontbreken van patina, windlak etc.
2. Het voorkomen van afgesleten ribben op de artefacten.

Nu lag H.2. met de onderkant (=ventrale zijde) naar boven in de gesloten vitrine. De ribben lagen dus naar beneden, zodat drs Stapert deze ribben... nooit gezien kan hebben tenzij hij clairvoyante gaven zou bezitten. In dit laatste geval, kun je dus niet zeggen dat drs Stapert op de rechtszitting, onder ede ZONDER MEER onwaarheid sprak.

Maar zonder de gave van helderziendheid kon drs Stapert ook het ontbreken van patina niet vaststellen. Daarvoor moet hij de artefacten naar hij steeds beweert op het B.A.I. onderzoeken, liefst nog met de electronenmicroscop. Op H.2. mocht ik van de eigenaar een écaillagement toepassen (Zie E.). Na enige malen wassen met water en zeep werd er een scherfje bij E afgeslagen. Het scherfje brak af op een vuil-grijs-bruinige verontreiniging in de sillex. Deze verontreiniging bleek op de verse breuk spierwit te zijn. Tevens was de verse breuk volkomen mat. Het bleek dus dat H.2. én glans- én kleurpatina had, de bewering van Stapert ten spijt. Het stuk is te bezichtigen op het Museum in Drouwenerzand.

Ook de foto, die drs Stapert in 1975 nam is daar aanwezig. Op deze foto is duidelijk te zien dat H.2. met de ribben naar onder lag. De verdediging eiste de foto die "zoek" was, niet voor niets op bij het B.A.I.

AFSLAG H.3 uit HIJKEN

Collectie: E. Horn. Museum

"Drouwenerzand"

Dit artefact heeft een zeer intense glanspatina, die noch met zeep, noch met vim, noch met petroleum-aether te verwijderen was.

drs Stapert: Dit artefact is zonder meer een vervalsing wegens:

1. "Het ontbreken van patina, windlak etc."
2. "Het voorkomen van geslepen ribben"

Ad.1. Na de afsplintering of *écaillage*, bleek het versverkregen vlak, volkomen dof en veel donkerder van kleur.

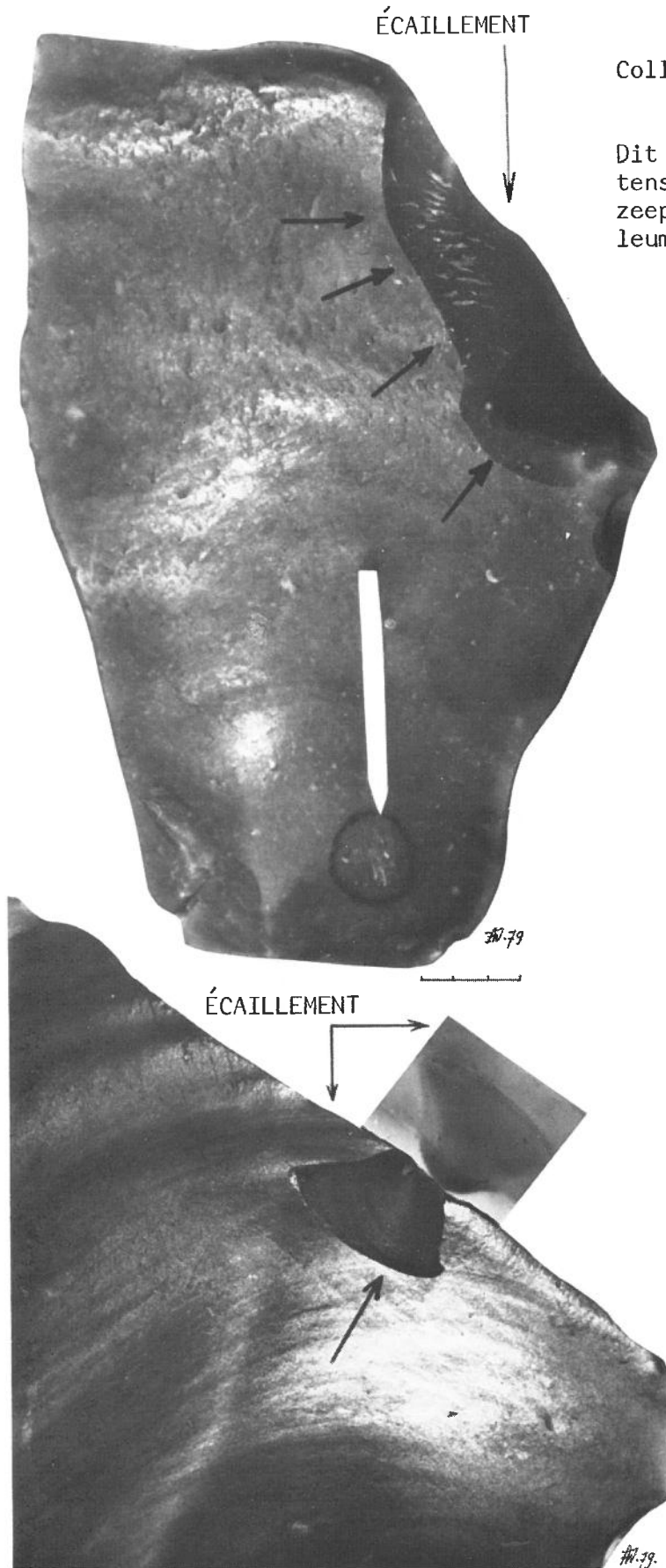
Ad.2. De heer Stapert ... heeft de ribben nooit gezien. Het artefact lag met de ribben naar onder in de afgesloten vitrine. Dit staaltje van deskundigheid behoort waarschijnlijk tot de "Discussie in de wetenschappelijke kring" waarover Prof. dr H.T. Waterbolk sprak in de genoemde TROS-AKTUA-TV-uitzending. Gelukkig is "deze discussie gesloten en zijn de stukken vals" aldus deze Hoogleraar.

LEVALLOISAFSLAG.H.1.

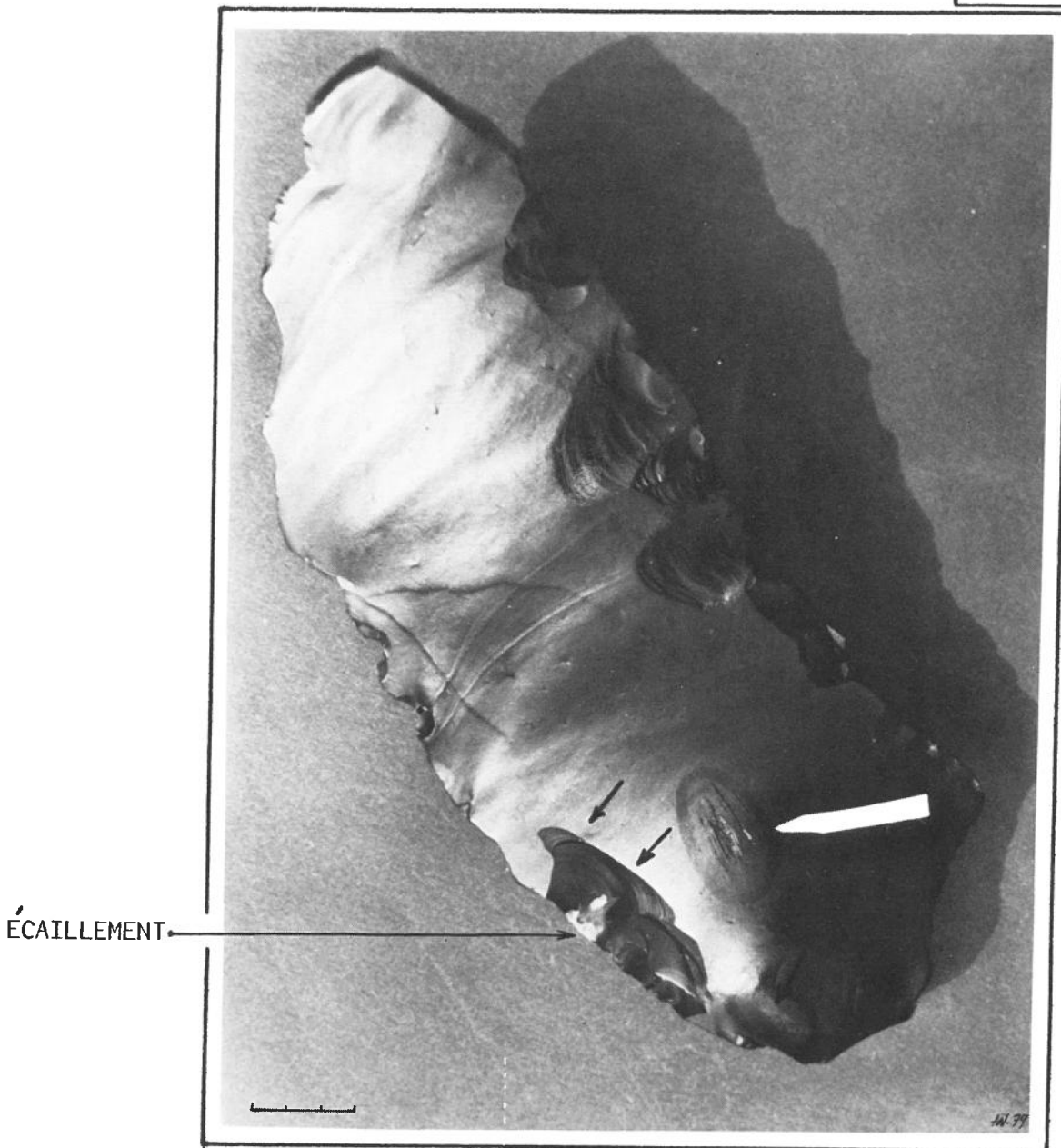
Collectie: E. Horn.

Voor dit artefact uit de concentratie Hijken van Tjerk Vermaning, geldt het zelfde als voor H.3.

Ook hier was het verse afsplinteringsvlak volkomen dof en anders van kleur. Er is dus én kleur, én glanspatina. Ook dit artefact is ZONDER MEER echt en geen vervalsing. Deze artefacten zijn te bestuderen in het Natuurhistorisch Museum "Drouwenerzand" tijdens de openingsuren.

LEVALLOISAFSLAG.H.1. HIJKEN.

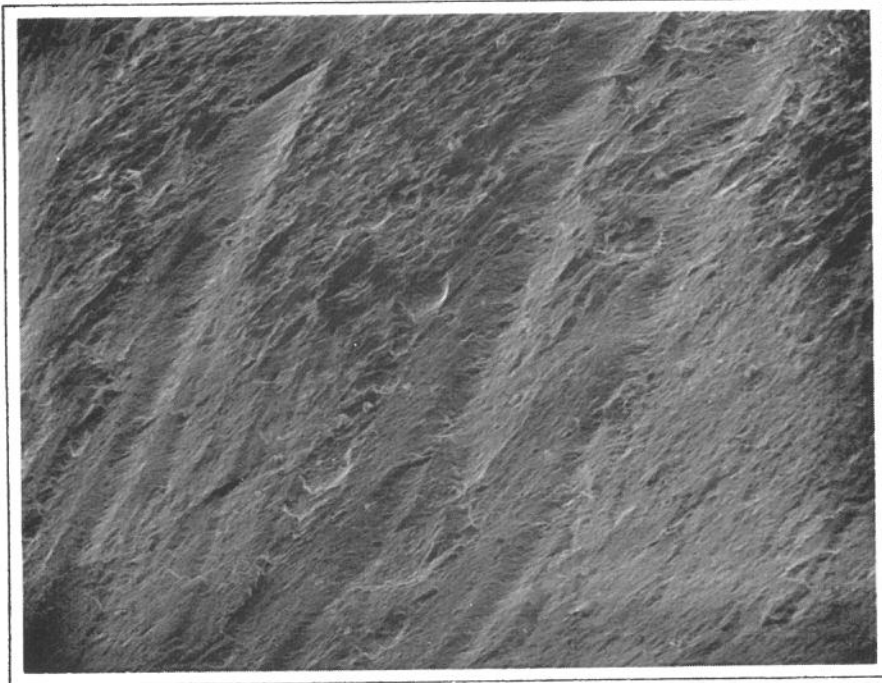

KLING H.4 ,Collectie "DROUWENERZAND-MUSEUM".

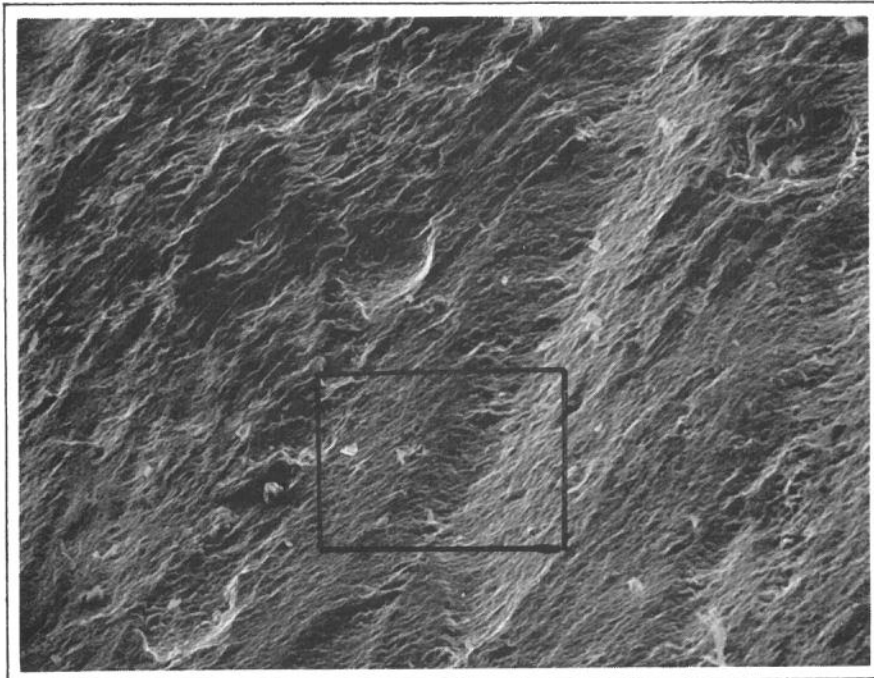
Ook hier blijkt de uitspraak van drs Stapert: "ZEKERHEID van VERVALSING", een regelrechte, bewijsbare en door eenieder te controleren ONWAARHEID. Daar het artefact in de gesloten vitrine met de dorsale zijde naar boven lag, en deze hele zijde uitsluitend CORTEX-delen heeft (ja het hele artefact zelfs totaal geen ribben bezit), kan drs Stapert nooit de "afgeslepen ribben" gezien hebben.

Ook deze wetenschappelijke discussie willen wij graag terugspelen naar Prof. Waterbolk.: "Deze wetenschappelijke discussie is afgelopen en wat men moet zien is dat het moeilijk is voor een aantal personen om dat te aanvaarden. Maar helaas ik kan er ook niets aan doen. Deze stukken zijn en blijven vals". (Prof. dr. H. T. Waterbolk: TROS-AKTUA-TV uitzending).

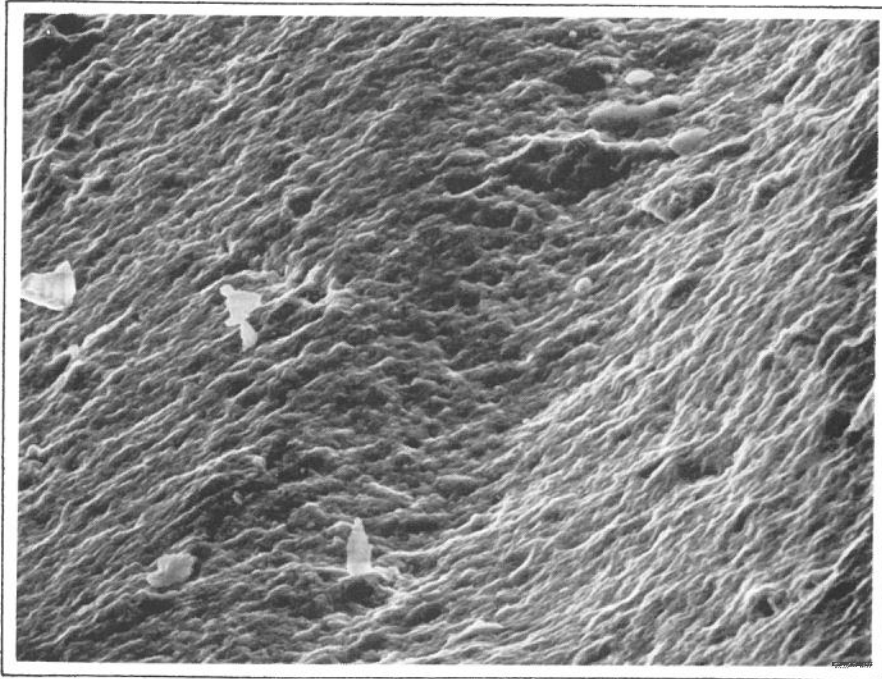
Inderdaad Professor, dergelijke grove, door iedereen te verifiëren leugens, zijn voor een "steeds groeiend" aantal mensen bijzonder moeilijk te aanvaarden. Witte pijl op de foto: Recente krasjes, door mij geplaatst tussen de oude krasjes op het artefact. Een significant bewijs van echtheid.

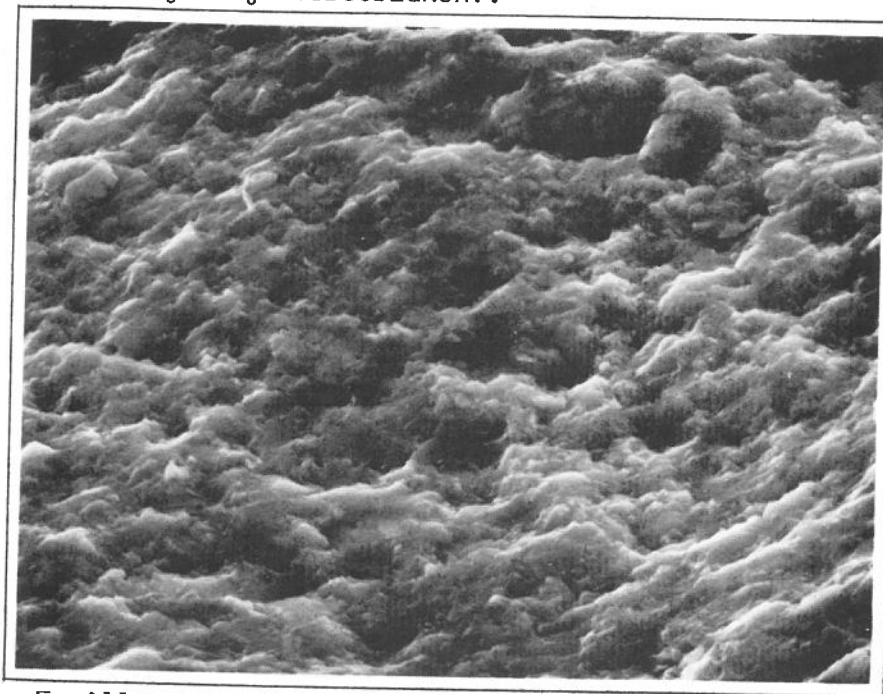
Ecaillagelement op een silexartefact uit de concentratie "Eemster" van Vermaaling.
 Vergroting: $80 \times 45^{\circ}$. (Electronen microscoop).
 Geen stof of splinters waar te nemen.

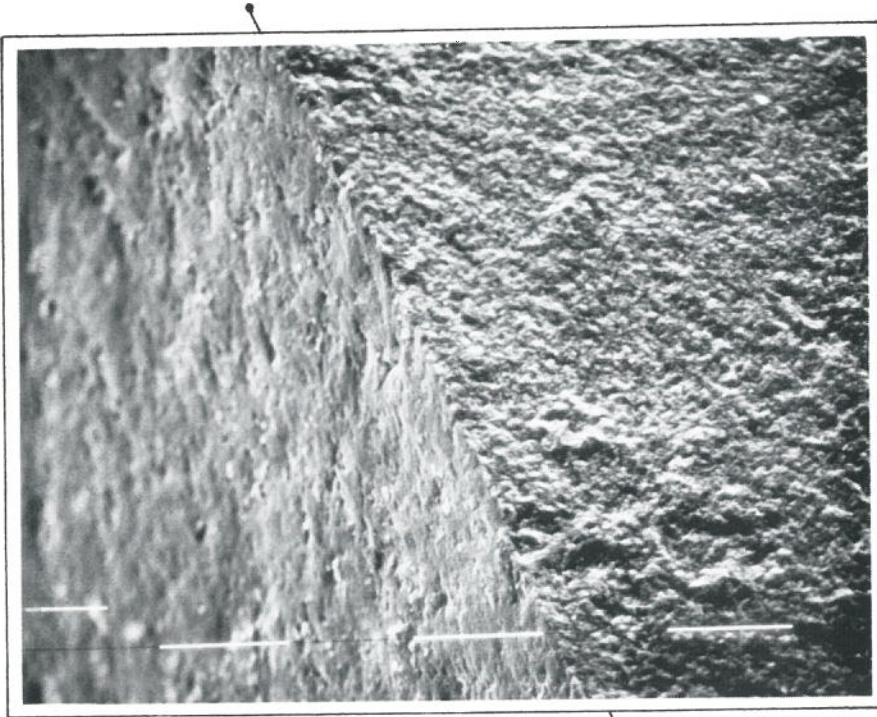
Ecaillagelement op de zelfde silexafslag uit "Eemster".
 Vergroting: $160 \times 45^{\circ}$. (Electronen microscoop)
 Geen stof. Wel zijn er enkele minuscule splinters te zien. Die zouden dan de dofheid veroorzaken?

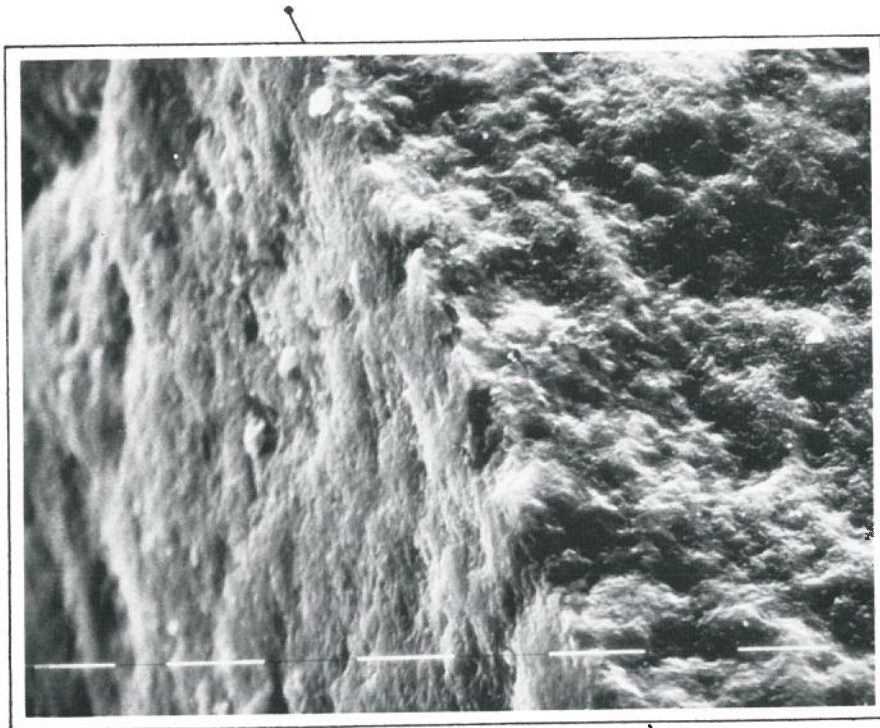
Ecaillagement op de zelfde silexafslag uit "Eemster". Het zwart omkaderde deel van de vorige foto werd gefotografeerd. Vergroting: $640 \times 45^{\circ}$. (electr. microscoop) Geen stof. De enkele spintertjes zijn duidelijker te zien. De lichtreflectie van deze stukjes zouden de dofheid tijdelijk veroorzaken?.

Ecaillagement op dezelfde silexafslag uit "Eemster". Vergroting: $2500 \times 45^{\circ}$. Bij deze vergroting begint de structuur van de silex volledig te overheersen. De "dofmakende stofdeeltjes" zijn zelfs bij $2500 \times$ nog steeds onzichtbaar. Silex, silicium-dioxyde, is een inactief mineraal en heeft daarom geen cohesie op eigen materiaal in "stofvorm". Vandaar.....

Écaillage op vuursteen .Coating: Au.
200 x vergroting. ————— = 100 μ.

Écaillage op vuursteen.Coating: Au.
1500 x vergroting. ————— = 10 μ.

Silex met goudcoat.

Aardgeleiding

de uniforme vettige glans"bewees dan de "ze-
kerheid van vervalsing".Het Ger.Lab.schreef:
"De informatie verkregen uit ons minvuticus on-
derzoek, was zodanig, dat voorhands van geavan-
ceerde, tijdrovende oppervlakte-technieken kon
worden afgezien".Ze werkten één jaar aan hun
Rapport, en de stenen waren vals.Bovenstaande
écaillage-proef (inclusief goudcoating en
foto's met de electronenmicroscoop) duurde nog
géén middag.De stenen waren echt.....

Bovenste deel van de foto's:Oppervlak met glanspatina.
Onderste deel van de foto's:Vers oppervlak na écaillage.
—————:Breuklijn van het écaillage.Het is duide-
lijk te zien dat glanspatina een egalisatieproces is:Op-
lossen en weer invullen van silicium-dioxyde.Deze S.E.M-
foto's tonen overduidelijk het verschil aan tussen glans-
patina en vers-oppervlak."De WETENSCHAPPELIJKE KRING"
bewees met de "zeepsopkwast"-hun enige proef-dat er wat
huidvet van hun wetenschappelijke vingers op de stenen
aanwezig was.Deze" een natuurlijke glanspatina suggereren-

"THE LEEMDIJK-HANDAXE"

A few years ago Mr. TJERK VERMANING was arraigned for alleged forgery of flint artefacts. The accusation against him was first published in an academic report, written by drs D. STAPERT of the Biological Archaeological Institute of Groningen University, with the full support of the institute's director Prof. H. T. WATERBOLK.

It will be recalled that in December 1978 the Court in Leeuwarden, after a prolonged trial, found Mr. Vermaning not guilty and rebuked the prosecuting authorities for not having adduced valid and convincing proof.

"Proof" of forgery, and an exhibit at the trial, was amongst other things a handaxe found on the "Leemdiijk" (Smilde) in the province of Drenthe.

The present writer has now scrutinized every argument in favour of the theory of forgery; he has found nothing but slanderous insinuations. The "Leemdiijk"-handaxe may be considered authentic. Messrs WATERBOLK's and STAPERT's sworn testimony in Court (as witnesses for the prosecution) contains a great number of inconsistencies and untruths, which are also listed in the present paper.

In Mr. III, deel II van
"De Leemdiijkbijl" met
3 kleurenfoto's.
Te krijgen bij de
uitgever in
Drenthe.

Bladvulling.....

WIE is de vervalser van de "LEEMDIJKBIJL" ?

Drs D. Stapert schreef in zijn Rapport van 10 maart 1975:

"Zekerheid van VERVALSING (van de vondsten van Vermaning) bestaat op grond van het bij alle voorwerpen voorkomen van een op natuurlijke glanspatina lijkende uniforme vettige glans, die evenwel gemakkelijk verwijderbaar blijkt te zijn", (blz. 4, regel 23 e.v.).

Behalve de doctorandus, hebben ook het Gerechtelijk Laboratorium en Prof. Bosinski zich in deze glans verdiept en er hun "wetenschappelijk zoeklicht" op gericht.

Prof. Bosinski:

"De glans op de "Leemdiijkbijl" kon worden afgewassen. De glans is DUS kunstmatig aangebracht. Dat kan gebeurd zijn door mensen MET VETTE HANDEN, maar hoe dan ook, die glans is recent aangebracht" (Verslag Rechtbank van 6 juni 1977, blz. 4-, regel 2, e.v.).

Zijn conclusie is:

*"Deze afwasbare glans bewijst de moderne vervaardiging van de "Leemdiijkbijl"
"Der abwaschbare Oberflächenglanz belegt die neuzeitliche Anfertigung der Artefacte". (Rapport Bosinski van 9 mei 1977, blz. 26, regel 5, e.v.).*

Degene die MET VETTE HANDEN de stukken heeft aangeraakt moet dus wel de vervalser zijn.

De uniforme vette glans veroorzaakt door de vette handen van Vermaning, de mensen van het Drentse museum, Prof. Waterbolk, Prof. van der Waals en de tekenaars van het B.A.I. werd met water en zeep weggewassen door drs Stapert. Zij kunnen dus volgens Prof. Bosinski de vervalzers zijn geweest.

Maar...de blijkbaar weer teruggekeerde vette glans, veroorzaakt door de vette handen van drs D. Stapert werd TENDELE weer weggewassen met petroleumaether door dr. Groeneveld van het Gerechtelijk Laboratorium. TENDELE, want drs Stapert had blijkbaar erge vette vingers. Volgens Prof. Bosinski, kan ook hij dus de vervalser zijn.

De opnieuw teruggekeerde vette glans, veroorzaakt door de vette handen van dr. Groeneveld, werd op zijn beurt weer weggewassen met water en zeep door de ontdekker van deze "vervalsingsindicatie" Prof. dr. G. Bosinski. Dus volgens Prof. Bosinski kan ook dr. Groeneveld de potentiële vervalser zijn.

De, ten derde male teruggekeerde glans, veroorzaakt door de vette handen van Prof. Bosinski "himsel" werd grondig weggewassen onder het oog van de President van het Hof in Leeuwarden en een honderd-tal belangstellenden in de Rechtsaal, door Ad Wouters. Volgens Prof. Bosinski kan dus ook dr. Gerard Bosinski de vervalser van de "Leemdijkbijl" zijn.

Ad Wouters was zo verstandig om na de wasbeurt de bijl vast te houden met een smetteloos witte zakdoek van een van de Raadsleden.

En nu maar hopen dat de "Leemdijkbijl" echt dof blijft, anders zou de glans wel eens afkomstig kunnen zijn van de mevrouw die de zakdoek heeft gestreken. Dat zou dan ook de vervalser kunnen zijn.

Wat de zeer wetenschappelijke discussies van de wetenschappelijke kring van Prof. Waterbolk al niet in beweging hebben gezet..... Jammer dat deze discussies nu "afgelopen, gesloten en ten einde" zijn. Het begon juist zo grappig te worden met die "ZEEPSOPKWAST".

En wat zei Mr Addens, de openbare aanklager in zijn requisitoir? De getuigen deskundigen (Stapert, Waterbolk, Harsema, Groeneveld en Bosinski) spreken elkaar niet tegen.... maar ze vullen elkaar aan.

Het is maar dat we het weten.....

MEDEDELING VAN DE REDACTIE

Het aantal nieuwe vondstmeldingen is zo groot, dat het onmogelijk is om ze alle op korte termijn te verwerken in voorlopige en gedocumenteerde publicaties met afbeeldingen. Toch zijn er reeds enige nagenoeg gereed, terwijl andere al in voorbereiding zijn. De volgende onderwerpen zullen behandeld worden:

Het Oud-Acheuléen in Midden-Nederland.

Het Oud-Acheuléen in Noord-Nederland.

Enige vindplaatsen van een Micro-pebble industrie.

Het Midden-Acheuléen in Midden-Nederland.

Het Jong-Acheuléen in Zuid-Limburg.

Het Micromousterien.

Nieuwe Middenpalaeolithische vondsten uit Leudal en Roggelse beek, met correcties en aanvullingen op de betreffende artikelen van Bohmers-Wouters (1954) en van Haaren (1968).

Een nieuwe, rijke Hamburg-vindplaats van de Haveltergroep in Drenthe.

Een Ahrensburgvindplaats in Midden-Limburg.

Een Ahrensburgvindplaats boven de grote rivieren.

Een geheel nieuwe Jongpalaeolithische cultuurfacies uit Limburg.

De "zogenaamde" vervalste bijl van Herpen.

Verder hopen wij binnenkort nog een aantal artikelen met kritische analyses over de zaak Vermaning te publiceren; daarin zal onder meer worden teruggegrepen naar de Rapporten van de heren Beersma en Wouters. Hiermede hopen wij belangstellenden te informeren over hetgeen zich heeft afgespeeld na het verschijnen van het "Eerste Rapport Stapert" van 10 maart 1975.

In de toekomst zullen wij in de Archaeologische Berichten ook plaats inruimen voor eventuele mededelingen van het Bestuur van de APAN.

Bennekom/Lent, 5 april 1979.

IN MEMORIAM

PROF. DR W. GLASBERGEN.

Bij het ter perse gaan van dit nummer bereikte ons het onderstaande bericht:

Dr. Glasbergen overleden

(Van een onzer verslaggevers)

AMSTERDAM - Dr. W. Glasbergen, die aan het eind van de jaren vijftig nauw betrokken was bij het onderzoeken en reconstrueren van de grafheuvels in het gebied Toterfout en Halve Mijl in Oerle, is afgelopen zondag overleden.

Onder zijn leiding werden vele opgravingen verricht. Glasbergen toonde in zijn werk ook veel waardering voor de amateurarcheologen in Nederland, die hij bekwaamer achtte dan tal van vakarcheologen in West-Europa.

"Brabants Dagblad"

Vrijdag 6 april 1979.

In mei 1947, ontmoetten wij Wim Glasbergen voor het eerst in het "Brabantse Land" van Pastoor Binck, Joan Willems en Hein Mandos.

Het was bij de "Keutelberg", het eerste object dat Glasbergen in Brabant opgroef, samen met de Alphense amateurs onder de hoede van "köster" Nol Oome.

Wim Glasbergen is nadien nog vele jaren de vriend van alle Brabantse amateurs gebleven.

Wij die met hem samen hebben gewerkt, denken met weemoed terug aan die betere tijden, toen intermenselijk contact nog de basis was voor wetenschappelijke samenwerking.

Aan de nabestaanden onze welgemeende deelneming.

De Redactie.